

Groupe d'Etats contre la corruption
Group of States against Corruption

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Pieņemts: 2012. gada 7. decembris
Publicēts: 2012. gada 17. decembris

Vispārpieejama informācija
Greco Eval IV Rep (2012) 3E

CETURTĀ NOVĒRTĒŠANAS KĀRTA

Korupcijas novēršana attiecībā uz parlamenta
deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem

NOVĒRTĒŠANAS ZIŅOJUMS

LATVIJA

Pieņemts GRECO 58. plenārsēdē
(Strasbūra, 2012. gada 3. – 7. decembris)

C
E
T
U
R
T
Ā

N
O
V
Ē
R
T
Ē
Š
A
N
A
S

K
Ā
R
T
A

SATURA RĀDĪTĀJS

KOPSAVILKUMS.....	5
I. IEVADS UN METODOLOĢIJA.....	7
II. KONTEKSTS	9
III. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ VISĀM APLŪKOJAMAJĀM KATEGORIJĀM: INTEREŠU KONFLIKTA LIKUMS UN KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS BIROJS	9
IV. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ PARLAMENTA DEPUTĀTIEM. 12	
PARLAMENTĀRĀS SISTĒMAS PĀRSKATS	12
LIKUMDOŠANAS PROCESA CAURSPĪDĪGUMS.....	12
KOMPENSĀCIJAS UN EKONOMISKIE LABUMI	13
ĒTIKAS PRINCIPI UN UZVEDĪBAS NOTEIKUMI	14
INTEREŠU KONFLIKTI.....	14
NOTEIKTU DARBĪBU AIZLIEGŠANA VAI IEROBEŽOŠANA	15
<i>Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes.....</i>	<i>15</i>
<i>Dāvanas</i>	<i>16</i>
<i>Finansiālas intereses</i>	<i>16</i>
<i>Līgumi ar valsts institūcijām</i>	<i>16</i>
<i>Konfidenciālas informācijas jaunprātīga izmantošana</i>	<i>17</i>
ĪPAŠUMU, IENĀKUMU, SAISTĪBU UN INTEREŠU DEKLARĒŠANA	18
UZRAUDZĪBA UN LIKUMA IZPILDE	19
KONSULTĒŠANA, APMĀCĪBA UN INFORMĒTĪBA.....	22
V. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ TIESNEŠIEM	23
TIESU SISTĒMAS PĀRSKATS	23
ATLASE, KARJERA UN AMATA PILDĪŠANAS APSTĀKĻI	24
LIETU SADALE UN PROCEDŪRA	29
ĒTIKAS PRINCIPI UN UZVEDĪBAS NOTEIKUMI	31
ATSTATĪŠANAS VAI ATSTĀDINĀŠANAS KĀRTĪBA	33
NOTEIKTU DARBĪBU AIZLIEGŠANA VAI IEROBEŽOŠANA	33
<i>Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes.....</i>	<i>33</i>
<i>Dāvanas</i>	<i>34</i>
<i>Finansiālas intereses</i>	<i>34</i>
<i>Ierobežojumi pēc amata pienākumu pildīšanas izbeigšanas</i>	<i>34</i>
<i>Kontakti ar trešajām pusēm, konfidenciāla informācija</i>	<i>34</i>
ĪPAŠUMU, IENĀKUMU, SAISTĪBU UN INTEREŠU DEKLARĀCIJA.....	35
UZRAUDZĪBA UN LIKUMA PIEMĒROŠANA	36
KONSULTĒŠANA, APMĀCĪBA UN INFORMĒŠANA.....	38

VI. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ PROKURORIEM.....	40
PROKURATŪRAS IESTĀŽU SISTĒMAS PĀRSKATS	40
NODARBINĀTĪBA, KARJERA UN AMATA PILDĪŠANAS APSTĀKĻI	42
LIETU SADALE UN PROCEDŪRA	43
ĒTIKAS PRINCIPI UN UZVEDĪBAS NOTEIKUMI	44
INTEREŠU KONFLIKTI.....	44
NOTEIKTU DARBĪBU AIZLIEGŠANA VAI IEROBEŽOŠANA	45
<i>Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes.....</i>	<i>45</i>
<i>Dāvanas</i>	<i>45</i>
<i>Finansiālas intereses</i>	<i>46</i>
<i>Ierobežojumi pēc nodarbinātības beigām</i>	<i>46</i>
<i>Trešo pušu kontakti, konfidenciāla informācija</i>	<i>46</i>
ĪPAŠUMU, IENĀKUMU, SAISTĪBU UN INTEREŠU DEKLARĀCIJA.....	46
UZRAUDZĪBA UN LIKUMA PIEMĒROŠANA	47
KONSULTĒŠANA, APMĀCĪBAS UN INFORMĒŠANA.....	49
VII. REKOMENDĀCIJAS UN TURPMĀKIE DARBI	50
PIELIKUMS: PĀRSKATS PAR INTEREŠU KONFLIKTA REGULĒJUMU	52

KOPSAVILKUMS

1. Latvija ir spērusi nozīmīgus soļus, lai ieviestu vispārējo pretkorupcijas stratēģiju. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) ir centrālā institūcija korupcijas novēršanas un apkarošanas sistēmā un tas savu desmit pastāvēšanas gadu laikā ir iekarojis plašu atzīstamību gan valsts, gan starptautiskā līmenī. Tas tiek uzskatīts par vienu no uzticamākajiem valsts aparāta balstiem. Tomēr pēdējos gados izteiktas bažas, kas saistītas ar politisko ietekmi KNAB lēmumu pieņemšanas struktūrās. Precīzāk, GRECO savā trešajā novērtēšanas kārtā izdeva rekomendāciju par nepieciešamību stiprināt KNAB neatkarību. Tā joprojām ir rekomendācija, kuras izpilde ir uzsākta un nepieciešamas turpmākās darbības minētās rekomendācijas izpildei.

2. Likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (Interešu konflikta likums) ir pamata normatīvais akts attiecībā uz korupcijas novēršanas jautājumiem Latvijā. Tas nosaka visaptverošu īpašumu deklarēšanas sistēmu, ko uzrauga gan KNAB, gan Valsts ieņēmumu dienests (VID). Tas attiecas uz visām valsts amatpersonām, ieskaitot parlamenta (*Saeimas*) deputātus, tiesnešus un prokurus. Lai arī tiek uzskatīts, ka likums darbojas pilnībā un savu galveno uzdevumu pilda labi (t.i. izveidot caurspīdīgu deklarāciju sistēmu visām valsts amatpersonām Latvijā), šobrīd tiek norādīts uz nepieciešamību pēc likuma, kas tiešāk attiektos uz konkrētām valsts amatpersonu darbības sfērām. Pašreiz KNAB veic darbības, lai nodrošinātu to, ka valsts amatpersonas labāk saprot ne tikai piemērojamo regulējumu, bet, kas vēl svarīgāk, arī to loģiskos apsvērumus, lai veicinātu labāku pašdisciplīnu un to ievērošanu. Jāpiezīmē, ka KNAB strādā, lai nodrošinātu to, ka lielāku atbildību par likuma ievērošanu uzņemtos attiecīgo institūciju vadība.

3. Līdzīgi kā daudzās citās valstīs parlamentāriešiem Latvijā ir zems sabiedrības uzticības līmenis. Viņiem būtu nepieciešams veikt konkrētas darbības, lai pierādītu apņemšanos mazināt šo neuzticību; šeit nepieciešamas aktīvākas proaktīvas darbības parlamenta iekšienē un nepieciešams attīstīt ekspertīzi atbildības, ētikas un ar interešu konfliktu saistītos jautājumos. Interešu konfliktu novēršana un izvairīšanās no tiem kultūra pašreiz vēl *Saeimā* nav pilnībā ieviesta; paškontrolei un atbildībai vispirms jānāk no pašas iestādes. Būtiski jāpaaugstina ētikas standartu līmenis *Saeimā*, kas ietver efektīvu diskusiju un ētikas jautājumu problēmu risināšanas sistēmas izveidi gan individuālā līmenī (konfidenciali padomi), gan institūcijas līmenī (apmācība, iestāžu diskusijas par godprātīgumu un ētikas jautājumiem, kas saistīti ar parlamenta rīcību, utt.). Tāpat var tikt darīts vairāk, lai uzlabotu piekļuvi informācijai likumdošanas procesā, īpaši attiecībā uz trešo pušu iesaisti (lobēšanu) lēmumu pieņemšanā.

4. Pēdējos gados ir veikts darbs, lai modernizētu tiesu sistēmu un veikti pozitīvi vērtējami pasākumi, lai stiprinātu tiesu varas iestāžu neatkarību Latvijā; tomēr pašreiz šķiet, ka tas vēl nav iesakņojies sabiedrības apziņā, un vairāk jā dara, lai aizpildītu šo plaisu informētības ziņā. Tika identificētas vairākas vājās vai potenciāli vājās vietas, kas var mazināt tiesu varas spēju novērst korupciju un/vai to sekmīgi konstatēt, kad tā rodas. Potenciālās riska jomas, kas plašāk aprakstītas šajā ziņojumā, ir gan tiesu varas iekšienē, gan ārpus tās un ietver: budžeta izveidi un kontroli, līdzekļu un resursu piešķiršanu tiesām (ietverot tiesu darbinieku atalgojuma līmeņus un pietiekamu tiesnešu skaitu), politisko ietekmi attiecībā uz tiesnešu iecelšanu amatā, tiesas kontroli karjeras izaugsmē, efektīvu tiesnešu disciplinārlietu izskatīšanu, tiesnešu imunitāti attiecībā uz administratīvajiem pārkāpumiem, iekšēju pašdisciplīnas vidi, ētikas normas un kontroli. Šeit jāpiezīmē arī, ka nevienai no tiesas instancēm, kas aprakstītas šajā ziņojumā - Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijai, Tiesnešu disciplinārkolēģijai, Tiesnešu ētikas komisijai vai Tieslietu padomei - nav pastāvīga personāla, un tiesneši, kas veic šo darbu, to izpilda papildus saviem tiešajiem darba pienākumiem. Turklāt tiesu varai jānodrošina, ka tiesas spriedumi ir publiski pieejami ar pienācīgiem privātuma aizsargmehānismiem, lai uzlabotu caurspīdīgumu, sabiedrības informētību un uzticību sistēmai.

5. Latvijas Republikas Prokuratūra (Prokuratūra) ir pārliccināta par savām spējām novērst korupciju. Šajā institūcijā netika paustas bažas un nekādā citādā veidā netika norādīts uz to, ka tiktu izjusta politiska vai cita nepamatota ietekme, kā rezultātā lēmumu pieņemšana noteiktās lietās būtu problēma Latvijā. Tomēr kā galvenajai institūcijai Latvijas tiesu sistēmā, kas strādā cieši kopā ar tiesām un citām tiesībsargājošajām iestādēm, no kurām dažas nebauda pārāk lielu sabiedrības uzticību, Prokuratūrai ir svarīgi turpināt atbalstīt cīņu pret korupciju un rādīt piemēru. Galvenie izaicinājumi ir vispirms saistīti ar ģenerālprokurora iecelšanas (un atkārtotas iecelšanas) procesu, iekšējo caurspīdīgumu un nepieciešamību pēc mērķtiecīgas apmācības, īpaši ētikas un godprātības jautājumos.

I. IEVADS UN METODOLOĢIJA

6. Latvija pievienojās GRECO 2000.gadā. Kopš pievienošanās valsts ir tikusi novērtēta GRECO pirmās (2002. gada maijā), otrās (2004. gada jūlijā) un trešās (2008. gada oktobrī) novērtēšanas kārtas ietvaros. Attiecīgie novērtēšanas ziņojumi, kā arī turpmākie atbilstības ziņojumi ir pieejami GRECO mājas lapā (www.coe.int/greco).

7. GRECO pašreizējās Ceturtās novērtēšanas kārtas, kas uzsākta 2012.gada 1.janvārī, tēma ir "Korupcijas novēršana attiecībā uz parlamenta deputātiem, tiesnešiem un prokuroriem". Izvēloties šo tēmu, GRECO izvirza jaunus mērķus un izceļ korupcijas daudzdisciplināro būtību. Tai pašā laikā šim tematam ir noteikta saistība ar GRECO iepriekš veikto darbu, īpaši Pirmo novērtēšanas kārtu, kuras ietvaros liels uzsvars tika likts uz tiesu varas neatkarību, Otro novērtēšanas kārtu, kas pastiprināti vērtēja valsts administrācijas darbību, un Trešo novērtēšanas kārtu, kas pievērsās koruptīvu noziedzīgu nodarījumu kriminalizēšanai (tai skaitā attiecībā uz parlamentāriešiem, tiesnešiem un prokuroriem) un korupcijas novēršanai politisko partiju finansēšanas kontekstā.

8. Ceturtās novērtēšanas kārtas ietvaros tiek risināti tie paši prioritārie jautājumi, kas attiecas uz aplūkojamām personu kategorijām/funkcijām, proti:

- ētikas principi, uzvedības noteikumi un interešu konflikti;
- noteiktu darbību aizliegšana vai ierobežošana;
- īpašumu, ienākumu, saistību un interešu deklarēšana;
- likumu piemērošana;
- informētība.

9. Attiecībā uz parlamenta darbību ziņojums pievērsās nacionālo parlamentu deputātiem, ieskaitot visas parlamenta palātas, neatkarīgi no tā, vai parlamenta deputāti ir iecelti vai ievēlēti. Attiecībā uz tiesnešiem un citiem dalībniekiem pirmstiesas un tiesas procesos, ziņojums koncentrējas uz prokuroriem un tiesnešiem (gan profesionāliem tiesnešiem, gan piesēdētājiem) neatkarīgi no tiesas veida, kurā tie darbojas, ja viņiem pakļaujas nacionālajiem likumiem un noteikumiem.

10. Sagatavojot šo ziņojumu, GRECO izmantoja Latvijas atbildes uz novērtēšanas aptauju (dokuments Greco Eval IV (2012) 7E REPQUEST), kā arī citiem datiem, ieskaitot informāciju, kas tika saņemta no pilsoniskās sabiedrības. Turklāt GRECO novērtēšanas komanda (turpmāk tekstā "GET") ieradās vizītē Latvijā no 2012.gada 4. līdz 8.jūnijam. GET sastāvā bija Manuels ALBA NAVARRO (Manuel ALBA NAVARRO), Deputātu kongresa sekretārs, Deputātu kongress (Spānija), Bendžamins FLANDERS (Benjamin FLANDER), vecākais lektors, Kriminālās justīcijas un drošības fakultāte, Mariboras Universitāte (Slovēnija), Elena MASNEVAITE (Elena MASNEVAITĒ), advokāte, Viļņas Universitāte, Juridiskā fakultāte, Publisko tiesību departaments (Lietuva), un Anna PAGOTTO, apelācijas tiesnese, Tieslietu ministrija (Itālija). GET atbalstīja Anna MAIERSA (Anna MYERS) un Laura SANZ-LEVIA no GRECO sekretariāta.

11. GET intervēja Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB), Valsts Ieņēmumu dienesta (VID), *Saeimas* Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas pārstāvjus, kā arī parlamentāriešus un to politisko partiju pārstāvjus, kas nav pārstāvētas parlamentā (*Saeimā*); Tieslietu ministrijas, Tieslietu padomes, Tiesnešu disciplinārkolēģijas un Tiesnešu ētikas komisijas pārstāvjus, rajona tiesu, apgabaltiesu un administratīvo tiesu tiesnešus, kā arī Augstākās tiesas un Satversmes tiesas tiesnešus, Latvijas tiesnešu mācību centra, Tiesu Administrācijas, Tiesnešu Atestācijas komisijas un Prokuroru atestācijas komisijas un Prokuroru kvalifikācijas komisijas pārstāvjus. GET tikās arī ar pārstāvjiem no Transparency International/Providus un medijiem. Diskusijas notika arī ar Tiesnešu biedrības un Latvijas Prokuroru asociācijas un citu profesionālo organizāciju, piemēram, Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK), Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LRTK) un Zvērinātu advokātu padomes pārstāvjiem.

12. Galvenais pašreizējā ziņojuma uzdevums ir novērtēt to pasākumu efektivitāti, ko veic Latvijas institūcijas, lai novērstu korupciju parlamenta deputātu, tiesnešu un prokuroru vidū un veicinātu viņu godprātīgu rīcību praksē un realitātē. Ziņojumā ietverta kritiska analīze par situāciju valstī, atspoguļojot iesaistīto dalībnieku veiktās darbības un sasniegtos rezultātus, kā arī identificējot iespējamās nepilnības un izsakot rekomendācijas turpmākiem uzlabojumiem. Atbilstoši GRECO praksei rekomendācijas tiek adresētas Latvijas institūcijām, kuras nosaka attiecīgās institūcijas/organizācijas, kas ir atbildīgas par nepieciešamo darbību veikšanu. 18 mēnešu laikā pēc šī ziņojuma pieņemšanas Latvijai jāziņo par veiktajiem pasākumiem, kas saistīti ar šajā ziņojumā iekļauto rekomendāciju izpildi.

II. KONTEKSTS

13. Latvijas pūles pretkorupcija jomā ir slavējamas, īpaši, 2003.gadā nodibinot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju (KNAB), attīstot vispārēju pretkorupcijas stratēģiju, kas nesen tikusi atjaunota 2009-2013 periodam, un pieņemot pretkorupcijas normatīvos aktus. Lai arī šie pasākumi Latvijai kalpojuši par spēcīgu pamatu cīņai ar korupciju, nesenās starptautiskās viedokļu aptaujas sniedz niansētāku un nedaudz mazāk pozitīvu korupcijas fenomena situācijas atspoguļojumu. Tādējādi Latvijai ir jānodrošina, ka tiek konsolidētas valsts veiktās, un tiek turpināta pretkorupcijas mehānismu un pasākumu attīstība, lai efektīvi reaģētu uz situācijas attīstību valstī.

14. Saskaņā ar jaunāko Eirobarometra "Korupcija Eiropas Savienībā" pētījumu (2012), astoņi no 10 aptaujātajiem Latvijas pilsoņiem domā, ka korupcija ir liela problēma valstī un 85% respondentu uzskata, ka valdības pūles šajā jomā nav efektīvas. Īpaši GRECO ceturtās novērtēšanas kārtas kontekstā jāatzīmē, ka parlamentārieši un politiskās partijas atrodas vismazāk uzticamo valsts institūciju sarakstā Latvijā, bet pārliecība par tiesu varu arī nav tik laba, kā būtu vēlams. Pēdējos Eirobarometra pētījumos par "Uzticību institūcijām" 87% no respondentiem 2010.gadā neuzticējās parlamentam (*Saeimai*), un 2011.gadā aptuveni 54% izteica neuzticību tiesu varai.

15. Daudziem ir priekšstats, ka saites starp politiku un biznesu ir pārāk ciešas un tiek uzskatīts, ka, neskatoties uz vispārējo uzticību demokrātijai un demokrātiskām institūcijām, ir spēcīga tendence veikt neformālus aizkulišu darījumus, kā arī vērojams uzticības trūkums politiskajām partijām, īpaši veidam, kā tās tiek finansētas. GRECO jau atspoguļoja vispārēji zemo sabiedrības uzticību politiķiem Trešās novērtēšanas kārtas ziņojumā par Latviju¹. Turklāt arī Latvijas Valstiskā godaprāta sistēmas novērtējums, ko sagatavojis Transparency International 2011.gadā, norāda, ka, neskatoties uz spēcīgo pārliecību par augsta līmeņa politisko korupciju, neviens nacionālais politiķis pagaidām nav ticis krimināli sodīts².

III. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ VISĀM APLŪKOJAMAJĀM KATEGORIJĀM: INTEREŠU KONFLIKTA LIKUMS UN KORUPCIJAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS BIROJS

16. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) nodibināšana uzskatāma par pagrieziena punktu Latvijas pretkorupcijas politikā; tas joprojām ir viens no visuzticamākajiem valsts aparāta balstiem. KNAB ir konsultatīvas funkcijas, izpildvaras, novēršanas un izglītošanas funkcijas saistībā ar cīņu pret korupciju valsts institūcijās. Tam ir plašas tiesības izmeklēt korupcijas lietas (pieeja banku un nodokļu datu bāzēm, pilnvaras panākt trešo pušu sadarbību), kā arī kontrolēt partiju finansēšanas nosacījumu izpildi. Tas veiksmīgi ir izmeklējis korumpētu policijas amatpersonu, civildienesta ierēdņu un pašvaldību politiķu lietas.

17. Saistībā ar konkrētiem, šā ziņojuma ietvaros novērtējamajiem jautājumiem, KNAB ir vadošā loma, kontrolējot un uzraugot vienu no centrālā Latvijas korupcijas novēršanas normatīvā akta, tas ir, likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (turpmāk tekstā Interešu konflikta likums) izpildi. Šis likums attiecas uz visām valsts amatpersonu kategorijām, ieskaitot parlamenta deputātus, tiesnešus un prokurorus. Tas nosaka ļoti visaptverošu finanšu līdzekļu izpaušanas sistēmu, kā tas pierādīts šī ziņojuma turpinājumā. Valsts Ieņēmumu dienestam arī ir uzticēta svarīga loma pārkāpumu izskatīšanā un sankciju piemērošanā saistībā ar Interešu konflikta likumu.

18. Tomēr Interešu konflikta likumu ir kritizējuši praktiķi, nevalstiskās organizācijas un neatkarīgie eksperti par to, ka tas savā pieejā ir pārlietu formāls. Būtībā no GET uz vietas veiktajām intervijām izriet, ka pašreizējā ziņojumā apskatāmo valsts amatpersonu kategoriju pārstāvji (īpaši tiesneši un parlamenta deputāti) uzskata, ka likums ne vienmēr ir

¹ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2008\)1_Latvia_Two_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2008)1_Latvia_Two_EN.pdf)

² <http://delna.lv/wp-content/uploads/2012/03/Transparency-International-Latvia-National-Integrity-System-Evaluation-2012.pdf>

piemērots viņu profesiju vajadzībām un īpatnībām. Tā rezultātā no vienas puses ir maza aktivitāte attiecībā uz korupcijas risku un interešu konfliktu novēršanu institūciju ietvaros, un likuma saistošuma trūkums minēto valsts amatpersonu kategoriju vidū no otras puses. GET skatījumā tas ir vājākais aspekts interešu konflikta novēršanas sistēmā. Lai tas darbotos, tam, pirmkārt, jābūt izprastam un, otrkārt, uzskatāmam par leģitīmu un ievērotam no to personu puses, uz kurām tas attiecas. KNAB norādīja, ka pašreizējā interešu konflikta sistēma ir ļoti centralizēta un ka, cenšoties padarīt likuma darbību efektīvāku, lielāka atbildība tika piešķirta valsts institūciju/organizāciju vadībai, uz kuru šis likums attiecināms. Tas atbilstu dažādu profesiju pārstāvju pašu vēlmei darboties labāk likuma ietvaros un ļautu pašreizējo KNAB interešu konflikta mērķi novirzīt no apkarošanas (KNAB un Valsts Ieņēmumu dienesta pārbaudes un sankcijas) uz novēršanu (KNAB veicot konsultēšanu). Tā kā sistēma Latvijā noteikti attīstās, GET atbalsta pieeju vairāk iesaistīt pašas valsts amatpersonas Interešu konflikta likuma prasību izpratnes nodrošināšanai un pašu atbildības nodrošināšanai, to ievērojot.

19. Korupcijas novēršanas un apkarošanas programmā 2009-2013.gadam kā viens no uzdevumiem ir iekļauts tālāka Interešu konflikta likuma attīstīšana. Tā ir pozitīva zīme, un GET var tikai iedrošināt turpināt esošo pilnveidošanas procesu, rediģējot Interešu konflikta likumu tā, lai nodrošinātu likuma efektīvu ieviešanu visā valsts sektorā. Turpinoties likuma ieviešanai, būs ļoti svarīgi, lai jebkuras izmaiņas vai regulējumi, kas nākotnē tiktu izstrādāti ciešā sadarbībā un, pilnībā iesaistoties dažādām valsts amatpersonām, uz kurām likums ir attiecināms.

20. KNAB profesionalitāte un apņēmība realizēt pasākumus interešu konflikta novēršanai neviens šaubas. Tomēr GET ir nobažījies par noteiktiem aspektiem, kas varētu apdraudēt KNAB neatkarību un autonomiju. Pēdējos gados radušās bažas saistībā ar politisko ietekmi (valdība un parlaments) uz KNAB lēmumu pieņemšanas struktūrām. Kā aprakstīts GRECO trešās novērtēšanas kārtas ziņojumā, sistēmā ir vairāki institucionāli trūkumi: (i) KNAB atrodas tiešā Ministru prezidenta pārraudzībā; (ii) KNAB priekšnieku ieceļ un atceļ parlaments pēc Ministru kabineta ieteikuma; (iii) KNAB budžetu nosaka un apstiprina parlaments - tie paši cilvēki, par kuriem KNAB varētu veikt pārbaudi. Līdz šim neviens KNAB direktors nav vadījis iestādi pilnu termiņu.

21. GET tika informēts par diviem dažādiem priekšlikumiem, kas varētu stiprināt KNAB neatkarību. Saskaņā ar pirmo, KNAB paliktu Ministru kabineta pārraudzībā, bet Ministru prezidentam vairs nebūtu iespējas pārņemt tās funkcijas, kas ir tiešā KNAB priekšnieka kompetencē. Saskaņā ar otro priekšlikumu, KNAB kļūtu pilnībā neatkarīgs, un Ministru kabinetam vairs nebūtu nekādas lomas iestādes uzraudzībā. GET atzīmē, ka šie priekšlikumi tika iesniegti Ministru kabinetā 2012.gada janvārī. Līdz šim nav tikuši pieņemti konkrēti lēmumi. Ir ieviestas dažas pozitīvas izmaiņas, lai minimizētu politiskās ietekmes risku KNAB direktora iecelšanas procesā. Pieņemti Ministru kabineta noteikumi, kas paredz atklātu konkursu uz KNAB direktora vietu, izvirzot noteikumus un nosakot pieteikšanās procedūru, atlasī un kandidātu novērtēšanu priekšnieka amatam, kā arī nosakot vērtēšanas komisijas sastāvu (apvienojot augsta līmeņa amatpersonas no tiesu un izpildvaras, kā arī pieļaujot citu speciālistu un ekspertu iesaisti, tai skaitā nevalstiskās organizācijas, atbilstoši komisijas priekšsēdētāja lēmumam)³.

22. GET atgādina, ka trešās novērtēšanas kārtas ziņojums par Latviju ietvēra īpašu rekomendāciju, kuras mērķis bija stiprināt KNAB neatkarību⁴, tās pilna ieviešana joprojām nav notikusi⁵. GET uzskata, ka šis ir nesakārtots jautājums Latvijai, kas samazinās visas ceturtajā novērtēšanas kārtā aplūkojamās sistēmas efektivitāti un var tikai apstiprināt bažas, jo rekomendācija tika izteikta jau iepriekšējā GRECO novērtējumā. Tā rezultātā

³ Ministru kabineta rīkojums Nr. 387, grozīts 2011.gada 17.augustā „Par Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka amata pretendentu vērtēšanas komisiju”. Ministru kabineta noteikumi „Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieka amata pretendentu atlases kārtība”, kas stājās spēkā 2012.gada 6.oktobrī.

⁴ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3\(2008\)1_Latvia_Two_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3(2008)1_Latvia_Two_EN.pdf)

⁵ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2012\)13_Second%20Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2012)13_Second%20Latvia_EN.pdf)

GRECO rekomendē veikt pasākumus, lai stiprinātu KNAB neatkarību, tādējādi nodrošinot, ka iestāde var veikt savas funkcijas neatkarīgi un objektīvi.

23. Turklāt, kā minēts iepriekš, KNAB un Valsts Ieņēmumu dienestam (VID) ir svarīgas kontroles un uzraudzības funkcijas šajā sfērā. Īpaši VID, kas glabā finanšu līdzekļu deklarācijas un aktīvi veic šo deklarāciju pārbaudes pēc nejaušības principa un, ja ir saņemta sūdzība par kādu personu, noskaidrojot, vai deklarācija aizpildīta pilnīgi un patiesi. Tas var piemērot sodus par deklarācijas iesniegšanas termiņa neievērošanai un nepatiesu ziņu norādīšanu deklarācijās. VID kopā ar Finanšu policiju koordinē, vai nav kādas aizdomas par noziedzīgiem nodarījumiem, izvairīšanos no nodokļiem vai nelikumīgu iedzīvošanos. Tomēr vēl ir iespējams uzlabot sadarbību/koordināciju starp VID un KNAB šo institūciju darbā prevencijas jomā. Interesu konflikta likums, kas nosaka finanšu līdzekļu deklarāciju sistēmu, ir spēkā jau gandrīz 10 gadus (kopš 2003.gada), un abām iestādēm ir uzkrātas zināšanas un pieredze saistībā ar nopietnākajiem interešu konfliktiem un īpašām vāmajām vietām. Tādējādi VID varētu uzlabot savu kontroles funkciju, domājot korupcijas novēršanas rakursā izteiksmē, kas noteikti ir galvenais Interesu konflikta likuma mērķis. Piemēram, VID ciešā sadarbībā ar KNAB varētu izstrādāt īpašu metodoloģiju, lai labāk identificētu korupcijas riskus, pārbaudot finanšu līdzekļu deklarācijas, vai regulāri pārskatot sistēmas attiecībā uz nejaušajām pārbaudēm, lai koncentrētos uz īpašām interesēm vai funkcijām, kas varētu būt pakļautas korupcijai, un tādējādi kopīgi stiprinātu savas lomas un efektivitāti.

IV. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ PARLAMENTA DEPUTĀTIEM

Parlamentārās sistēmas pārskats

24. Latvija ir parlamentāra republika ar daudzpartiju sistēmu. Vienas palātas parlaments (*Saeima*) sastāv no 100 deputātiem, kurus ievēl uz četriem gadiem tiešās, aizklātās, proporcionālas vēlēšanās, kur ir 5% barjera. Tāpat kā iepriekšējās vēlēšanās, arī pēc šīm vēlēšanām sievietes veido mazāko daļu no ievēlētajiem deputātiem: tika ievēlētas tikai 19 sievietes (no 100 deputātiem). *Saeimas* priekšsēdētāja pašreiz ir sieviete.

25. *Saeimas* vēlēšanas notiek 5 vēlēšanu apgabalos: Rīgā, Vidzemē, Latgalē, Kurzemē un Zemgalē. No katra vēlēšanu apgabala *Saeimā* tiek ievēlēts noteikts deputātu skaits proporcionāli apgabala balsotāju skaitam. Kandidātus uz *Saeimu* var nominēt reģistrētas politiskās partijas vai reģistrētas politisko partiju apvienības. Sliexnis iekļūšanai parlamentā ir 5% no kopējā balsu skaita Latvijā.

26. *Saeimas* deputāta (SD) mandāts tiek atņemts, ja (i) ir sanākusi jaunievēlētā *Saeima*; (ii) SD paziņo par mandāta nolikšanu un viņa vietā pilnvaras apstiprinātas citam deputātam - tas attiecas uz gadījumu, kad SD kļūst par Ministru prezidentu, Ministru prezidenta vietnieku vai ministru, kā arī maternitātes atvaļinājuma/adopcijas/bērna kopšanas perioda laikā; (iii) SD tiek izslēgts no *Saeimas*; vai (iv) SD nāves gadījumā.

27. SD var izslēgt no *Saeimas*, ja (i) tas ir ievēlēts, pārkāpjot *Saeimas* vēlēšanu likuma nosacījumus; (ii) neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai; (iii) ieņem ar deputāta mandātu nesavienojamu amatu; (iv) vienas kārtējās sesijas laikā neattaisnotu iemeslu dēļ nav apmeklējis vairāk nekā pusi no *Saeimas* sēdēm; (v) notiesāts par noziedzīgu nodarījumu (izslēgšana ir spēkā no sprieduma spēkā stāšanās datuma); (vi) izdarījis nodarījumu nepieskaitāmības stāvoklī vai arī pēc nozieguma izdarīšanas saslīmī ar gara slimību, kas atņēmusi viņam iespēju apzināties savu darbību vai to vadīt un, ja likumā noteiktajā kārtībā atzīts par rīcības nespējīgu.

Likumdošanas procesa caurspīdīgums

28. *Saeimas* sēdes ir atklātas, tās tiek translētas nacionālajā radio un to translācija pieejama *Saeimas* oficiālajā mājas lapā (www.saeima.lv). Plenārsēdes tiek ierakstītas audio un video formātā (video ieraksti ir pieejami internetā); pēc sēdēm tiek sagatavotas stenogrammas un publicētas oficiālajā laikrakstā. Informācija par to, kā balso atsevišķi SD, ir pieejama *Saeimas* mājas lapā. Sabiedrībai ir iespējams sekot plenārsēdei *Saeimā*, atrodoties uz vietas klātienē.

29. Valdības politikas plānošanas dokumentu projekti un normatīvo aktu projekti, pirms tie tiek iesniegti *Saeimā*, arī ir pieejami apspriešanai valdības mājas lapā, tāpat kā dienaskārtība un apspriežamie dokumenti Ministru kabineta sēdēs vai Valsts sekretāru sanāksmēs. Ministru kabineta mājas lapā pieejama datu bāze ar valdībā izskatītajiem normatīvo aktu projektiem (www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/).

30. Parlamenta komisiju sastāvs, kā arī to dienas kārtības tiek publicētas *Saeimas* mājas lapā. Komisijas sēdēs ir atklātas (*Saeimas* kārtības ruļļa 159.pants); tomēr pēc *Saeimas* vai attiecīgās komisijas lēmuma var tikt rīkotas arī slēgtas sēdes. *Saeima* var izveidot parlamentārās izmeklēšanas komisijas par noteiktiem jautājumiem, ja to pieprasījusi ne mazāk kā viena trešdaļa no SD. Piemēram, 2008.gadā tika izveidota komisija, lai izmeklētu tiesneša korupcijas lietu 90-os gados, bet cita komisija tika izveidota 2011.gadā, lai izmeklētu "Krājbankas" sabrukumu, kas viesa bažas saistībā ar korupciju. Pirmais process nenoveda pie apsūdzībām, bet otrā procesa rezultātā KNAB pašreiz veic izmeklēšanu. Tomēr praksē izmeklēšanas komisiju izmantošana notiek reti, jo pieprasījums tās izveidošanai nesavāc pietiekamu balsu skaitu (parasti no valdošā vairākuma). Līdzīgi opozīcijas SD

jautājumi un pieprasījumi valdības locekļiem, lai arī likumā paredzēti un bieži izteikti, reti tikuši apstiprināti ar *Saeimas* balsu vairākumu.

31. *Saeima* var organizēt sabiedrisko apspriešanu. Ir pieņemta Deklarācija sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām, lai palīdzētu iesaistīt sabiedrību likumdošanas procesā. Atbilstoši šai deklarācijai nevalstisko organizāciju pārstāvji var piedalīties komisiju sēdēs, izteikt viedokli par likumprojektiem un priekšlikumiem utt. *Saeimas* kārtības rullis (85.pants) nosaka, ka atbildīgajai komitejai ir jāizstrādā anotācija, *inter alia* norādot arī personas/grupas, ar kurām notikušas konsultācijas, sagatavojot likumprojektu; tomēr jāsecina, ka bez kontroles mehānisma šī prasība sistemātiski netiek izpildīta.

32. Lai arī likums nenosaka, ka jāpublicē likumprojekti, ko sagatavojusi *Saeima*, praksē likumprojekti un anotācijas parasti tiek publicētas tīmekļa vietnē. Ir izveidota arī likumprojektu datu bāze, kur norādīta visa informācija, ieskaitot informāciju par likumdošanas gaitu un likumprojekta aktuālās redakcijas.

33. Secināms, ka ir ieviesti pasākumi, lai nodrošinātu atklātību un sabiedrības pieejamību informācijai par ierosinātajiem likumiem un pieņemtajiem likumiem, kā arī nodrošināta iespēja sekot līdzi *Saeimas* plenārsēdēm. GET tika arī informēts par darbībām, kas veiktas, lai novērstu sabiedrības bažas saistībā ar aizklāto balsošanu, ievēlot amatpersonas – šāda prakse tika atcelta ar 2012.gada 19.janvāra likuma grozījumiem, kas noteica, ka balsošanas process ir atklāts⁶.

34. Institūcijas piemetināja, ka, lai uzlabotu lēmumu pieņemšanas procesa caurspīdīgumu *Saeimā*, tiek izstrādāts Lobēšanas atklātības likumprojekts, kas *inter alia* noteiks lobēšanas gadījumu reģistrēšanu un ieviesīs noteikumus, kas sakārtos SD attiecības ar lobētājiem. Saistībā ar minēto GET atzīmē, ka pašreiz SD nav obligāti jāsniedz informācija par tikšanos un konsultācijām, kas ārpus komisiju sēdēm notikušas ar trešajām pusēm saistībā ar virzītajām likumdošanas iniciatīvām. Caurspīdīguma trūkums šajā jomā veido būtisku robu sistēmā, kas dod pamatu apgalvojumiem par pieaugošo privāto interešu ietekmi likumdošanas procesā. Korupcijas novēršanas un apkarošanas programma 2009. - 2013. gadam jau tagad kā vienu no saviem mērķiem izvirza savlaicīgu likumprojektu publicēšanu, kā arī anotāciju un informācijas, kas attiecas uz notikušajām konsultācijām ar privātpersonām un lobētājiem, publiskošanu. GET aicina attiecīgās institūcijas instances pilnveidot savu darbību šajā virzienā. **GRECO rekomendē ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu.**

Kompensācijas un ekonomiskie labumi

35. SD bruto mēneša alga ir 2 016 EUR. Vidējā bruto mēneša alga Latvijā ir 655 EUR. SD tiek arī piešķirtas transporta kompensācijas un mājokļa kompensācijas likumā noteiktā apjomā. Konkrēti, kopējā kompensācijas summa nedrīkst pārsniegt vidējo sabiedriskā sektora darbinieka algu, kas pareizināta ar koeficientu, kas ir saistīts ar attālumu no Rīgas līdz SD dzīvesvietai. SD zaudē šo kompensāciju, noliekot savu deputāta mandātu. SD tiek finansēti tikai no valsts budžeta līdzekļiem, un informācija par šiem izdevumiem ir pieejama *Saeimas* mājas lapā.

36. Vizītes laikā KNAB informēja par atsevišķiem SD pārpratumiem, pieprasot kompensācijas un izdevumu atlīdzināšanu. KNAB arī norādīja, ka, lai gan likums SD aizliedz nodarbināt savu radniekus kā savus palīgus un kā citu savu personālu, tādējādi novēršot jebkādu favorīzismu vai nepotismu parlamentā, tomēr ir izveidojusies jauna prakse noteikumu apiešanā, proti, SD tā vietā nodarbina viens otra radniekus. Lai saglabātu sabiedrības uzticību sistēmai, šiem jautājumiem jāpievērš uzmanība. GET skatījumā drīzāk nevis likuma noteikumi ir galvenais, bet gan jāuzlabo ētiskums. Turpmāk šajā ziņojumā izteikto rekomendāciju mērķis

⁶ Aizklātais balsojums joprojām tiek veikts, ievēlot Republikas Prezidentu un Satversmes tiesas tiesnešus.

ir nodrošināt pamatu godprātīguma kultūrai *Saeimas* locekļu vidū, tādējādi veicinot sabiedrības uzticību *Saeimas* locekļu darbībai.

Ētikas principi un uzvedības noteikumi

37. Ētikas kodekss, kas nosaka SD uzvedības standartus, tika izdots 2006.gadā. To izstrādāja Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija ciešā sadarbībā ar nevalstisko organizāciju pārstāvjiem. Tas ir neatņemama *Saeimas* kārtības ruļļa sastāvdaļa. Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija ir atbildīga par šī kodeksa ieviešanu, īpaši tad, ja tiek saņemtas individuālas sūdzības. Informācija par Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas lomu šajā jautājumā ir publicēta oficiālajā mājas lapā.

38. Kopš tā pieņemšanas 2006.gadā Ētikas kodekss, šķiet, nav spēlējis izšķirošu lomu *Saeimas* locekļu uzvedības noteikšanā. Šajā sakarā GET atzīmē, ka kodekss ir pārāk abstrakts. Tas nav ticis aktualizēts kopš tā pieņemšanas, turklāt Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija nav pietiekami aktīva, uzraugot šā kodeksa ievērošanu. Lai nodrošinātu to, ka kodekss labāk iekļaujas *Saeimas* darba kultūrā, ir nepieciešams aktualizēt pašu kodeksu, palielināt minētās komisijas lomu ētikas problēmu risināšanā, ētikas kodeksa pārkāpumu izskatīšanā (pašreiz tas tiek veikts tikai tad, ja ir bijis iesniegums), kā arī izglītošanā. Svarīgi ir arī tas, ka, attīstot ētikas standartu vadlīnijas, jāattīsta arī efektīva diskusija un ētikas problēmu risināšanas sistēmas izveide gan individuālā līmenī (piemēram, konfidenciāli padomi), gan institūciju līmenī (piemēram, apmācība, diskusijas organizācijas ietvaros par godprātīgumu un ētikas jautājumiem, kas saistīti ar uzvedību parlamentā, u.c.). GET atzīmē, ka, ieviešot turpmākas ētikas standartu vadlīnijas un ar korupcijas novēršanu saistītus pasākumus, tiktu ne tikai palielināta parlamentāriešu un parlamenta darbinieku informētība par godprātīguma jautājumiem, bet arī sabiedrībai tiktu demonstrēta parlamentāriešu griba veikt noteiktas darbības, lai ieaudzinātu, uzturētu un veicinātu ētiskuma kultūru *Saeimā*. **GRECO rekomendē (i) pārskatīt un aktualizēt Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus *Saeimas* locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu.**

Interesešu konflikti

39. Interesešu konflikta likums definē interesešu konfliktu un nosaka (i) ierobežojumus un aizliegumus valsts amatpersonām, (ii) interesešu konfliktu novēršanas nosacījumus un (iii) pienākumu valsts amatpersonām deklarēt savu mantisko stāvokli un intereses un valsts amatpersonu deklarāciju pārbaudes mehānismu. Interesešu konflikts tiek definēts kā situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, un/vai tās radnieku personiskās vai mantiskās intereses (Interesešu konflikta likuma 1.panta 5.punkts).

40. No intervijām uz vietas un no pēc tam saņemtajiem amatpersonu komentāriem GET secināja, ka SD piemērojami Interesešu konflikta likuma noteikumi, kas attiecas uz ierobežojumiem un aizliegumiem (piemēram, amata savienošanas ierobežojumi, komercdarbības ierobežojumi) un finanšu līdzekļu deklarācijām. Bez tam amatpersonas paskaidroja, ka ņemot vērā SD veicamās funkcijas, viņu neatkarību savās darbībās, kā arī to, ka viņi nedarbojas hierarhiskā struktūrā, atsevišķi Interesešu konflikta likuma nosacījumi SD nav piemērojami (piemēram, noteikumi par informēšanu par atrašanos interesešu konflikta situācijā vai par amata savienošanu atbilstoši 21. un 8.pantam; noteikumi par aizliegumu pieņemt lēmumus, kuros valsts amatpersona, tās radnieki vai darījumu partneri ir personiski vai mantiski ieinteresēti saskaņā ar Interesešu konflikta likuma 11.pantu un

ievērojot šā panta piektajā un sestajā daļā paredzētos izņēmumus⁷). Konkrēti GET apsvērumi saistībā ar šo tēmu ir izklāstīti šā ziņojuma 63. un 65.punktā.

Noteiktu darbību aizliegšana vai ierobežošana

Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes

41. Interesu konflikta likuma 7.pants nosaka, ka SD ir atļauts savienot savu valsts amatpersonas amatu tikai ar:

- amatu, ko viņi ieņem saskaņā ar likumu vai Saeimas apstiprinātiem starptautiskiem līgumiem (piemēram, UNESCO padomnieki);
- amatu arodbiedrībā, biedrībā vai nodibinājumā, politiskajā partijā, politisko partiju apvienībā vai reliģiskajā organizācijā;
- pedagoga, zinātnieka, ārsta, profesionāla sportista un radošo darbu;
- citu amatu vai darbu Saeimā vai Ministru kabinetā, ja to nosaka Saeimas un tās institūciju lēmumi, Ministru kabineta noteikumi vai rīkojumi;
- amatu, kuru viņi ieņem starptautiskajās organizācijās un institūcijās, ja to nosaka Saeimas lēmumi, Ministru kabineta noteikumi vai rīkojumi.

42. Tāpat kā citām valsts amatpersonām SD, kas veic saimniecisko darbību individuālā komersanta statusā vai reģistrējoties kā saimnieciskās darbības veicējam saskaņā ar likumu "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", ja šīs darbības ietvaros tiek gūti ienākumi tikai no lauksaimnieciskās ražošanas, mežizstrādes, zvejniecības, lauku tūrisma vai prakses ārsta profesionālās darbības, ir ļauts savienot savu valsts amatpersonas amatu ar šīm ekonomiskajām aktivitātēm (Interesu konflikta likuma 7.panta desmitā daļa). Šīm aktivitātēm nav nepieciešama rakstveida atļauja. GET atzīmē, ka attiecībā uz šo nosacījumu nesen tikuši veikti grozījumi. Iepriekš valsts amatpersonām bija ļauts nodarboties ar šāda veida aktivitātēm, ja to gada apgrozījums nepārsniedza 42 000 EUR (ekvivalents latos – 30 000 LVL). Šis nosacījums tika atcelts. GET no nevalstisko organizāciju pārstāvjiem uzklusēja bažas par potenciālajiem interešu konfliktiem, kas varētu rasties SD, tiem pieņemot likumus jomā, kurā darbojas viņu bizness. GET atzīmē, ka grozījumi ir pavisam jauni, un ir nepieciešama lielāka pieredze, lai izvērtētu konstatētu to ietekmi; tomēr vienlaicīgi iesaka institūcijām sekot līdzi šiem jautājumiem.

⁷ Interesu konflikta likuma 11.pants „Administratīvo aktu izdošanas, uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkciju veikšanas un līgumu slēgšanas ierobežojumi”.

(5) Šajā pantā noteiktie administratīvo aktu izdošanas ierobežojumi neattiecas uz Saeimas deputātiem un Ministru kabineta locekļiem gadījumos, kad minētās valsts amatpersonas piedalās attiecīgi Saeimas vai Ministru kabineta administratīvo aktu izdošanā.

(6) Šā panta pirmajā un otrajā daļā noteiktie ierobežojumi neattiecas uz:

1) Valsts prezidentu, Saeimas deputātiem, Ministru kabineta locekļiem vai pašvaldības domes deputātiem gadījumos, kad minētās valsts amatpersonas piedalās ārējo normatīvo aktu vai politisko lēmumu pieņemšanā;

2) Saeimas deputātiem, Ministru kabineta locekļiem vai pašvaldības domes deputātiem gadījumos, kad minētās valsts amatpersonas piedalās attiecīgi Saeimas, Ministru kabineta vai pašvaldības domes lēmuma pieņemšanā par sava atalgojuma noteikšanu vai sevis iecelšanu, ievēlšanu vai apstiprināšanu amatā.

Dāvanas

43. Interēšu konflikta likuma 13.¹pants (speciālie dāvanu pieņemšanas ierobežojumi, pildot valsts amatpersonas pienākumus) nosaka, ka dāvana ir jebkurš mantisks vai citāda veida labums (tai skaitā pakalpojumi, tiesību piešķiršana, nodošana, atbrīvošana no pienākuma, atteikšanās no kādas tiesības, kā arī citas darbības, kuru rezultātā rodas kāds labums), kura tiešs vai netiešs guvējs ir valsts amatpersona. Ja dāvana tiek saņemta, pildot amata pienākumus, piemēram, veicot diplomātiskās funkcijas vai, uzņemot ārvalstu delegācijas, tā jāreģistrē reģistrā, un pēc tam jāsaņem ārlietu ministra lēmums par tās izmantošanu. Šādas dāvanas ir valsts īpašums.

44. Par dāvanu 13.panta izpratnē netiek uzskatītas turpmāk minētās lietas, kuras tāpēc ir atļauts pieņemt:

- ziedi;
- suvenīri, grāmatas vai reprezentācijas priekšmeti, ja no vienas personas gada laikā saņemto suvenīru, grāmatu vai reprezentācijas priekšmetu kopējā vērtība naudas izteiksmē nepārsniedz vienas minimālās mēnešalgas apmēru⁸;
- apbalvojumi, balvas vai godalgas, kuru pasniegšana paredzēta ārējos normatīvajos aktos;
- jebkuri labumi un garantijas, ko valsts amatpersonai, pildot amata pienākumus, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā nodrošina valsts vai pašvaldības institūcija, kurā attiecīgā persona pilda amata pienākumus; un
- pakalpojumi un dažāda veida atlaides, ko piedāvā komercsabiedrības, individuālie komersanti, kā arī zemnieku un zvejnieku saimniecības un kas ir publiski pieejamas.

45. Interēšu konflikta likuma 14.pants nosaka ziedojumu pieņemšanas ierobežojumus institūcijām. Ziedojums tiek definēts kā finanšu līdzekļu, preces vai pakalpojumu bezatlīdzības atvēlēšana (nodošana) noteiktiem mērķiem. Būtībā ziedojumi nav atļauti, izņemot, ja tie tiek sniegti konkrētām profesionālām vajadzībām (piemēram, personāla apmācībai vai tehniskajam atbalstam) un tam nepieciešams saņemt atļauju no augstākas amatpersonas vai koleģiālas institūcijas. 13².pants (speciāli dāvanu pieņemšanas ierobežojumi valsts amatpersonām ārpus valsts amatpersonas pienākumu pildīšanas) aizliedz valsts amatpersonai pieņemt dāvanas/ziedojumus, ja saistībā ar dāvinātāju valsts amatpersona iepriekšējos divos gados ir sagatavojusi vai izdevusi administratīvo aktu vai veikusi uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas, kā arī slēgusi līgumus vai veikusi citas ar amata pienākumu pildīšanu saistītas darbības.

Finansiālas intereses

46. SD nedrīkst gūt ienākumus no kapitāla daļām un akcijām, kā arī jebkāda cita veida vērtspapīriem komercsabiedrībās, kas reģistrētas beznodokļu vai zemu nodokļu valstīs un teritorijās saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem.

Līgumi ar valsts institūcijām

47. Interēšu konflikta likums (10.panta pirmā daļa) īpaši nosaka, ka SD nedrīkst būt tādas komercsabiedrības dalībnieki, akcionāri, biedri vai tādi individuālie komersanti, kas saņem pasūtījumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām (piemēram, publisko iepirkumu līgumi un citi Saeimas iepirkumi), valsts finanšu līdzekļus, valsts garantētus kredītus vai valsts privatizācijas fonda līdzekļus, izņemot gadījumus, kad tos piešķir atklāta konkursa rezultātā.

48. GET ir bažas par Interēšu konflikta likumā noteikto izņēmumu attiecībā uz publisko iepirkumu līgumiem un citiem līgumiem, ar kuriem piešķir finanšu līdzekļus gadījumā, ja tos

⁸ 2012. gada oktobrī minimālā mēnešalga Latvijā ir 200 LVL (285 EUR).

piešķir atklāta konkursa rezultātā. Turklāt, nav paredzēti aizsardzības pasākumi, lai, piemēram, nodrošinātu, ka SD nav iesaistīts lēmumu pieņemšanā un nav ierosinājis kādu lēmumu pieņemšanas procesa aspektu, kas ir saistīts ar līguma piešķiršanu vai noved pie līguma piešķiršanas. GET skatījumā šis izņēmums dod iespējas Jaunprātīgai darbībai. Turklāt GET norāda uz Latvijas Republikas Satversmes 32.pantu, kas paredz, ka *Saeimas* loceklis nevar pats, ne arī uz citas personas vārda saņemt no valsts pasūtījumus un koncesijas. **GRECO tādēļ rekomendē atcelt izņēmumu Interesu konflikta likumā, lai pilnībā aizliegtu SD noslēgt līgumus ar valsts institūcijām.**

Ierobežojumi pēc amata pienākumu pildīšanas beigām

49. Iepriekš minētie ierobežojumi (daļas komercsabiedrībās, kas ar valdību slēdz līgumus) ir spēkā divus gadus pēc amata pienākumu pildīšanas beigām. Turklāt Interesu konflikta likums nosaka, ka valsts amatpersonai divus gadus pēc tam, kad tā attiecīgā institūcijā beigusi pildīt valsts amatpersonas amata pienākumus valsts vai pašvaldības institūcijā, aizliegts iegūt tāda komersanta mantu, kā arī kļūt par dalībnieku, akcionāru, biedru vai ieņemt amatus tādā komercsabiedrībā, attiecībā uz kuru šī valsts amatpersona, pildot savus pienākumus, pieņēmusi lēmumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām, valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļu, valsts vai pašvaldības privatizācijas fonda līdzekļu piešķiršanu, veikusi uzraudzības, kontroles vai sodīšanas funkcijas (10.panta septītā daļa).

Kontakti ar trešajām pusēm

50. Visām valsts amatpersonām savās deklarācijās jānorāda informācija par darījumu partneriem. Krimināllikuma 326¹.pants „Tirgošanās ar ietekmi” paredz kriminālatbildību par valsts amatpersonas darbības prettiesisku ietekmēšanu vai par citu personu pamudināšanu prettiesiski ietekmēt valsts amatpersonu darbību jebkuras personas interesēs. Papildus minētajam atzīmējams, ka valdība ar lēmumu ir uzdevusi KNAB līdz 2012.gada beigām izstrādāt likumprojektu par lobēšanu (sīkāk lūdzu skatīt 34.punktu).

Konfidenciālas informācijas Jaunprātīga izmantošana

51. Interesu konflikta likuma 19.pants nosaka, ka informāciju, kas valsts amatpersonai ir pieejama saskaņā ar valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanu, aizliegts prettiesiski izpaust vai izmantot mērķiem, kas nav saistīti ar valsts amatpersonas amata pienākumu veikšanu vai konkrētu darba uzdevumu pildīšanu. Līdzīgi nosacījumi iekļauti arī *Saeimas* Ētikas kodeksā. Klasificētas informācijas uzglabāšanas, izmantošanas un aizsardzības kārtība ir noteikta likumā „Par valsts noslēpumu”. Šis likums arī nosaka valsts noslēpuma slepenības pakāpes, kā arī valsts noslēpuma glabāšanas un izmantošanas kārtību un tā aizsardzību. Savukārt Informācijas atklātības likums attiecas uz vispārpieejamu un ierobežotas pieejamības informāciju, kā arī nosaka informācijas aizsardzības kārtību. Kriminālatbildība ir paredzēta par dienesta stāvokļa Jaunprātīgu izmantošanu (Krimināllikuma 318.pants), par neizpaužamu ziņu izpaušanu (Krimināllikuma 329.pants) un par neizpaužamu ziņu izpaušanu pēc amata atstāšanas (Krimināllikuma 330.pants).

Valsts resursu Jaunprātīga izmantošana

52. Interesu konflikta likums nosaka, ka valsts amatpersona drīkst rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu, tai skaitā finanšu līdzekļiem, likumā, Ministru kabineta noteikumos, kā arī pašvaldību saistošajos noteikumos paredzētajā kārtībā. Rīcība ar mantu ietver valsts amatpersonas lēmuma sagatavošanu vai pieņemšanu par valsts vai pašvaldības mantas iegūšanu vai nodošanu īpašumā vai lietošanā, vai atsavināšanu citām personām, kā arī par valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļu pārdali.

53. Likums „Par valsts un pašvaldības finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanu” ir spēkā kopš 1997.gada, lai panāktu, ka publiskas personas finanšu līdzekļi un manta tiktu izmantota likumīgi un atbilstoši sabiedrības interesēm, kā arī novērstu publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanu un nelietderīgu izmantošanu un ierobežotu valsts amatpersonu korupciju. Pienākums rīkoties likumīgi un lietderīgi ar valsts mantu un finanšu līdzekļiem ir arī SD, un tas norādīts arī *Saeimas* Ētikas kodeksā.

Īpašumu, ienākumu, saistību un interešu deklarēšana

54. *Saeimas* deputātiem (SD) ir jāiesniedz ikgadējās valsts amatpersonu deklarācijas, kā arī deklarācijas uzsākot valsts amata pienākumu pildīšanu un deklarācija, beidzot pildīt valsts amatpersonas pienākumus, kā arī pēc amata pienākumu izbeigšanas. Zemāk norādītā tabula sniedz pārskatu par interesēm, kuras SD jādeklarē un deklarējamo darījumu sliekšņi (skatiet arī Pielikumu, lai salīdzinātu deklarēšanas noteikumus trim grupām: SD, tiesnešiem un prokuroriem).

Reģistrējamo interešu un sliekšņu tabula *Saeimas* deputātiem

Kategorija	Jādeklarē	Sliekšņi
Papildu amati (apmaksāts, neapmaksāts + tie, kurus pieļauj likums)	✓	Viss deklarējams (informācija par visiem papildu amatiem, uzņēmuma līgumiem, pilnvarojuma līgumiem utt.)
Komerčiālas intereses (uzņēmumu daļas, akcijas, partnerība, individuālais uzņēmējs)	✓	Viss deklarējams
Dāvanas	✓	Visas dāvanas, kas ir naudā jebkurā vērtībā un citas dāvanas, ja to vērtība pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Diplomātiskās dāvanas (oficiāls reģistrs)	✓	Valsts īpašums, jāreģistrē oficiālajā reģistrā.
Zeme un īpašums (ieskaitot transportlīdzekļus)	✓	Informāciju par tās īpašumā, valdījumā, lietošanā esošajiem nekustamajiem īpašumiem. Informāciju par piederošajiem reģistrējamajiem transportlīdzekļiem, kā arī tiem transportlīdzekļiem, kuri ir valdījumā, lietošanā vai kuri iegādāti uz līzīngā līguma pamata
Ienākumi (ieskaitot uzkrājumus)	✓	Informāciju par skaidrās un bezskaidrās naudas uzkrājumiem, ja to summa pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Parādsaistības, aizdevumi un finanšu darījumi	✓	Pilnīgi visi darījumi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Citi vēlēti/publiski amati	✓	
Nefinansiālas intereses		

55. Visa veida ienākumiem atsevišķi jānorāda bruto summa, valūta, ienākuma avots (jānorāda juridiskās un fiziskās personas) un vieta. Kā redzams tabulā augstāk, SD jādeklarē visi amati, kurus tie ieņem, arī tad, ja tos pieļauj likums (amati biedrībās, nodibinājumos, reliģiskajās organizācijās un arodbiedrībās). Deklarācijā jānorāda informācija par uzņēmuma līgumiem vai pilnvarojuma līgumiem un jebkurām saistībām, kas saistītas ar ieņemamo amatu. Visi, kas iesniedz deklarāciju, var iekļaut jebkādu citu informāciju par viņa/viņas finanšu stāvokli vai interesēm, vai jebkādām ar amatu saistītām izmaiņām aplūkojamā perioda laikā, kas nav norādīta citā deklarācijas sadaļā.

56. Deklarācijas ir publiski pieejamas, bet ar dažiem ierobežojumiem. Deklarācijas nepublicojamā daļa ietver informāciju par valsts amatpersonas, viņas vai viņa radnieku vai

citū deklarācijā pieminēto personu dzīvesvietu un personas kodu, kā arī informāciju par darījumu partneriem (darījuma pusi, ar kuru noslēgti līgumi), ieskaitot parādniekus un kreditorus. Šāda nepubliskojama informācija ir pieejama valsts amatpersonām un pilnvarotajiem institūcijām, kas atbilstoši likumam pārbauda deklarācijas, kā arī likumā noteiktos gadījumos, proti – prokuroriem, izmeklēšanas iestādēm un Valsts drošības dienestiem⁹.

57. Iesniegtās deklarācijas tiek uzglabātas un uzturētas VID, un deklarācijas daļa, kas nav konfidenciāla, ir publiski pieejama VID mājas lapā; attiecīgo deklarāciju iespējams atrast pēc vārda. SD ģimenes locekļiem nav pienākums iesniegt deklarācijas, ja vien viņi nav valsts amatpersonas. Jāatzīmē, ka no 2012.gada marta visām privātpersonām (papildus valsts amatpersonām), ir jādeklarē savi līdzekļi atbilstoši noteiktajiem kritērijiem un sliekšņiem.

58. Līdzīga informācija (kā norādīts augstāk) parlamenta deputātu kandidātiem jāiesniedz Centrālajā vēlēšanu komisijā (CVK), līdzko politiskā partija (organizācija) ir reģistrējusi savu kandidātu sarakstu CVK. Šī informācija ir pieejama CVK mājas lapā.

Uzraudzība un likuma izpilde

Uzraudzība

59. Galvenās uzraudzības funkcijas par finanšu līdzekļu deklarāciju aizpildīšanas un iesniegšanas atbilstību normatīvajam regulējumam veic KNAB un VID, kā aprakstīts iepriekš. Šī uzraudzības mehānisma elementi jau ir aprakstīti šā ziņojuma 17. un 23. punktā.

60. Par interešu konflikta ierobežojumu pārkāpumiem var tikt piemērota vai nu administratīvā atbildība vai kriminālatbildība. Administratīvās sankcijas apmērs ir, sākot no soda naudas (līdz maksimāli €355 EUR) līdz tiesību atņemšanai ieņemt noteiktus valsts amatpersonas amatus. Par valsts amatpersonas deklarācijas neiesniegšanu noteiktā termiņā, var tikt piemērots naudas sods, un deklarācijas neiesniegšana pēc brīdinājuma saņemšanas ir krimināls pārkāpums ar iespējamo sodu līdz 60 minimālajām mēnešalgām vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem. Likuma ievērošanu abos šajos gadījumos kontrolē VID. Ja interešu konflikta rezultātā gūts ienākums, var tikt uzsākts civilprocess par zaudējuma atlīdzināšanu un šie labumi var tikt piedzīti valsts labā. Ja deklarācijā tiek norādīta nepatiesa informācija lielos apmēros, valsts amatpersona var tikt saukta pie kriminālatbildības, kur paredzētās sankcijas ir naudas sods, kas nepārsniedz 100 minimālās mēnešalgas, sabiedriskais darbs vai brīvības atņemšana līdz četriem gadiem. Par deklarējamās mantas vai citu ienākumu lielā apmērā izcelsmes avota nenorādīšanu vai par nepatiesu ziņu sniegšanu par deklarējamās mantas vai citu ienākumu izcelsmes avotu, ja šādas ziņas likumā noteiktajā kārtībā pieprasījusi attiecīgi pilnvarota valsts institūcija, persona var tikt sodīta ar naudas sodu līdz 150 minimālajām mēnešalgām vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem, konfiscējot mantu, kuras izcelsmes avots deklarācijā nav norādīts.

61. Krimināltiesiskās sankcijas par valsts amatpersonai likumā noteikto ierobežojumu vai aizliegumu pārkāpšanu, ir brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem vai arests, vai piespiedu darbs, vai naudas sods līdz simt piecdesmit minimālajām mēnešalgām, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz trim gadiem vai bez tā. Ja šādas darbības izdarījusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, sankcija ir brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem vai arests, vai piespiedu darbs, vai naudas sods līdz divsimt minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā (Krimināllikuma 325.pants). Ja kāds ir atzīts par vainīgu atbilstoši Krimināllikumam par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, veicinot vai piedaloties mantiskā darījumā, lai iegūtu īpašumu vai kādas citas

⁹ Interešu konflikta likums, 26.pants.

intereses/labumu, ir sodāms ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz simt minimālajām mēnešalgām. Ja minētās darbības veikusi valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, piemērojamais sods ir brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas (Krimināllikuma 326.pants).

62. GET uzskata, ka deklarēšanas režīms, kas noteikts Interesu konflikta likumā, ir visaptverošs. GET nekonstatēja jautājumus, par ko izteikt kādu nozīmīgu kritiku attiecībā uz KNAB un VID spēju (resursi¹⁰ un specializācija) pārbaudīt deklarācijas vai apkopot informāciju no trešajām pusēm, kad tas nepieciešams pārbaudes laikā. GET tika informēts par to, ka SD deklarācijas tiek pārbaudītas katru gadu pēc nejausības principa vai, ja par konkrētu personu ir saņemta sūdzība, un īpaša uzmanība tiek pievērsta no jauna ievēlētiem *Saeimas* deputātiem, vai tiem deputātiem, kas iepriekš pārkāpuši attiecīgos likumus. Tāpat, ņemot vērā iespējamo sankciju diapazonu par Interesu konflikta likuma pārkāpumiem, paredzētie sodi šķiet ir atbilstoši. GET tika informēts, ka, lai arī neviens MP nekad nav ticis tiesāts, administratīvie sodi naudas sodu veidā ir piemēroti jebkurā gadījumā, kad likuma pārkāpumus konstatējis KNAB vai VID (skatiet arī 67.punktu).

63. Tajā pašā laikā, GET radās bažas par *Saeimas* pasivitāti parlamenta godprātīguma ieviešanas un korupcijas novēršanas jautājumos, konstatējot, ka paškontroles mehānismi joprojām ir sākotnējā stadijā. Kā paskaidrots iepriekš (40.punkts), GET noskaidroja, ka uz SD neattiecas vairākas Interesu konflikta likuma normas. Piemēram, GET atzīmē, ka, lai arī Interesu konflikta likumā norādīta kārtība un procedūra, kā ziņot par interešu konfliktu, šādas procedūras nav ieviestas *Saeimas* praksē. Atbildīgās institūcija norādīja, ka tas ir tādēļ, ka šādas procedūras paredz ziņošanu augstāk stāvošai amatpersonai, bet SD ir neatkarīgi un nav hierarhiski pakļauti. Būtībā Interesu konflikta likums skaidri norāda, ka *Saeimas* prezidijs vai *Saeimas* priekšsēdētājs nevar tikt uzskatīts par "iestādes vadītāju", augstākstāvošu valsts amatpersonu vai institūciju likuma izpratnē. Ziņošana KNAB ir iespējama attiecībā uz citiem MP un par aizdomām par likumu pārkāpumiem, bet ne attiecībā uz sevi. Šajā kontekstā, vaicājot par pašreizējo procedūru, kā tiek izlemti jautājumi par iespējamo interešu konflikta situāciju, GET tika informēts, ka šie jautājumus SD risina paši. Šāds viedoklis nozīmē to, ka nav izpratne par Interesu konflikta likuma mērķi, kā arī tajā noteiktajiem novēršanas mehānismiem, kā arī interešu konflikta jēdzienu un veidu, kādā MP jāinformē par savu rīcību un lēmumiem, veicot parlamentāro darbu. Tas arī sūta nepareizu signālu sabiedrībai. GET turklāt atzīmē, ka pašreiz Latvijā nav ad-hoc deklarāciju sistēmas, kas paredzētu mutisku paziņojumu sniegšanu, kuru ieprotokolētu parlamentā jautājumu izskatīšanas laikā. Šī ir laba prakse, kas pašreiz tiek izmantota daudzās valstīs, un tā varētu būt noderīga arī Latvijā kā veids, lai *Saeimā*, izskatot noteiktus jautājumus, tiktu nodrošināta potenciālo interešu konfliktu konstatēšana un ziņošana par tiem.

64. Iespējamo interešu konfliktu novēršanas un izvairīšanās no tiem prakse pašreiz vēl nav ieviesta *Saeimā*; GET ir pilnīga pārliecība, ka jāspēr noteikti soļi, lai pierādītu, ka SD paši uzņemas atbildību un veic aktīvu darbību šajā jomā. Disciplīnai un atbildībai jānāk no pašas *Saeimas* puses. GET bez tam norāda, ka nepastāv mehānisms, kā *Saeimā* noskaidrot amata pārkāpumu *ex-officio*, kas patiesībā nozīmē, ka *Saeima* pati neveic kontroles pasākumus.

65. *Saeimas* ētikas kodeksā un Interesu konflikta likumā noteikto standartu efektivitāte ir atkarīga ne tikai no atsevišķu *Saeimas* locekļu informētības un vēlēšanās ievērot noteikumus, bet arī no pienācīgiem līdzekļiem, lai nodrošinātu to ieviešanu. Turklāt, kā jau atzīmēts, Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija nav pro-aktīva attiecībā uz *Saeimas* ētikas kodeksa pārkāpumu izskatīšanu. Līdz šim trīs SD tikuši saukti pie atbildības saistībā ar kodeksa pārkāpumiem, un šajos gadījumos pārkāpumi bija relatīvi maznozīmīgi (viens no deputātiem izmantoja aizskarošu izteicienu, uzrunājot opozīcijas SD, cits parādīja aizvainojošu žestu cilvēkiem, kas protestēja *Saeimas* ēkas ārpusē, bet viens deputāts savā privātajā dzīvē diskreditēja *Saeimas* prestižu). Viņi tika sodīti ar brīdinājumu. GET tika informēts, ka jebkurā gadījumā balsu zaudēšana ir *de facto* sankcija pret SD, kas ir pārkāpis

¹⁰ KNAB ir astoņi vecākie speciālisti, ieskaitot nodaļas vadītāju un vadītāja vietnieku. VID ir darbinieki, kam uzticēts pārbaudīt līdzekļu deklarācijas.

likumu. GET nevar pilnībā piekrist šādam apgalvojumam, kur tiek aizmirsts, ka sodīšana par pārkāpumu vai attaisnošana nevar tikt uzlikta uz iedzīvotāju pleciem vai vismaz - ne tikai. GET uzskata, ka ētiskuma veicināšanas sistēma, kas ir godīga, spēcīga un efektīva, var ievērojami uzlabot politiķu prestižu. Ņemot vērā iepriekšminētos apsvērumus, **GRECO rekomendē tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti.**

Imunitāte

66. Latvijas Republikas Satversme nosaka *Saeimas* deputātu aizsardzību un imunitāti. SD locekli ne par balsošanu, ne par amatu izpildot izteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne tiesas, ne administratīvā, ne disciplinārā ceļā Tiesas procesi var tikt uzsākti pret SD, ja tie izplata godu aizskarošas ziņas, zinādams, ka tās nepatiesas, vai izplata godu aizskarošas ziņas par privāto vai ģimenes dzīvi, pat ja izteikti parlamentāro pienākumu veikšanas laikā. Piedevām *Saeimas* deputātu nevar apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. (izņemot *flagrante delicto* gadījumu). Bez *Saeimas* piekrišanas pret deputātiem nevar tikt uzsākta kriminālvajāšana, kā arī nedrīkst uzlikt administratīvo sodu. SD ir arī tiesības noteiktos apstākļos atteikties sniegt liecības, lai aizsargātu tos, kas uzticējuši viņiem faktus vai informāciju (piemēram, iedzīvotāji un ziņotāji).

67. Attiecībā uz SD, ja tiek atklāts, izmeklēts (t.i. pieprasīti visi pieejamie dati, tie pārbaudīti un novērtēti) deklarāciju iesniegšanas noteikumu pārkāpums un ir pieņemts lēmums piemērot administratīvu sodu, vispirms *Saeimā* jāiesniedz līgums atcelt imunitāti. Laika periodos no 2006. līdz 2010.gadam un no 2010. līdz 2011.gadam *Saeima* pēc KNAB pieprasījuma izdeva administratīvai sodīšanai 26 SD (dažus no tiem vairāk nekā vienreiz). Līdz šim *Saeima* ir apmierinājusi visas lūgumus izdot SD administratīvajai sodīšanai. Nevienā no šiem gadījumiem netika konstatēti nopietni korupcijas gadījumi, jo pārkāpumi bija saistīti ar interešu konflikta situācijām, piemēram: tika konstatēts, ka SD nodarbina savus radniekus kā palīgus vai īrē dzīvojamās telpas no radniekiem, lai būtu iespējams saņemt kompensāciju par īres izdevumiem, SD pārkāpj amatu savienošanas ierobežojumu, SD piedalās lēmumu pieņemšanā, kas skar SD personiskās intereses, lemjot par kompensācijām.

68. Vairāki uz vietas intervētie cilvēki pauda vispārējas bažas attiecībā uz SD imunitātēm - jautājumu, kas sākotnēji Latvijā tika noregulēts 1922.gadā un pēc tam nav ticis grozīts. Kā jau iepriekš minēts, papildus vārda brīvībai Latvijas SD gūst labumu arī no procesuālās imunitātes. Imunitātes pret administratīvo sodīšanu un kratīšanu lietderība tiek apšaubīta, jo tā sabiedrībai rada iespaidu, ka uz SD likums neattiecas. GET skatījumā tam ir arī nepietiekams pamatojums: imunitāti parasti piešķir, lai aizsargātu specifiskas amatpersonu kategorijas no ļaunprātīgas vai nepamatotas iejaukšanās to amata pienākumu izpildē, līdz ar to GET ir grūti saskatīt to, kādā veidā administratīvā imunitāte varētu būt ar to saistīta vai likumīgi pamatota. Lai arī GET izvairās no formālas rekomendācijas izteikšanas par imunitāti krimināllietās (jautājums, kas tika vērtēts pirmajā novērtēšanas kārtā, un kur tika konstatēts, ka noteiktā imunitāte atzīstama par pieņemamu), GET uzskata, ka pašreizējā SD imunitāte pret administratīvo atbildību ir pārāk plaša un šodienas situācijā tā vairs nav saprātīga. Tāpat Eiropas Padomes ģenerālsekretārs savā oficiālajā vizītē Latvijā 2012.gada 3.-5. jūnijā atkārtoti norādīja par savām bažām attiecībā uz plašu imunitāšu sistēmu Latvijā un aicināja valdību veikt darbības, lai grozītu attiecīgo regulējumu. Šķiet, ka arī SD vidū ir atbalsts pašreizējās sistēmas pārskatīšanai, un pēdējā laikā veiktas darbības, lai mainītu pašreizējo kārtību (t.i. grozītu likumus attiecībā uz imunitātēm). Tomēr attiecīgais priekšlikums netika pieņemts, jo nebija iespējams savākt 2/3 balsu vairākumu, kas nepieciešams, lai grozītu Satversmi, līdz ar to jautājums joprojām ir risināms. Tādējādi **GRECO rekomendē atcelt *Saeimas* deputātu administratīvo imunitāšu sistēmu.**

Konsultēšana, apmācība un informētība

69. Informācija par korupcijas novēršanas jautājumiem un dažādi apraksti, kas saistīti ar interešu konfliktu regulējumu, ir pieejami KNAB mājas lapā. Informācija un norādījumi par deklarāciju aizpildīšanu ir pieejami VID mājas lapā. KNAB rīko seminārus un nodrošina apmācību, lai izskaidrotu regulējumu par ētiku, interešu konfliktiem un dažādiem ierobežojumiem valsts amatpersonām. VID arī sniedz konsultācijas par deklarāciju aizpildīšanu.

70. Neskatoties uz KNAB sniegto atbalstu un arī VID atbalstu, lai uzlabotu informētību par pastāvošo regulējumu par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu, uz kurām attiecas Interešu konflikta likums, vizītes laikā kļuva skaidrs, ka MP izpratne par šo regulējumu pārsvarā ir ļoti teorētiska un galvenokārt aprobežojās ar deklarāciju aizpildīšanas procesa pārzināšanu. Kad GET mēģināja pārbaudīt praktiskus piemērus, netika saņemta skaidra atbilde, kā jārikojas gadījumā, ja rodas aizdomas par interešu konfliktu. Izvērtējot intervijās pausto, GET ir iemesli apšaubīt to, vai SD, koncentrējoties uz konkrētām lietām ikdienas parlamenta darbā, aptver potenciālo interešu konflikta rašanos. GET iedrošina KNAB turpināt centienus informēt, izskaidrot un uzlabot *Saeimas* deputātu, kā arī uzraugošo institūciju informētību par interešu konfliktu novēršanu. Bez tam GET ir pārliecināts, ka pašu atbildībai jābūt prioritātei šajā sfērā. *Saeimai* pašai jāatrod labāki veidi, kā uzlabot informētību un veicinātu ētiskuma kultūru deputātu vidū. Pašreiz Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija nespēlē nozīmīgu lomu padomu un konsultāciju sniegšanā par to, kā interpretēt un piemērot noteikto regulējumu. GET vēlreiz atgādina, cik nozīmīgi ir, pareizi darbojoties ētikas un kontroles mehānismam, SD pašiem izstrādāt godīgus un reālistiskus noteikumus un izveidot sistēmu un mehānismus spēcīgu ētisku vērtību ieaudzināšanās un stiprināšanās. SD pašiem jādod ieguldījums šī režīma veiksmīgai darbībai. Šajā situācijā ir nepieciešami mērķtiecīgi, praktiski pasākumi, kas var ietvert (bet ne tikai) iepazīstināšanu un regulāru apmācību, biežāk uzdoto jautājumu apkopošanu, praktiska rakstura publikācijas un norādījumus, izveidojot oficiālu un pastāvīgu konsultēšanas sistēmu SD (piemēram, izveidojot specializētu komisiju vai īpašu konsultanta posteni) utt. GET atsaucas uz pēdējo (iii) rekomendācijas (38.punkts) daļu, kas īpaši pieprasa izstrādāt šādu norādījumu un ieteikumu sistēmu.

V. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ TIESNEŠIEM

Tiesu sistēmas pārskats

71. Latvijā ir trīspakāpju tiesu sistēma, kuru veido rajona (pilsētas) tiesas (turpmāk tekstā - rajona tiesa), apgabaltiesas un Augstākā tiesa. Izņēmuma stāvoklī vai kara laikā tiesu var tikt piešķirt karatiesām.

72. Latvijā ir izveidotas 34 rajonu tiesas, kas ir pirmās instances tiesas civillietām un krimināllietām, kā arī rajona tiesas līmenī viena administratīvā tiesa. Piecas apgabaltiesas darbojas kā apelācijas instances visām rajona tiesu lietām un lietām, kuras izlemj tiesnesis vienpersoniski, un noteiktos apstākļos kā pirmās instances tiesas, īpaši sarežģītākās un liela apmēra lietās¹¹. Ir izveidota arī viena administratīvā apgabaltiesa. No 2012.gada 1.janvāra zemesgrāmatu nodaļas ir iekļautas rajona tiesu struktūrā¹².

73. Latvijas Augstākā tiesa sastāv no (1) Senāta un (2) divām tiesu palātām: Civillietu tiesu palātas un Krimināllietu tiesu palātas. Palātas darbojas kā apelācijas instance lietās, kuras izskatījušas apgabaltiesas kā pirmās instances tiesas. Augstākās tiesas Senāts ir kasācijas instance visās lietās, kuras izskatījušas rajonu tiesas un apgabaltiesas un pirmās instances tiesa lietās par Valsts kontroles padomes lēmumiem, kas pieņemti Valsts kontroles likuma 55.panta noteiktajā kārtībā. Senātu veido trīs departamenti: Civillietu departaments, Krimināllietu departaments un Administratīvo lietu departaments. Augstākā tiesa ir administratīvi atdalīta no rajona un apgabaltiesām.

74. Latvijā ir 472 profesionāli tiesneši - 115 vīrieši un 357 sievietes¹³. Tiesu piesēdētāju sistēma tika atcelta 2009.gadā. Pašreiz Latvijā visos tiesu līmeņos ir vairāk sieviešu nekā vīriešu: lielākā starpība ir rajona tiesās (233 tiesneses, 65 tiesneši) nekā Augstākajā tiesā (26 tiesneses, 23 tiesneši). Visos tiesas līmeņos sievietes vairākumā atrodas arī tiesas priekšsēdētāju amatos, lai gan starpība rajona tiesās ir mazāka nekā sieviešu un vīriešu tiesnešu proporcija šajā pašā līmenī (t.i. no tiesu priekšsēdētāju amatiem 27 amatos ir sievietes un 15 amatos ir vīrieši)¹⁴.

75. Latvijā ir izveidota arī Satversmes tiesa - neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata *inter alia* likumu un citu normatīvo aktu, kā arī starptautisko līgumu un *Saeimas*, Ministru kabineta, Prezidenta, *Saeimas* priekšsēdētāja un Premjerministra u.c. darbības atbilstību (izņemot administratīvos aktus) Satversmei. Tajā ir septiņi tiesneši - trīs no tiem ieceļ pēc *Saeimas*, divus pēc Ministru kabineta un divus pēc Augstākā tiesas plēnuma priekšlikuma. Visiem Satversmes tiesas tiesnešiem jābūt vismaz 40 gadu vecumu sasniegušiem, ar augstāko akadēmisko izglītību un vismaz 10 gadu pieredzi juridiskā specialitātē vai tiesneša amatā.

76. Satversmes tiesa nevar ierosināt lietu pēc savas iniciatīvas, un tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu ir: Valsts Prezidentam, *Saeimai* kā institūcijai, *Saeimas* deputātiem (ne mazāk kā divdesmit), Ministru kabinetam, ģenerālprokuroram, Valsts kontroles padomei, Tiesībsargam, Pašvaldības domei, arī vispārējās jurisdikcijas tiesām, izskatot civillietu, krimināllietu vai administratīvu lietu, Zemesgrāmatas nodaļas tiesnesim, veicot nekustamā īpašuma ierakstīšanu vai ar to saistīto tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā, kā arī jebkurai fiziskajai vai juridiskajai personai Satversmē noteikto

¹¹ Institūcijas pēc vizītes norādīja, ka ar grozījumiem Tiesu varas likumā ir plānots, ka visas lietas pakāpeniski (krimināllietas līdz 2015.gada 31.decembrim un civillietas līdz 2019. gada 31.decembrim) pirmajā instancē tiks nodotas rajonu tiesām. Tādējādi apgabaltiesas turpmāk iztiesās tikai apelācijas kārtībā. Paredzētie grozījumi Tiesu varas likumā ir iesniegti izskatīšanai *Saeimā*.

¹² Grozījums Tiesu varas likumā, ko parlaments pieņēmis 2011. gada 21.jūlijā un kas stājās spēkā 2012. gada 1.janvārī.

¹³ Atbilstoši datiem, kas iesniegti vēlāk 2012. gada oktobrī, Latvijā ir 580 profesionāli tiesneši. Šajā skaitlī ietverti Augstākās tiesas un zemesgrāmatu nodaļas tiesneši, bet nav ietverti Satversmes tiesas tiesneši.

¹⁴ Ceturtais novērtējošais ziņojums par Eiropas tiesu sistēmām, Eiropas tiesu sistēmas efektivitātes komisija (CEPEJ), 2012. gada 20. septembris.

pamattiesību aizskāruma gadījumā. Tiesa pēdējos gados ir izskatījusi vairākus pieteikumus par tiesnešu algu noteikšanu un ir analizējusi šādu reformu saistību un iespējamo tiesu neatkarības principa apdraudējuma riskiem. Kopš 2011.gada tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesā tiesnešu vārdā ir Tieslietu padomei.

Neatkarības un objektivitātes principi

77. Tiesnešu neatkarības princips ir nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes 83.pantā, un tas nosaka, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti. Likums „Par tiesu varu” (l10. un 11.pants), un Satversmes tiesas likums (2.pants) arī nosaka tiesu varas neatkarības garantēšanu un aizliedz jebkādu iejaukšanos tās darbā. Tiesu varas neatkarība un tiesnešu objektivitāte ir fundamentāli principi tiesiskā valstī; ja tiesu vara tiek aizsargāta no nevēlamas ietekmes un tiek garantēts taisnīgs tiesas process, labuma guvējs ir iedzīvotāji un sabiedrība kopumā.

78. Tajā pašā laikā GET atzīmē, ka tiesu varas formālo neatkarību un paredzēto objektivitāti iedragā fakts, ka sabiedrībā pastāv viedoklis par korupciju tiesu sistēmā un ka sabiedrības uzticība šai institūcijai ir zema. Šis aizdomas veicina milzīgais skandāls 2007.gadā un parlamentārā izmeklēšana 2008.gadā saistībā ar aizdomām par korupciju prominentu tiesnešu un politiķu vidū notikumos, kas risinājās 90.gados. 2007.gada skandālu izraisīja 1998.gadā un 2000.gadā nelikumīgi ierakstītu sarunu publicēšana, kas atklāja nepieļaujamas un neētiskas pirmstiesas sarunas starp labi pazīstamu advokātu un vairākiem tiesnešiem. Ģenerālprokuratūras izmeklēšana daļai no ierakstiem noteica autentiskumu, un parlamentārās izmeklēšanas komisija 2008.gadā izdeva nepārliciecināšu atskaiti; lai arī trīs tiesneši atkāpās, neviens netika saukts pie atbildības¹⁵. Citā lietā 2008.gada februārī divi rajona tiesas tiesneši par kukuļņemšanu tika sodīti ar brīvības atņemšanu uz astoņiem gadiem¹⁶; ar apelācijas instances sprieduma sods tika samazināts nosakot brīvības atņemšanu uz trim gadiem.

Atlase, karjera un amata pildīšanas apstākļi

Atlase

79. Latvijā *Saeima* izlemj par tiesnešu iecelšanu, atkārtotu iecelšanu un pārcelšanu augstāka līmeņa tiesā Latvijā. Līdz šim *Saeima* lēma arī par tiesnešu pārcelšanu citā tāda paša līmeņa tiesā. No 2010.gada lēmumus par tiesneša rotāciju vai pārcelšanu pieņem Tieslietu padome, ņemot vērā Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu. Līdz ar to ir ieviesti normatīvie akti, lai nodrošinātu, ka tiesneša pārcelšana notiek tikai likumā īpaši noteiktos gadījumos (ar piekrišanu, ievēlēšanu/iecelšanu citā amatā, veselības stāvokļa dēļ, pensionēšanās dēļ, notiesāšanas dēļ¹⁷).

80. Tieslietu padome (likuma „Par tiesu varu” 13.pants) ir koleģiāla institūcija, kas tika izveidota 2010.gadā, lai piedalītos tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē, kā arī sniegtu atbalstu tiesu sistēmas darba organizācijas pilnveidošanā (likuma „Par tiesu varu” 89.¹pants). Tās sastāvā ir Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Satversmes tiesas priekšsēdētājs un *Saeimas* Juridiskās komisijas priekšsēdētājs, tieslietu ministrs, ģenerālprokurors, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs, Latvijas Zvērinātu notāru padomes priekšsēdētājs, Latvijas Zvērinātu tiesu izpildītāju padomes priekšsēdētājs un septiņi vēlēti locekļi - viens no Augstākās tiesas un seši Tiesnešu konferencē ievēlēti tiesneši. Pēdējie ir citu tiesas instanču un juridisku institūciju pārstāvji. Tieslietu padomes locekļus ievēl uz četrus gadu termiņu ar iespēju vienreiz ievēlēt atkārtoti. Augstākās tiesas priekšsēdētājs ir

¹⁵ Latvijas Valstiskā godaprāta sistēmas novērtējums. Transparency International (2011. gads).

¹⁶ Pārskats par cilvēktiesībām (2009.gads), Latvija. Bureau of Democracy, Human Rights & Labour, US State Department.

¹⁷ Likuma „Par tiesu varu” 82. pants.

Tieslietu padomes vadītājs. Tieslietu padomes lēmumus pieņem ar balsu vairākumu, vienāda balsu skaita gadījumā priekšsēdētājam ir izšķirošā balss.

81. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija pārrauga jauno tiesnešu kvalifikācijas procesu, novērtē viņu piemērotību un profesionālo sagatavotību. Tā arī sniedz atzinumu par izvirzītajiem kandidātiem, novērtē tos pieņemšanai darbā un pārrauga kvalifikācijas klases piešķiršanu (tā ir saistīta ar atalgojumu, skatīt 90.punktu). Kolēģiju veido deviņi locekļi, ko ievēl Tiesnešu konference uz četrus gadu termiņu: trīs tiesneši no Augstākās tiesas un apgabaltiesas (civillietu, krimināllietu un administratīvo lietu tiesneši), divi rajona tiesas tiesneši un viens Zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu var apstrīdēt Disciplinārtiesā (likuma „Par tiesu varu” 93.pants).

82. Tiesnešu konference ir tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kurā ar balsu tiesībām piedalās Augstākās tiesas tiesneši, apgabaltiesu tiesneši, rajona tiesu tiesneši un zemesgrāmatu nodaļas tiesneši. Konference ievēl Tieslietu padomes locekļus, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekļus, Tiesnešu ētikas komisijas locekļus un Tiesnešu disciplinārkolēģijas locekļus (skatīt attiecīgi 111.punktu un 138.punktu). Konference izskata aktuālus tiesu prakses jautājumus, tā arī iesniedz Augstākās tiesas priekšsēdētājam priekšlikumus par tiesību normu interpretācijas jautājumiem, apspriež ar tiesu darbu saistītus praktiska rakstura jautājumus (piemēram, finanšu un sociālā nodrošinājuma jautājumus), kā arī apstiprina profesionālās ētikas standartus.

83. Kandidāti tiesneša amatam tiek atlasīti atklātā konkursā, kas norisinās divās kārtās. Pirmajā kārtā ir strukturēta intervija, lai novērtētu kandidāta piemērotību, un otrajā kārtā ir eksāmens un eseja, lai pārbaudītu profesionālās iemaņas. Papildus vispārējām tiesneša amata kandidāta prasībām (piemēram, pilsonība, grāds jurisprudencē, politiska neitralitāte - t.i. kandidāts nedrīkst būt politiskās partijas biedrs), pirms Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija pirms atzinuma par tiesneša virzīšanu apstiprināšanai, tiesneša amata kandidātam ir jāiziet stažēšanās. Tiesneša amata kandidātiem nav atsevišķas godprātības pārbaudes.

84. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija sniedz atzinumu/rekomendācijas tieslietu ministram par rajona tiesas tiesneša un apgabaltiesas tiesneša kandidatūru, bet Augstākās tiesas priekšsēdētājam par Augstākās tiesas tiesneša kandidatūru, kuri to izvirza apstiprināšanai *Saeimā* (likuma „Par tiesu varu 57. un 59.pants).

85. Visi rajona tiesu tiesneši tiek iecelti sākotnēji uz trim gadiem. Augstākās tiesas un apgabaltiesu tiesneši tiek iecelti amatā bez pilnvaru termiņa ierobežojuma. Līdzko trīs gadu periods ir beidzies, rajona tiesnešu darbību novērtē Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, kuras viedokli tieslietu ministrs iesniedz *Saeimā*. Ja tiesnešu darbība tiek uzskatīta par neapmierinošu, tieslietu ministrs tiesneša kandidatūru neizvirza atkārtotai iecelšanai vai apstiprināšanai. Pretējā gadījumā kandidāts tiek izvirzīts iecelšanai *Saeimā* apstiprināšanai bez pilnvaru termiņa ierobežojuma vai iecelšanai atkārtoti amatā uz laiku līdz diviem gadiem. Turpmāk amatā esošos tiesnešus var atcelt no amata tikai *Saeimā*, pamatojoties uz Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu vai ja tiesnesis ir notiesāts un tiesas spriedums ir stājies likumīgā spēkā¹⁸.

86. Lai arī daudzi aptaujātie neredz būtiskas problēmas saistībā ar sākotnējo triju gadu termiņu tiesnešu iecelšanai rajona līmenī, raksturojot to kā lietderīgu pārbaudes periodu, lai novērtētu tiesneša piemērotību pastāvīgam darbam, viņi pauda bažas, vai *Saeimas* loma gan iecelšanas, gan atkārtotas iecelšanas procesā pēc trim gadiem un potenciāli arī pēc divu gadu noteiktā termiņa, nepadara nepieļaujamas ietekmes risku pārāk lielu. Vairums aptaujāto apsvēca nesenos 2012.gada 19.janvāra grozījumus *Saeimas* kārtības rullī, kas paredz pāriešanu no slēgtās balsošanas uz atklāto balsošanu, *Saeimā* balsojot par valsts amatpersonu iecelšanu. Tas ir uzskatāms par pozitīvu soli *Saeimas* locekļu atbildības palielināšanai sabiedrības priekšā, kas, cerams, novērsīs *Saeimas* patvaļīgu rīcību nākotnē. Tā kā šis ir jauns risinājums, GET vēl nevar izvērtēt, cik lielā mērā tas samazinās politiskās ietekmes riskus, likumdevējam ieceļot tiesnešus un tādējādi stiprināt tiesu varas neatkarību.

¹⁸ Latvijas Republikas Satversmes 84.pants, likuma „Par tiesu varu” 83.pants.

87. Lai arī GET atzīst, ka parlamentu loma tiesnešu apstiprināšanā kā tāda nevarētu būt problemātiska, ja ir pienācīgas garantijas, GET tomēr uzskata, ka Latvijā *Saeimas* loma tiesnešu iecelšanā (kas ir kas vairāk nekā tikai apstiprināšana amatā), atkārtotā iecelšanā un virzīšanā ir nevajadzīga iejaukšanās tiesu varas neatkarībā. GET skatījumā fakts, ka netiek nodrošināts, ka atbildību par tiesnešu karjeras izaugsmi uzņemas tikai tiesu vara pati, kavē atzīt nepieciešamību Latvijā veidot tiesu sistēmu, kuras neatkarība nostiprināta ne tikai kā likumā, bet arī praktiski.

88. GET atsaucas uz Venēcijas Komisijas piezīmēm par Latviju, kurās ir minēts uz *Saeimas* pilnvarām attiecībā uz tiesnešiem, konkrēti norādot, ka "tiesnešu iecelšana laika gaitā var vairāk sākt atgādināt politisko partiju jautājumu objektu"¹⁹. Šajā sakarā GET uzzināja, ka *Saeimas* loma, ieceļot Augstākās tiesas tiesnešus, jau bija radījusi problēmas. Lai arī GET vizītes laikā visai skaidri tika norādīts, ka tiešas politiskas ietekmes tiesu lēmumu pieņemšanā ir zems, politiskā ietekme bija notikusi tiesnešu iecelšanas stadijā. Konkrēti GET uzzināja, ka 2009.gada oktobrī un pēc tam 2010.gada decembrī *Saeima* neapstiprināja iecelšanai amatā divus Augstākās tiesas tiesnešu amatu kandidātus. Pirmajā gadījumā daži novērotāji uzskatīja, ka tas bija tādēļ, ka apspriežamais tiesnesis bija izdevis lēmumu par arestu ostas pilsētas Ventpils mēram -cilvēkam, kas ir uzskatāms par ļoti ietekmīgu cilvēku Latvijas politikā. Otrā gadījumā kandidāts bija labi pazīstams krimināltiesību eksperts no nevalstiskas organizācijas²⁰.

89. Ņemot vērā jau minētās problēmas attiecībā uz tiesnešu iecelšanu Augstākās tiesas tiesnešu amatos, un neaizsargātība pret nepamatotu iejaukšanos citos tiesas līmeņos, GET uzskata, ka ir nepieciešams nodrošināt, lai atbildību par tiesnešu iecelšanu un karjeru (ieskaitot atkārtotu iecelšanu un virzīšanu) uzņemtos tiesu vara, kas ir būtisks faktors Latvijas tiesu varas neatkarības uzlabošanā un aizsardzībā. GET atzīmē, ka Latvijā tiesnešu rotācijas jautājumu lemsana jau ir pārliekta no *Saeimas* uz Tieslietu padomi un, kā minēts iepriekš, nesen ir notikusi pāreja uz atklāto balsošanu iecelšanas procesos. Šie ir pozitīvi soļi, un GET iedrošina amatpersonas rīkoties tālāk šādā virzienā, lai stiprinātu tiesu varas neatkarību. Šajā kontekstā nepieciešams turpināt *Saeimas* pilnvaru pārskatīšanu. **GRECO rekomendē (i) stiprināt attiecīgu tiesu pašpārvaldes institūciju (piemēram, Tieslietu padome un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija) izšķirošo ietekmi tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, un (ii) pārdomāt *Saeimas* pilnvaras šajā sfērā, it īpaši, ierobežojot tās attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu, kā ieteikušas attiecīgās tiesu institūcijas, lai labāk kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem.**

Karjera un dienesta nosacījumi

90. Tiesneša alga ir atkarīga no tiesas instances, ieņemtā amata un tiesneša kvalifikācijas pakāpes (klases), kas tiek aprēķināta, pamatojoties uz nostrādātajiem gadiem un periodisku novērtēšanu (ātestāciju). Jauna iecelta tiesneša bruto alga ir 19 752 EUR gadā. 2011.gadā Augstākās tiesas tiesneša bruto alga bija 31 849 EUR gadā. Tiesneši nesaņem nekādus citus labumus amata pienākumu veikšanas laikā vai pēc tā, izņemot tiesneša izdienas pensiju. Informācija par tiesnešu algām tiek publicēta reizi mēnesī Tiesu administrācijas mājas lapā.

91. Saskaņā ar pašreizējo sistēmu (to paredzēts mainīt 2013.gadā) tiesnešu izaugsme tiek noteikta piecu kvalifikācijas klašu vai līmeņu sistēmā. Pēc pirmajiem trim gadiem amatā un pozitīva novērtējuma tiesnesim tiek piešķirts piektais - zemākais līmenis, un pie tam tiek saņemts algas pieaugums 7% apmērā. Līdzko tiesnesis ir sasniedzis augstāko kvalifikācijas līmeni, viņam(-ai) tiek garantēts 35% algas pieaugums. Tiesnešiem jāstrādā noteiktā kvalifikācijas līmenī vismaz 2/3 no likumā noteiktā minimālā līmenī nostrādājamā laika, pirms tie var tikt pārcelti uz nākamo līmeni. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija vada

¹⁹ Viedoklis par Likuma par tiesu varu uzmetumu un attiecīgajiem Latvijas Satversmes grozījumiem, CDL AD (2002) 26.

²⁰ Latvijas Valstiskā godaprāta sistēmas novērtējums. Transparency International (2011. gads).

novērtēšanu un piešķir kvalifikācijas klasi. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumus var apstrīdēt Disciplinārtiesā.

92. Gadskārtējos tiesas budžeta pieprasījumus rajona un apgabaltiesām sagatavo Tiesu administrācija. Tieslietu padome nav iesaistīta pieprasījuma sagatavošanā, bet, līdzko tas ir pabeigts, Tieslietu ministrija lūdz Tieslietu padomes viedokli un pēc tam kopā ar budžeta pieprasījumu nodod to Finanšu ministrijai. Augstākajai tiesai tiek piešķirti līdzekļi no atsevišķas pozīcijas valsts budžetā. Augstākās tiesas priekšsēdētājs (un Satversmes tiesa) sagatavo savus attiecīgos budžeta pieprasījumus tās summas ietvaros, ko noteikusi Finanšu ministrija, un iesniedz to Ministru kabinetam. Viņi lūdz arī Tieslietu padomes viedokli, bet tas nav saistošs. Satversmes tiesas lēmums 2010.gada novembrī noteica, ka vairākas normas likumā „Par budžetu un finanšu vadību” nebija atbilstoši Satversmei. Augstākajai tiesai un Satversmes tiesai kā neatkarīgām institūcijām nebija garantēta iespēja aizstāvēt savus budžeta pieprasījumus Ministru kabinetā. Attiecīgajā likumā 2011.gadā tika izdarīti grozījumi un par šo jautājumu novērtēšanas vizītes laikā netika izteiktas kādi citi apsvērumi.

93. GET tomēr vizītes laikā uzzināja, ka Latvijas tiesās pastāvīga problēma ir cilvēkresursu trūkums. Nesenā pētījumā, kurā tika aptaujātas amatpersonas, kas darbojas tiesu sistēmā (t.i. tiesneši, prokurori, notāri, tiesu izpildītāji, Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas darbinieki), tika konstatēts, ka nepietiekams tiesnešu skaits ir galvenais apgrūtinājums, kas ietekmē visu sistēmu. Tomēr vairāki vizītes laikā aptaujātie puda bažas par lielo samaksas starpību starp tiesnešiem un tiesu darbiniekiem, kam jāpievērš uzmanība, īpaši attiecībā uz tiesas sekretāriem. Tiesas sekretāra loma ir ļoti nozīmīga raitai lietu norisei un tiesu sistēmas administrēšanai. Latvijā tas ir arī svarīgs posms kļūšanai par tiesnesi, un pastāv risks, ka, sekretāriem nesaņemot adekvātu samaksu, profesija nepiesaistīs tiesu sistēmai spējīgākos cilvēkus. GET arī uzzināja, ka jurista profesija un, konkrētāk, pašreizējais samaksas līmenis nav pietiekami pievilcīgs jaunažiem juristiem, daudzi no kuriem pamet tiesu sistēmu pēc triju gadu sākotnējā perioda, galvenokārt, lai strādātu privātās juridiskajās firmās.

94. Algu reforma un budžeta kontrole noteikti ir aktuāls jautājums tiesu sistēmai Latvijā, arī ekonomiskās krīzes dēļ, kas smagi skāra Latviju 2008.gadā. Ierosinājumus reformēt tiesnešu algas (daži no kuriem paredzēja pat 60% samazinājumu) Latvijas tiesneši bija apstrīdējuši Satversmes tiesā. Divos atsevišķos spriedumos 2010.gadā²¹ tiesa norādīja, ka, lai arī varu dalījuma princips nozīmē, ka algu reforma ietilpst likumdevēja varas robežās (un nevis izpildvaras), konstitucionālie principi - jo īpaši tiesu varas neatkarība - ierobežo likumdevēja rīcības brīvību reformēt algas. Tiesa pamatoja *inter alia*, ka „pienācīgi jākonsultējas ar tiesu varu, tiesnešiem jābūt finansiāli drošībai - t.i. stabiliem ienākumiem, kas nav nesamērīgi ierobežoti, valstij jānodrošina adekvātas kompensācijas, kas ir atbilstošas tiesneša statusam un, kas ņem vērā tiesnešu ierobežoto rīcību, meklējot citas ienākumu iespējas”. Bez tam tiesa uzskatīja, ka, lai arī samazinājumi izņēmuma apstākļos ir pieļaujami, kompensācijas pasākumi nedrīkst pieļaut samazinājumu "patiesajā vērtībā". Neseno 2011.gada tiesnešu un prokuroru sistēmas reformu apstrīdēšanu 2012.gada martā pārtrauca Tiesa²², pamatojot, ka diskutējamās normas nepārkāpj konstitucionālās tiesības (t.i. Satversmes 107.pantā noteiktās tiesības saņemt pienācīgu atalgojumu). GET vizītes laikā uzzināja, ka motivācija izaugsmei tiesu sistēmā, piemēram, lai kļūtu par tiesas priekšsēdētāju, ir zema un, ka tas varētu daļēji būt skaidrojams ar mazo atbildību un pilnvarām, kuras nodrošina šāds amats (ieskaitot lēmumu pieņemšanu par tiesas budžetu u.c.). GET ir skaidrs, ka tiesu varai pilnībā jāpiepalīdz tiesu budžetu izstrādes procesā, kas iekļautu tiesnešu un citu darbinieku atalgojumu, jo tas var nozīmīgi ietekmēt tiesu sistēmas neatkarību īstermiņā, piemēram, ekonomikas sarūkuma laikos, un ilgtermiņā²³. Turklāt GET atgādina, ka pat ekonomiskās krīzes laikā jāpatur prātā, ka "nopietns samazinājums

²¹ Satversmes tiesas 2010.gada 18.janvāra spriedums lietā Nr. 2009-11-01 un Satversmes tiesas 2010.gada 22.jūnija spriedums lietā Nr. 2009-111-01.

²² Satversmes tiesas 2012. gada 23. marta spriedums lietā Nr. 2011-10-01.

²³ 7. princips, Magna Carta of Judges.

tiesnešu atalgojumā ir drauds tiesnešu neatkarībai un taisnīgiem tiesas spriedumiem un var objektīvi un subjektīvi apdraudēt tiesnešu darbu”²⁴.

95. Saistībā ar minēto, lai arī pēdējos gados sperti nozīmīgi soļi tiesu institūciju (t.i. Tieslietu padome, Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija, Tiesnešu disciplinārkolēģija, Tiesnešu Ētikas komisija) izveidošanai, tie netika saistīti ar nepieciešamo resursu nodrošinājumu. Iepriekšminētajām institūcijām trūkst darbinieku, un to locekļiem stipri jānopūlas, veicot savus parastos ikdienas pienākumus un īpašos uzdevumus, kuri izriet no līdzdalības minētajās institūcijās. GET skatījumā iepriekšminēto tiesnešu padomju/kolēģiju/komiteju izveide Latvijā ir iezīmējusi nozīmīgu soli tiesu sistēmas stiprināšanā un neatkarības nodrošināšanā, kas veicina koleģiālu problēmu risināšanu un iedrošina tiesu amatpersonu iniciatīvu. Tādējādi, lai efektīvi izpildītu savu misiju, šīm institūcijām jābūt nodrošinātām ar pietiekamiem resursiem un atbilstošiem darbiniekiem, ievērojot to vajadzības.

96. Izaugsmes sistēma atbilstoši "kvalifikācijas" klasēm tiek atcelta un tā vietā tiek ieviests regulārs darbības novērtēšanas process, ko veic jaunizveidotā Kvalifikācijas kolēģija. Lai arī priekšlikums vēl nav gala stadijā, GET tika informēts, ka tā ideja ir novērtēt tiesnešu sniegumu reizi piecos gados un ka tiesnesis, kas tiks divreiz negatīvi novērtēts, tiks atstādināts no amata. Vairāki aptaujātie izteica bažas par dažiem jaunās iecerētās sistēmas aspektiem - īpaši par to, vai atstādināšana būs automātiska vai tiks ierosināta disciplinārlieta, kuras ietvaros tiks noskaidroti apstākļi, kā arī, vai tiem, kam tiks uzdots veikt novērtēšanu, būs pietiekami līdzekļi, lai kvalitatīvi veiktu šo darbu. Ja novērtēšanas uzdevums tiks uzlikts par pienākumu augstākas tiesas tiesnesim, rodas bažas, vai tas nekavēs zemākstāvošas tiesas tiesnešu neatkarīgu lēmumu pieņemšanu.

97. Iemesli, kāpēc tiesnešu darbības novērtēšanas sistēmas reformēšana ir jautājums, kas netiek skatīts kontekstā ar algu reformu, GET netika izskaidroti. GET piekrīt vairākiem aptaujātajiem, ka bez turpmākām garantijām par plānoto procesu, skaidriem novērtēšanas kritērijiem un pienācīgas Kvalifikācijas kolēģijas resursu un novērtētāju sadales pastāv potenciāli riski tiesnešu neatkarībai, īpaši attiecībā uz tiesnešu amata nodrošinājumu. GET tomēr atdzīst, ka neatrodas tādā stāvoklī, lai izvērtētu iecerēto sistēmas potenciālo ietekmi, jo tā vēl nav pabeigta. Lai arī kāds risinājums tiesu sistēmas atbildīguma un efektivitātes uzlabošanai tiktu izvēlēts, būtiski ir nodrošināt, lai jebkura jauna sistēma tiek ieviesta, nodrošinot pasākumus tiesnešu neatkarības aizsardzībai.

²⁴ Eiropas Tiesnešu konsultatīvā padome, CCJE(2011)6, 18. nodaļa.

Lietu sadale un procedūra

Lietu sadale

98. Tiesu administrācija - institūcija, kas tieši pakārtota tieslietu ministram - organizē un pārvalda administratīvo rajona (pilsētu) tiesu, apgabaltiesu un Zemesgrāmatu nodaļu darbu. Rajonu un apgabaltiesās lietas tiek sadalītas elektroniski un pamatojoties uz gada plānu. Šo plānu var mainīt un tas tiek darīts gada laikā, lai reaģētu uz tiesnešu darba noslodzēm, nepietiekamu lietu sadalījumu, izmaiņām tiesu sistēmā un atsevišķu tiesnešu nespēju veikt savus pienākumus.

99. Augstākās tiesas administrācija, kā norādīts iepriekš, ir nodalīta no rajonu un apgabaltiesām. Augstākajā tiesā lietas tiek sadalītas pēc nejaušības principa vai alfabēta kārtībā. Tomēr katram departamentam un palātai (civillietu, krimināllietu un administratīvo lietu) ir pašiem sava lietu sadales, tiesas sastāva noteikšanas un tiesas sēžu vadītāju nozīmēšanas metode. Satversmes tiesā tiek sasaukta speciāla kolēģija, lai izskatītu pieteikumus tiesā un izlemtu, vai pieņemt pieteikumu - t.i. vai ierosināt lietu vai atteikt lietas ierosināšanu. Attiecīgās tiesas priekšsēdētājs nozīmē lietas tiesnešiem.

100. Kopumā lietu sadale uzskatāma par atbilstošu un Tiesu administrācija ir strādājusi pie tā, lai uzlabotu tiesu sistēmu, īpaši Latvijas-Šveices kopīgā projekta "Tiesu modernizācija Latvijā" ietvaros, kas uzsākts 2009. gadā un turpināsies līdz 2013. gada beigām.

Nepamatota lietu izskatīšanas kavēšana

101. Likums „Par tiesu varu” (28.pants) nosaka, ka tiesnesim lieta jāizskata tik ātri, cik vien iespējams, un Administratīvā procesa likums (103.pants) nosaka, ka administratīvajā procesā tiesai pašai objektīvi *ex officio* jānoskaidro un jānovērtē pierādījumi, izskatot lietu saprātīgā termiņā. Kriminālprocesa likums (14.pants) nosaka tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā, t.i. bez neattaisnotas kavēšanās, un šis noteikums ir piemērojams gan tiesnešiem, gan prokuroriem. Procesa virzītājam jāizvēlas vienkāršākā forma, kas atbilst faktiem, nepieļaujot nepamatotu iejaukšanos personas privātajā dzīvē vai nepamatotus izdevumus. Kriminālprocesiem pret nepilngadīgajiem (jaunāki par 16 gadiem) ir prioritāri attiecībā pret līdzīgiem procesiem pret pieaugušajiem, lai nodrošinātu, ka lieta tiek izskatīta saprātīgā termiņā. Tomēr praksē aizkavēšanās gan lietu iztiesāšanā, gan spriedumu pieņemšanā Latvijā rada bažas. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) vairākos gadījumos ir secinājusi, ka Latvija ir pārkāpusi tiesības uz taisnīgu tiesu pārlieku garu tiesas procedūru dēļ²⁵. Daži aptaujātie minēja nepieciešamību vairāk veicināt vienošanās piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā, kā arī nodrošināt to, ka tikai lietas, kam ir pamats pārsūdzībai, tiek iztiesātas augstākas instances tiesās.

Caurspīdīgums

102. Caurspīdīguma nodrošināšanai visas krimināllietas, administratīvās lietas un civillietas tiek iztiesātas atklātās tiesas sēdēs ar dažiem likumā noteiktiem izņēmumiem. Krimināllietās šie izņēmumi ietver lietas, kurās iesaistīti nepilngadīgie, lietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību, lietas, kas saistītas ar valsts, profesionāliem vai komercnoslēpumiem un sensitīvu personiska rakstura informāciju, kā arī, lai nodrošinātu kriminālprocesā iesaistīto personu drošību. Ievads un tiesas nolēmuma nolēmjošā daļa arī šādos gadījumos tiek paziņota publiski, bet motīvu daļa tiek nolasīta slēgtā sēdē. Gadījumos, kad personai ir garantēta īpaša procesuālā aizsardzība, viņš vai viņa tiek pratināta slēgtā tiesas sēdē sūdzības iesniedzēja klātbūtnē un viņa vai viņas advokāta vai pārstāvja krimināllietās klātbūtnē.

²⁵ Skatiet, piemēram, *Lavents v. Latvia* No. 58442/00; *Estrikh v. Latvia* 73819/01; *Mitkus v Latvia* Nr. 7259/03.

103. Līdzīgi civilietas, kas ietver nepilngadīgo jautājumus, aizbildnības un aizgādības jautājumus vai laulības šķiršanu vai anulēšanu, tiek iztiesātas *in camera*, tāpat kā adopcijas lietas administratīvajās lietās. Persona var iesniegt iesniegumu, lūdzot tiesu iztiesāt visu lietu vai daļu lietas *in camera*, lai aizsargātu, piemēram, valsts vai komercnoslēpumu, personu privāto dzīvi, ieskaitot bērnus utt. Tāpat kā krimināllietās (augstāk) nolemjošā tiesas sprieduma daļa tiek paziņota publiski, lai gan adopcijas gadījumos spriedums tiek pasludināts slēgtā tiesas sēdē.

104. Kopš 2008.gada beigām sabiedrībai ir bijusi iespēja sekot tiesas procesiem, izmantojot elektronisko datu bāzi ar nosaukumu "Seko tiesas procesam." Tas tika ieviests Latvijas-Šveices iepriekšminētā kopprojekta ietvaros. Datu bāze ir bezmaksas un pieejama tiešsaistē²⁶, tajā ir uzrādīts aktuāls tiesu lietu izskatīšanas statuss. Informācija datu bāzē tiek rediģēta, lai netiktu uzrādīti personas dati un tā satur šādus rādītājus: tiesas nosaukums un kontaktinformācija, lietai piesaistītais tiesnesis, tiesas sēdes, informāciju par prasībām, tiesas nolēmumi (kopsavilkums, nevis pilns teksts), un lietas procesus citās tiesu instancēs. GET apsveic šīs sistēmas ieviešanu kā veidu, kā uzlabo pieeju tiesu informācijai, novērš korupciju un uzlabo darba efektivitāti.

105. Tomēr GET skatījumā ir svarīgi nodrošināt lielāku caurspīdīgumu un publicitāti tiesas nolēmumiem Latvijā. Pašreiz tikai Augstākās tiesas lēmumi ir pieejami sabiedrībai viegli saprotamā formā (tos atlasa un publicē Augstākā tiesa). Administratīvā tiesa arī publicē visus tās nolēmumus pēc to pieņemšanas datumiem, bet GET tika informēts, ka tajā nepastāv meklēšanas iespēja. Visas tiesas Latvijā tagad ir aprīkotas ar datoriem, un visi nolēmumi ir datu bāzē, kas ir pieejama tiesām. Lai gan uz vietas aptaujātie cilvēki norādīja uz nepieciešamību sabalansēt publicēšanas prasības un personas datu aizsardzības intereses, citi savukārt teica, ka tas nav nepieciešams un nebūtu kavēklis publicēšanai. GET vizītes laikā tika informēts, ka arī vienveidīguma un konsekvences trūkums nolēmumu pieņemšanā mazina sabiedrības uzticību tiesu varai. GET atzīmē, ka pat sistēmā, kurā par pamatu nav precedentu princips, tiesas spriedumu publicēšana un izplatīšana ir būtiska, lai nodrošinātu likuma vienveidīgu un prognozējamā iztulkošanu. Lai arī spriedums primāri ir paredzēts, lai atrisinātu konfliktu *inter partes*, tās parasti neietekmē tikai konkrēto gadījumu. Labi pamatotu, konsekventu un saprotamu nolēmumu publicēšana var kalpot kā tiesneša paškontroles veids un var uzlabot spriedumu kvalitāti. Šajā sakarā varētu tikt pielietotas dažādas sistēmas, lai, cik vien iespējams, nodrošinātu tiesu nolēmumu publicitāti, piemēram, pilnās vai saīsinātās versijās, izvairoties no pušu vārdu minēšanas (un iespējams citas personiskas informācijas minēšanu) utt.

106. GET tika informēts, ka iepriekš minētā Latvijas-Šveices projekta ietvaros tiek plānots padarīt tiesas spriedumus publiski pieejamus internetā. Instances vēl paskaidroja, ka kopš 2012.gada 13.jūnija darbojas elektroniska (IT) platforma automātiskai tiesas lēmumu publicēšanai (ar anonimitātes garantijām). Institūcijas arī norāda, ka tiesu portālā no 2013.gada 1.jūlija ir paredzēts publicēt visus galīgos lēmumus un spriedumus, izveidot veidnes spriedumiem, kas atvieglotu tiesnešu darbu, izveidot advokāta kalendāru, kas novērsīs iztiesāšanas atlikšanu, ieviest sistēmu elektroniskai dokumentu apstrādei (ieskaitot sūdzību iesniegšanu, izmantojot internetu) utt. GET atzīst par labiem a visus šos jaunievedumus. Ir svarīgi, ka tiek sperti soļi, lai uzlabotu sabiedrības informētību par tiesu varas galveno uzdevumu, tādējādi palielinot uzticību tiesu sistēmai Latvijā. Nodrošinot to, ka tiesas spriedumi ir publiski pieejami, tiek sperts svarīgs solis šajā virzienā, kas ir svarīgs tiesu lēmumu vienveidīguma nodrošināšanai. Tādēļ **GRECO rekomendē institūcijām turpināt centienus, lai nodrošinātu, ka tiesas spriedumi sabiedrībai ir viegli pieejami un atrodam, ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt privātās dzīves aizsardzības prasības.**

²⁶ Skatiet Sekošanas pakalpojumu www.tiesas.lv.

Ētikas principi un uzvedības noteikumi

107. Satversme garantē tiesu varas neatkarību un nosaka, ka tiesneši ir pakļauti tikai likumam, bet likums „Par tiesu varu” nosaka vairumu galveno principu un noteikumu, kas attiecas uz tiesas procedūrām (t.i. 18. un 19.pants: likumība un atklātība; 23. un 24. pants: nevainīguma prezumpcija un pušu līdztiesība), tiesnešu rīcību (t.i. 17.pants: objektīva patiesības noskaidrošana; 13. līdz 15.pants: tiesneša neaizskaramība un nepieļaujamība tiesnesim piedalīties lietas atkārtotā izskatīšanā), kā arī tiesu sistēmas struktūra un darbība Latvijā (II sadaļa par tiesu sistēmu).

108. Latvijas tiesnešu ētikas kodekss tika pieņemts Tiesnešu konferencē 1995.gadā un kopš tā laika nav ticis atjaunināts. Lai gan Interesu konflikta likums formāli atzīst kodeksa svarīgumu, nosakot, ka valsts amatpersonām (ieskaitot tiesnešus) jārikojas saskaņā ar attiecīgajā profesijā, jomā vai nozarē apstiprinātiem uzvedības (ētikas) kodeksiem, daudzi likuma noteikumi aizstāj kodeksa noteikumus, daļēji padarot to par novecojušu. Tajā par laikā Latvijas tiesnešu ētikas kodeksa rupjās pārkāpums ir disciplināri sodāms.

109. Tiesnešu interešu konfliktus, kā norādīts zemāk, primāri regulē Interesu konflikta likums, taču tas noteikts arī Tiesnešu ētikas kodeksā un likumā „Par tiesu varu”, kā arī Kriminālprocesa likumā un Latvijas Administratīvā procesa likumā. Lai arī šie godprātības principi ir spēcīgi „uz papīra”, ir mazāk skaidrs, cik aktīvi vai pārliecinoši tiesu vara tālāk attīsta šos principus un nodrošina, ka tie ir ikdienas uzvedības sastāvdaļa.

110. Četrus gadus atpakaļ tika izveidota Tiesnešu ētikas komisija, un šī komisijas darbs vizītes laikā tika atzinīgi novērtēts. Komisija sniedz atzinumus par ētikas normu interpretāciju un izskata ētikas kodeksa pārkāpumus, ko tai nosūtījuši tiesu priekšsēdētāji. GET tika informēts, ka komisija ir nozīmīga padomdevēja institūcija, interpretējot ar ētiku saistītus noteikumus, un vairums tās līdz šim sniegto atzinumu atturējuši tiesnešus no individuāliem jautājumiem par atstādināšanu. Tā kā šī joma jau iezīmējusies kā tiesnešu šaubu objekts, šāda aktivitāte noteikti ir noderīga.

111. Tomēr komisijai trūkst resursu, un tie, kas tajā darbojas, gluži kā visās citās tiesas sistēmas pašpārvaldes institūcijās, veic savus pienākumus papildus saviem tiešajiem tiesneša pienākumiem. Komisija norādīja, ka vēlētos atjaunināt Ētikas kodeksu un izdot tā noteikumu skaidrojumus, bet pašreizējā situācijā Komisija nevar šo uzdevumu noteikt par prioritāti. GET atzīst Komisijas aktīvo darbību un to, ka tās darbs uzlabo pārliecību un zināšanas, kas ir par pamatu tālākai tiesu varas godprātīgumu un neatkarības attīstīšanai. GET uzskata, ka šis ir svarīgs darbs, kas tiek darīts Latvijas tiesu varas labā, un tādēļ **GRECO rekomendē palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretēšanu.** Ieviešot šo rekomendāciju, jāņem vērā arī 147. un 148.punktā izteiktie apsvērumi.

Interesu konflikti

112. Tiesnešu interešu konfliktu regulējums ir noteikts Interesu konflikta likumā (attiecas uz visām valsts amatpersonām) un Latvijas Tiesnešu ētikas kodeksā. Tāpat kā likuma „Par tiesu varu” 14.pants nosaka, ka tiesnesis nevar piedalīties lietas iztiesāšanā, ja tas ir personīgi (tieši vai netieši) ieinteresēts lietas iznākumā vai ja pastāv citi apstākļi, kas var radīt šaubas par viņa/viņas objektivitāti.

113. Atbilstoši Interesu konflikta likumam (12.pants) valsts amatpersonām ir aizliegts, izmantojot savu amata stāvokli, jebkādā veidā ietekmēt citu valsts amatpersonu attiecībā uz jautājumiem, kas ietekmē tās personiskās vai mantiskās intereses, vai kas ietekmē tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses. Valsts amatpersonām nekavējoties rakstveidā jāinformē augstākstāvoša vai koleģiāla institūcija (tiesnešu gadījumā tas būs tiesas priekšsēdētājs) par finansiālām vai komerciālām interesēm, kas attiecas uz viņu vai viņa(-as) radniekiem, līdzko tādas rodas. Precīzāk, viņiem jāinformē par: (i) pašas,

savu radnieku vai darījumu partneru mantisko vai citu personisko ieinteresētību kādas darbības veikšanā, kura ietilpst tās amata pienākumos; (ii) komerciālām interesēm uzņēmumos, kas saņem attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas pasūtījumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām, valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļus, valsts vai pašvaldības garantētus kredītus vai valsts vai pašvaldības privatizācijas fonda līdzekļus, izņemot gadījumus, kad tos piešķir atklāta konkursa rezultātā. Šādas intereses ietver piederošus uzņēmumus, kapitāldaļas vai akcijas, dalību, partnerību, uzraudzības, kontroles vai izpildinstitūcijas locekļa amata ieņemšana. Saņemot informāciju, augstākstāvoša amatpersona vai koleģiāla institūcija uzdod attiecīgās valsts amatpersonas pienākumu veikšanu citai valsts amatpersonai²⁷.

114. Pieci Tiesnešu ētikas kodeksa kanoni tādā vai citādā veidā ir saistīti ar potenciālo interešu konfliktu regulēšanu: tiesneša amata, neatkarības un godīguma cienīšana; izvairīšanās no necienīgas rīcības, kā arī no šķietamas šādas rīcības izraisīšanas; tiesneša pienākumu objektīva un taisnīga izpilde; ārpusstiesas darbību organizēšana tādā veidā, lai tā neradītu interešu konfliktu; atturēšanās no politiskās darbības.

115. Kriminālprocesa likums arī nosaka apstākļus, kas var radīt interešu konflikta situāciju, nosakot, ka tiesneši atstata sevi gadījumos, kad tas:

- 1) ir radniecības attiecībās līdz trešajai pakāpei, svainībā līdz otrajai pakāpei vai sastāv laulībā ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi;
- 2) pati, tās laulātais, bērni vai vecāki saņem ienākumus no personas, kura īsteno aizstāvību, vai no cietušā vai viņa pārstāvja;
- 3) ir saistīta ar kopīgu saimniecību ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi;
- 4) atrodas nepārprotamā personiskā konfliktā ar personu, kura īsteno aizstāvību, vai ar cietušo vai viņa pārstāvi;
- 5) šajā procesā ir liecinieks, cietušais vai viņa pārstāvis vai persona, kura īsteno aizstāvību vai ir veikusi aizstāvību vai cietušā pārstāvību²⁸.

116. Šaubu vai jautājumu gadījumā var meklēt padomu KNAB, un GET tika informēts, ka tiesneši šajā sakarā var runāt ar attiecīgās tiesas priekšsēdētāju vai saviem kolēģiem. Tomēr 2010.gada pētījums atklāja, ka diskusijas par ētikas un ar ētiku saistītiem jautājumiem tiek uzskatītas par nedaudz svešām, un tiesnešiem trūkst skaidras izpratnes par standartiem un to, kā rīkoties²⁹. GET tika informēts, ka pārliecības un zināšanu trūkums nozīmē to, ka tiesneši ir pārāk piesardzīgi un var sevi atstatīt pārāk ātri un, iespējams, nevajadzīgi.

117. Vairāki aptaujātie tomēr atzina, ka tiesneši ir atšķirīgi no citām valsts amatpersonām un ka Interešu konflikta likuma vispārējie nosacījumi ne vienmēr labi piemērojami tiesu varai. KNAB tiesām ir nosūtījis četras lietas par tiesnešiem, kas izskatīja lietas, kurās iesaistīti viņu "darījumu partneri", pamatojoties uz to, ka tiesneši bija ņēmuši aizņēmumus vai ieķīlājuši īpašumus finanšu institūcijā, kas bija viena no pusēm šajā lietā. Vairāki aptaujātie paskaidroja GET, ka viņu skatījumā šī ir pārāk šaura un ierobežojoša likuma interpretācija un, ka šai darījumu partneru definīcijai (t.i. pastāvīgā klienta attiecības) tiesu jomā nav pietiekama pamatojuma. Īpaši tas tika atzīmēts saistībā ar problēmām lietu sadalē maksātspējas lietās, kurās finanšu institūcijas darbojas kā viena no pusēm. Tas ir skaidrs piemērs tam, kā Interešu konflikta likums, kas piemērojams visām valsts amatpersonām, var noteiktos apstākļos būt nepietiekami piemērots tiesnešiem.

²⁷ Skatiet Interešu konflikta likumu kopumā un īpaši 20. un 21. pantu.

²⁸ Kriminālprocesa likums, 51. un 52. pants.

²⁹ Korupcijas risku novērtējums Rīgas apgabaltiesā (2009. gada jūnijs - 2010. gada marts), pētījumu veica Provi dus un Sorosa fonds - Latvija. Riska novērtējums ir strukturēts trīs daļās, koncentrējoties uz tiesnešiem tiesas organizāciju un tiesas procedūrām. Intervijas ar desmit Rīgas apgabaltiesas tiesnešiem, vienu bijušo šīs pašas tiesas tiesnesi, sešiem prokuroriem un desmit zvērīnātiem advokātiem veidoja galveno novērtējuma informatīvo bāzi.

Atstatīšanas vai atstādināšanas kārtība

118. Kā norādīts augstāk, pastāv interešu konflikta novēršanas regulējums, kas nosaka tiesnešu noraidīšanu vai sevis atstatīšanu no lietas izskatīšanas. Bez tam Administratīvā procesa likums, Civilprocesa likums un Kriminālprocesa likums nosaka pamatojumu un kārtību tiesneša atstatīšanai. Piemēram, gan Administratīvā procesa likums (117.-119.pants), gan Civilprocesa likums (19.-21.pants) nosaka, ka tiesnesim nav tiesību piedalīties lietas izskatīšanā, ja viņš vai viņa: kādā veidā piedalījās iepriekšējā lietas izskatīšanā; ir saistīts(-a) radniecības attiecībās noteiktā pakāpē ar kādu dalībnieku vai kādu tiesnesi, kas atrodas lietas izskatīšanas grupā; vai ir tieši vai netieši ieinteresēts(-a) iznākumā vai pastāv kādi citi apstākļi, kas varētu radīt pamatotas šaubas par viņa vai viņas objektivitāti.

119. Ja izpildās augstāk minētie apstākļi, tiesnesim sevi jāatstata pirms lietas izskatīšanas uzsākšanas. Ja tiesnesis atklāj šos apstākļus lietas izskatīšanas laikā, viņam sevi jāatstata, minot iemeslus šādai darbībai. Šādos gadījumos tiesai lieta jāatliek. Kriminālprocesa likums nosaka, ka, ja rodas šāds konflikts, tiesnesim, atkarībā no viņa(-as) lomas kriminālprocesā, jāiesniedz paziņojums par sevis atstatīšanu vai nu tiesas priekšsēdētājam vai nu tiesas sastāvam, vai nu vienu līmeni augstākas tiesas priekšsēdētājam (Kriminālprocesa likuma 54.pants).

120. Ja tiesnesis nav sevi atstatījis, personas, kas piedalās lietā, var pieteikt tiesneša noraidījumu, ja tās uzskata, ka viņš(-a) ir personīgi (tieši vai netieši) ieinteresēts(-a) lietas iznākumā vai, ja pastāv citi apstākļi, kas izraisa šaubas attiecībā uz viņa(-as) objektivitāti. GET vizītes laikā tika informēts, ka kāda tiesneša ieinteresētība kā klientam vai personai, kam ir finansiālas saistības ar kādu no pusēm (visticamāk banku), ko KNAB uzskata par "darījuma partneri", pēdējos gados bija iemesls vairākām šādām prasībām.

Noteiktu darbību aizliegšana vai ierobežošana

Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes

121. Vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešiem ir aizliegts būt kādas politiskās partijas vai kustības biedriem, un viņi nevar ieņemt amatu politiskajā partijā vai kustībā, un šis ir viens no tiesneša atbrīvošanas iemesliem³⁰. Tomēr ārpus tiesneša darba tiesnešiem ir ļauts veikt pedagoģisku, zinātnisko vai radošu darbu. Tiesneši var arī strādāt kā eksperti vai kā pārstāvji (misija) citas valsts administrācijā vai starptautiskā organizācijā vai ieņemt amatu arodbiedrībā³¹, ja šāds darbs vai amats nerada interešu konfliktu un ir saņemta tiesas priekšsēdētāja atļauja³².

122. Ņemot vērā amatpersonu teikto, pastāv problēma sakarā ar tiesnešiem, kas pasniedz vai māca nelicenzētās pedagoģiskās iestādēs, un tas ir izraisījis saspīlējumu tiesu varā. Lai gan GET tika informēts, ka Latvijas Tiesnešu mācību centrs (LTMC) ir reģistrēta pedagoģiska iestāde un tiesnešiem tur ir ļauts pasniegt, GET uzzināja, ka tikuši apspriesti šādi jautājumi par tiesnešu darbību: i) mācot citās iestādēs, ieskaitot komercuzņēmumus un ii) mācot personas, kas nav tiesneši.

123. Šajā sakarā palīdzētu Tiesnešu ētikas kodeksa atjaunināšana, palīdzētu arī kādu specifisku vadlīniju izstrāde par tiesnešu interešu konfliktu jautājumiem, iesaistot (vai iespējams iesaistot šī procesa vadīšanā) Tiesnešu ētikas komisiju un piedaloties Tieslietu padomei un, īpaši KNAB. Šādā veidā kādas nepilnības vai pretrunas likumā tiktu pienācīgi

³⁰ Interešu konflikta likuma 8. pants¹ vienpadsmitā daļa.

³¹ Tiesu priekšsēdētājiem nav atļauts ieņemt amatu arodbiedrībā vai profesionālā asociācijā. Amatu ieņemšana cita tipa asociācijā (piemēram, mājokļa biedrībā vai vecāku biedrībā skolā, kuru apmeklē viņa bērni) priekšsēdētājiem nav aizliegta.

³² Skatiet Interešu konflikta likuma 7. panta, trešo daļu.

identificētas un risinātas (vai nu ar piemērotām vadlīnijām, saprašanās memorandiem vai likuma grozījumiem). Šāds aktīvs solis sabiedrībai, kā arī tiesu varas pārstāvjiem un citiem varas realizētājiem Latvijā demonstrētu paškontroles vērtību ne tikai kā tiesnešu neatkarības stiprināšanas veidu, bet arī kā svarīgu ierobežojumu īstenošanu tiesnešu darbībā.

Dāvanas

124. Tiesnešiem, tāpat kā citām valsts amatpersonām, ir atļauts saņemt diplomātiskās dāvanas atbilstoši Interesu konflikta likuma 13.pantam, un tie paši noteikumi un ierobežojumi attiecībā uz dāvanām un ziedojumiem, kas attiecas uz visām valsts amatpersonām, attiecas arī uz tiesnešiem (plašākai informācijai skatiet 43. un 45.punktu). Tas nozīmē, ka tiesneši nevar pieņemt dāvanas no kāda, ar kuru viņam(-ai) ir bijuši oficiāli darījumi divu gadu laikā pirms dāvanas saņemšanas vai divus gadus pēc tās saņemšanas. Ziedojumi nav atļauti, izņemot specifiskām, profesionālām vajadzībām, t.i. personāla apmācībai vai tehniskajam atbalstam, turklāt ar augstākstāvošas amatpersonas atļauju³³.

Finansiālas intereses

125. Tiesnešiem (kā visām valsts amatpersonām Latvijā) var būt finansiālas intereses, bet tās reizi gadā jādeklarē. Tomēr pastāv daži ierobežojumi. Interesu konflikta likuma 9.panta trešā daļa aizliedz valsts amatpersonām saņemt ienākumus no kapitāldaļām uzņēmumos, kas reģistrēti zem nodokļu vai beznodokļu valstī.

Ierobežojumi pēc amata pienākumu pildīšanas izbeigšanas

126. Tiesnešiem divus gadus pēc tam, kad tie beiguši pildīt valsts amatpersonas pienākumus, ir aizliegts iegūt tāda komersanta mantu vai iegūt citas intereses komercsabiedrībā, attiecībā uz kuru tiesnesis ir pieņēmis lēmumus vai veicis uzraudzības, kontroles vai sodīšanas funkcijas (Interesu konflikta likuma 10.panta septītā daļa).

Kontakti ar trešajām pusēm, konfidenciāla informācija

127. Latvijas Tiesnešu ētikas kodekss nosaka, ka tiesnesis nevar pieļaut ex parte sarunas par uzsāktu lietu vai procesu bez procesā iesaistīto (t.i. pušu) klātbūtnes. GET atgādina, ka 2007.gadā notikušais skandāls izvirzīja jautājumu par iespējamo korupciju tiesu sistēmā, kā arī vispārīgā veidā norādīja uz ētikas principu ievērošanas svarīgumu juridisko profesiju pārstāvju vidū. Tiesneši, prokurori un advokāti kopīgi ir strādājuši pie šī jautājuma un izveidojuši attiecīgu apmācības programmu ar Latvijas Tiesnešu mācību centra palīdzību. GET atzinīgi novērtē šos pasākumus, jo tie parāda vēlmi novērst problēmas, kas ir saistītas ar juridisko profesiju un tiesu sistēmas godprātīgumu, turklāt tas tika izdarīts tādā veidā, kas ir praktiski piemērojams un lietderīgs gan tiesnešiem, gan prokuroriem.

128. Interesu konflikta likuma 19.pants aizliedz prettiesiski izpaust informāciju, kas viņiem pieejama saskaņā ar valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanu vai izmantot to mērķiem, kas nav saistīti ar valsts amatpersonas amata pienākumu veikšanu vai konkrētu darba uzdevumu pildīšanu. Kriminālatbildība iestājas par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (Krimināllikuma 318.pants), par neizpaužamu ziņu izpaušanu (Krimināllikuma 329.pants) un neizpaužamu ziņu izpaušanu pēc amata atstāšanas (Krimināllikuma 330.pants).

³³ Latvijas-Šveices projektu, kas atbalsta, piemēram, Latvijas tiesu modernizēšanu, likums pieļauj.

Īpašumu, ienākumu, saistību un interešu deklarācija

129. Tiesnešiem jāiesniedz ikgadējās valsts amatpersonu deklarācijas (deklarācija jāiesniedz arī, stājoties amatpersonas amatā un beidzot pildīt amata pienākumus, kā arī pēc tam, kad amata pienākumu pildīšana ir izbeigta). Tālāk norādītā tabula sniedz pārskatu par interesēm, kas tiesnešiem jādeklarē, un to sliekšņiem (skatiet arī Pielikumu, lai salīdzinātu nosacījumus visām trīs grupām: SD, tiesneši un prokurori).

Reģistrējamo interešu un to sliekšņu tabula tiesnešiem

Kategorija	Jādeklarē	Sliekšņi
Papildu amati (apmaksāts, neapmaksāts + tie, kurus pieļauj likums)	✓ (skatiet skaidrojumu sadaļā par aizliegumiem)	Viss deklarējams (informācija par visiem papildu amatiem, darba veikšanas līgumiem, pilnvarām utt.)
Komerciālas intereses (uzņēmumu daļas, akcijas, partnerība privātu uzņēmējs)	✓	Viss deklarējams
Dāvanas	✓	Visas dāvanas, kas ir naudā jebkurā vērtībā, un citas dāvanas, ja pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Diplomātiskās dāvanas (oficiālā reģistrā)	✓	Valsts īpašums jāreģistrē oficiālajā reģistrā.
Zeme un īpašums (ieskaitot transportlīdzekļus)	✓	Informāciju par tās īpašumā, valdījumā, lietošanā esošajiem nekustamajiem īpašumiem. Informāciju par piederošajiem reģistrējamiem transportlīdzekļiem, kā arī tiem transportlīdzekļiem, kuri ir valdījumā, lietošanā vai kuri iegādāti uz līzings līguma pamata
Ienākumi (ieskaitot uzkrājumus)	✓	Informācija par skaidras un bezskaidras naudas uzkrājumiem, ja to summa pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Parādsaistības, aizdevumi un finanšu darījumi	✓	Pilnīgi visi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas

130. Visa veida ienākumiem atsevišķi jānorāda bruto summa, valūta, ienākuma avota nosaukums un vieta (jānorāda juridiskās un privātpersonas). Deklarācijas ir publiski pieejamas, bet ar dažiem ierobežojumiem. Deklarācijas nepubliskojamā daļa ietver valsts amatpersonas, tās radnieku vai citu personu, kas pieminētas deklarācijā, dzīvesvietu un personas kodu, kā arī informāciju par darījumu partneriem (darījuma pusi, ar kuru noslēgti līgumi), ieskaitot parādniekus un kreditorus. Šāda nepubliskojama informācija ir pieejama pilnvarotajām institūcijām un valsts amatpersonām, kas pārbauda deklarācijas atbilstoši likumam, kā arī likumā noteiktos gadījumos – prokuroriem, izmeklēšanas iestādēm un valsts drošības dienestiem³⁴.

131. Iesniegtās deklarācijas tiek uzglabātas un uzturētas VID, un deklarāciju daļa, kas nav konfidenciāla, ir publiski pieejama VID mājas lapā, attiecīgo deklarāciju iespējams atrast pēc vārda. Tiesneši var norādīt arī jebkuru papildinformāciju, kas nav norādīta citās deklarācijas sadaļās. Tiesnešu ģimenes locekļiem nav pienākums iesniegt deklarācijas, ja vien viņi nav valsts amatpersonas. Tomēr no 2012.gada marta visām privātpersonām (papildus valsts amatpersonām), ir jādeklarē savi līdzekļi atbilstoši noteiktajiem kritērijiem un sliekšņiem.

132. Kā redzams tabulā augstāk, tiesnešiem jādeklarē visi amati, kurus tie ieņem, arī tad, ja tos pieļauj likums (amati biedrībās, nodibinājumos, reliģiskajās organizācijās un arodbiedrībās).

³⁴ Interešu konflikta likuma 26.pants.

Uzraudzība un likuma piemērošana

Uzraudzība

133. Lai arī tiesneši ir (un tiem jābūt) neatkarīgiem savu lēmumu pieņemšanā, tiesu priekšsēdētāji veic uzraudzības funkcijas par tiesnešiem tiesās. Piemēram, viņi ir atbildīgi par to, lai tiesnesis ziņotu par sevis atstatīšanu no lietas izskatīšanas. Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija izprasa atsauksmes no tiesas un novērtē tiesneša darbu, piešķirot kvalifikācijas klases vai rekomendējot paaugstināšanai amatā utt. Disciplinārlietu var ierosināt Augstākās tiesas priekšsēdētājs, tieslietu ministrs, visu rajonu un apgabaltiesu priekšsēdētāji, zemesgrāmatu nodaļas priekšnieki un Tiesnešu ētikas komisija.

134. Kā norādīts iepriekš, jaunā novērtēšanas sistēma, kas paredz novērtēt visus tiesnešus reizi piecos gados, tiks ieviesta 2013.gadā un tā noteikti ietekmēs iespaidos tiesnešu uzraudzību. GET paustās īpašās bažas šajā jautājumā lūdzu skatīt 97.punktā.

135. Galvenās uzraudzības funkcijas par finanšu līdzekļu deklarāciju iesniegšanas un aizpildīšanas noteikumiem veic KNAB. Valsts ieņēmumu dienestam (VID) arī ir nozīmīga loma šajā sfērā, jo tā ir institūcija, kas kontrolē, vai finanšu līdzekļu deklarācijas aizpildītas noteiktā termiņā, kā arī veic gadījuma rakstura pārbaudes. Šīs kontroles funkcijas elementi jau aprakstīti šī ziņojuma 17. un 23.punktā. GET ir skaidrs, ka jādara vairāk, lai tiesu sistēmā tiktu veikta uzraudzība par korupcijas novēršanas un godprātības jautājumiem. Kā minēts iepriekš, lai praksē pilnībā ieviestu pašreizējo interešu konflikta novēršanas regulējumu, papildus KNAB veiktajām funkcijām, funkcijas jāveic arī attiecīgo institūciju, uz kurām attiecas regulējums, vadībai. Šajā kontekstā GET atzinīgi novērtē KNAB nodomu piešķirt lielāku atbildību augstākstāvošajām amatpersonām likuma ieviešanā. GET ir pārliecināts, ka dažas no rekomendācijām, kas iekļautas šajā pārskatā, labāk palīdzēs veicināt Interešu konflikta likuma piemērošanu tiesu sistēmā un uzlabos informētību par tā regulējumu un nozīmīgumu.

Likuma izpilde un imunitātes

136. Tiesnešiem ir imunitāte pret administratīvo atbildību. Visas administratīvo pārkāpumu lietas izskata Tiesnešu disciplinārkolēģija, un šī ir vienīgā institūcija, kas var piemērot sankcijas tiesnesim. Administratīvi pārkāpumi (ja nav konstatēti noziedzīga nodarījuma elementi) ietver šādus pārkāpumus: valsts amatpersonas deklarācijas neiesniegšana, nepareiza datu norādīšanu deklarācijā vai noteiktu ierobežojumu pārkāpšana, neinformēšana par interešu konflikta situāciju, dāvanu un ziedojumu pieņemšanas ierobežojumu neievērošana. Piemērojamās sankcijas ir aizrādījums, rājiens un algas samazinājums līdz vienam gadam, samazinot algu ne vairāk kā par 20%.

137. Tiesnešu disciplinārkolēģija (TDK) sastāv no 11 locekļiem un tā nav pakļauta kādai personai vai citai institūcijai. Locekļus, aizklāti balsojot, ievēl Tiesnešu konference uz četrus gadus termiņu. TDK ir pieeja vairākām datu bāzēm un informācijas avotiem, tā izskata visu dokumentāciju un pieprasa paskaidrojumus no visām personām, par kurām tiek izskatītas lietas. TDK novērtē konstatētā pārkāpuma būtību un sekas. Lēmumus pieņem, balsojot atklāti, un tie tiek publicēti Augstākās tiesas mājas lapā. Informācija mājas lapā ietver tiesneša vārdu un ieņemamo amatu, pārkāpuma raksturu, personu, kura ierosinājusi lietu, un lēmumu. Tiesneši var apstrīdēt disciplinārlietā pieņemto lēmumu Disciplinārtiesā, ko veido seši Augstākās tiesas senatori.

138. Vairums aptaujāto pauda neapmierinātību ar administratīvās imunitātes un tiesnešu disciplinārsodīšanas sistēmu. Daudzi uzskata, ka sankciju sistēma ir vāja un, parasti pret tiesnešiem netiek vērstas disciplināras sankcijas, pamatojot ar to, ka šie pārkāpumi ir "maznozīmīgi" (aizstāvība, ko parasts pilsonis nevar izmantot) vai, piemēram, tāpēc, ka TDK atrod tikai dažus faktus, nevis visus KNAB norādītos. Citi, savukārt, norādīja, ka disciplinārlietai var būt daudz smagākas, karjeru ierobežojošas sekas un daudzus gadījumos tiesnešiem būtu labāk, ja tiesnešu lietas tiktu izskatītas parastā tiesas procesā, kā rezultātā

tiktu samaksāts piespriestais sods un pārkāpumam visticamāk netiktu pievērsta tik liela sabiedrības uzmanība³⁵. Piemērs, kas izmantots abu argumentu pamatošanai, bija satiksmes noteikumu pārkāpumi. GET ir skaidrs tas, ka administratīvo imunitāšu sistēma vairs nekalpo sākotnēji paredzētajam mērķim - aizsargāt tiesnešus no nevēlamas ietekmes - un, tā kā pašreiz tai ir ļoti mazs atbalsts, ir laiks to atcelt. Tādēļ **GRECO rekomendē atcelt tiesnešu administratīvās imunitātes sistēmu.**

139. Vēl viena problēma, kas tika apskatīta vizītes laikā, bija saistīta ar termiņa ierobežojumiem tiesneša disciplinārsodīšanai. Lai gan noilguma periods ir divi gadi no dienas, kas pārkāpums izdarīts, GET arī konstatēja, ka disciplinārsods var tikt piemērots ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc pārkāpuma *konstatēšanas*, un šis apstāklis ir radījis vairākas problēmas³⁶. Būtībā, ja pārkāpums ir konstatēts, bet informācija netiek nosūtīta tālāk trīs mēnešu laikā, brīdī, kad lieta nodota TDK, disciplinārlietai jau ir iestājies noilgums vai nav pietiekami daudz laika, lai tā tiktu izskatīta, pirms beidzas tās izskatīšanas termiņš. Jebkurā šādā gadījumā tiesnesis netiek disciplināri sodīts. Lai arī GET tika informēts, ka Tieslietu ministrijas darba grupa, kas strādā pie disciplināratbildības sistēmas uzlabošanas, plāno noilguma periodā neieskaitīt periodu, kas uzskatāms par attaisnotu prombūtni vai viņš nav pieejams, ar to nebūs pietiekami, lai atrisinātu šo konkrēto problēmu. Tomēr iespaids, ka tiesneši var izvairīties no soda kādu formalitāšu dēļ, var tikai pastiprināt sabiedrības uzskatu, ka tiesneši atsevišķos gadījumos stāv pāri likumam. **GRECO rekomendē veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka disciplinārlietas saistībā ar neatbilstošu tiesnešu rīcību tiek izlemtas pirms noilguma termiņa beigām, piemēram, paredzot sankciju piemērošanas perioda pagarināšanu no pārkāpuma atklāšanas brīža, noilguma perioda kā tāda pārskatīšanu, kā arī noilguma perioda apturēšanas paredzēšanu noteiktos apstākļos.**

140. Kriminālatbildības gadījumā tikai ģenerālprokurors var uzsākt kriminālprocesu pret tiesnesi (likuma „Par tiesu varu” 13.pants). Tiesnesi var apcietināt un saukt pie kriminālatbildības tikai ar *Saeimas* piekrišanu. Lēmumu par tiesneša apcietināšanu, piespiedu atvešanu, aizturēšanu vai pakļaušanu kratīšanai pieņem tam īpaši pilnvarots Augstākās tiesas tiesnesis. Tiesnesi var arestēt, ja viņš notverts smaga vai sevišķi smaga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā un šādā gadījumā 24 stundu laikā par to ir jāinformē īpaši pilnvarotais Augstākās tiesas tiesnesis un ģenerālprokurors. GET tika informēts, ka *Saeima* regulāri un bez vilcināšanās lemj par tiesnešu kriminālatbildības imunitātes atcelšanu, tādējādi īpaši jautājumi saistībā ar minēto netika izvirzīti.

141. Visbeidzot GET tika informēts, ka kopā ar plāniem ieviest tiesnešu darbības novērtēšanas sistēmu ir priekšlikums ieviest vienotu lēmumu disciplinārlietās pārsūdzības procedūru. Abi priekšlikumi ir Tieslietu ministrijas darba grupas, kas pieminēta 139.punktā, darba kārtībā. Pašreiz prokurori un citu juridisko profesiju pārstāvji var apstrīdēt lēmumu disciplinārlietā administratīvajā tiesā. Vienota procedūra ļautu viņiem minētā veida lēmumus pārsūdzēt Disciplinārtiesā - institūcijā, kas pašreiz pieejama tikai tiesnešiem. GET tika vērsta uzmanība arī uz plāniem izmainīt TDK sastāvu, lai tās sastāvā būtu locekļi, kas nav tiesneši, un lai kļiedētu priekšstatu, ka tiesneši tiesā paši sevi. Bažas tika izteiktas attiecībā uz iespējamo valdības/likumdevēju pārstāvju iesaistīšanu TDK. GET nav pietiekamas informācijas, lai adekvāti novērtētu minētos plānus. Tajā pašā laikā GET uzsver, ka jebkurai jaunai sistēmai jānodrošina, ka disciplinārlietas pret tiesnešiem var tikt izskatītas tikai neatkarīgā instancē, kas garantē pilnas aizstāvības tiesības saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6.panta pirmo daļu. Kā tika uzsvērts Eiropas Tiesnešu konsultatīvās padomes (ETKP) viedoklī Nr.3, kas principā neparedz aizliegumu disciplinārtiesā iekļaut kādas citas personas, kas nav tiesneši (tādējādi novēršot korporatīvismu), nepieciešams nodrošināt, ka šīs citas personas nav likumdevēja, valdības vai valsts pārvaldes darbinieki.

³⁵ Tika norādīts, ka šī situācija radusies, jo vispārēja informācija tiesnešu disciplinārlietu tiek publicēta Augstākās tiesas mājas lapā.

³⁶ Tiesnešu disciplināratbildības likuma 4.pants.

Statistika

142. Pēdējo trīs gadu laikā (2009.-2011.) pret tiesnešiem nav bijusi uzsākta neviena disciplinārlieta saistībā ar interešu konfliktiem, valsts amatpersonu deklarācijām, ienākumiem, saistībām un interesēm. Šī paša perioda laikā netika uzsākta neviena krimināllieta pret tiesnešiem par deklarācijas neiesniegšanu vai nepatiesu ziņu norādīšanu deklarācijās saistībā ar liela apjoma ienākumiem vai aktīviem/īpašumu, vai valsts amatpersonas ierobežojumu pārkāpšanu. Tomēr KNAB ir nodevis informāciju tiesām saistībā ar četriem tiesnešiem, kas pieņēmuši lēmumus attiecībā uz savām "biznesa saistībām", - t.i. lietas, kurās iesaistītas bankas, kurās tiesneši ņēmuši kredītus. KNAB arī konstatēja un nodeva izskatīšanai tiesā lietu, kurā tiesnesis un tā dzīvesbiedrs(-e) kopā bija strādājuši pie vienas lietas.

143. TDK katru gadu izskata aptuveni 10-12 lietas un saskaņā ar Eiropas Tiesu sistēmas efektivitātes komisijas (CEPEJ) sniegtajiem datiem kopumā 2010.gadā disciplinārlietas tika uzsāktas pret pieciem tiesnešiem: četras par profesionālu neatbilstību un viena par administratīvu pārkāpumu. Trīs no šīm lietām tika izbeigtas, diviem tiesnešiem tika izteikts rājiens, un vienam tiesnesim tika izteikts aizrādījums³⁷. Informācija par visām disciplinārlietām pret tiesnešiem ir publicēta Augstākās tiesas mājas lapā (ieskaitot datumu, tiesneša vārdu un ieņemamo amatu, pārkāpuma veidu un pieņemto lēmumu disciplinārlietā). Tomēr, tā kā disciplinārsodi tiek uzskatīti par dzēstiem gadu pēc disciplinārsoda uzlikšanas datuma (ja nav saņemts cits sods), ir pieejami tikai dati par pēdējiem 12 mēnešiem.

Konsultēšana, apmācība un informēšana

144. Tiesnešu apmācību kopumā, kā arī apmācību par ētiku un ar pretkorupcijas jautājumiem pamatā veic Latvijas Tiesnešu mācību centrs (LTMC), kas ir nevalstiska organizācija, kas dibināta pirms 15 gadiem. LTMC apmāca visu tiesu tiesnešus un visu tiesu personālu - kopumā gandrīz 1700 darbiniekus. KNAB arī regulāri sniedz apmācības saistībā ar ētiku, korupcijas novēršanu un interešu konfliktiem visām valsts amatpersonām, un līdz 2011.gada beigām tas bija nodrošinājis apmācību 40 rajona tiesu tiesnešiem. Tiesnešu ētikas komisijai arī sniedz konsultācijas un informāciju attiecībā uz ētikas, uzvedības, interešu konflikta jautājumiem un citiem saistītiem jautājumiem. GET tika informēts, ka komisijas resursi ir ļoti ierobežoti un ka tai bijis nepieciešams izvirzīt darba prioritātes, organizējot atbildes uz individuāliem jautājumiem kopēju atzinumu veidā, kas ir pieejami visiem tiesnešiem (skatiet arī 110.punktu).

145. Kopējais LTMC uzdevums ir uzlabot profesionālo apmācību, kvalifikācijas līmeni, godprātīgumu un Latvijas tiesu sistēmas prestižu. Pastāv ikgadējā programma, kas izstrādāta atsevišķās un apvienotās darba grupās, un tā koncentrējas uz četrām tieslietu sfērām: civiltiesībām, krimināllietām, cilvēktiesībām un starptautiskajām tiesībām un administratīvajām tiesībām. Šī kopīgā plānošana ietver pamata ikgadējo programmu, projektu plānošanu, programmu izstrādi un potenciālo grantu un finansējuma identificēšanu. Apmācība pamatā tiek organizēta kā pakalpojums un piedalīšanās apmācībās ir pēc izvēles, izņēmums ir attiecībā uz jaunieceltajiem tiesnešiem, kuru skaits katru gadu ir aptuveni 15. Apmācības veidi ir atšķirīgi, sākot no vienas lekcijas, kas ilgst 1,5 stundas un beidzot ar vienas pilnas dienas semināru (t.i. četras lekcijas).

146. LTMC budžets tika samazināts par 62% nesamazinot to personu skaitu, kurām nepieciešama apmācība. Tas savukārt nozīmēja to, ka tiesnešu apmācība tiek apvienota izvirzītām mērķa grupām, sasaistot kvalifikācijas prasības ar nepārtrauktas tiesnešu izglītošanas programmu, mēģinot identificēt noteiktas tiesnešu apmācības vajadzības. Tas nozīmē arī lielāku paļaušanos uz ārējo projektu finansējumu. Piemēram, LTMC spēja veikt liela apjoma tiesnešu apmācības projektu par krimināllikumu (kas ietvēra korupciju) ar Eiropas Komisijas finansējuma palīdzību. Pašreiz lielāks uzsvars tiek likts arī uz pētniecības

³⁷ Ceturtais novērtēšanas ziņojums par Eiropas tiesu sistēmām, Eiropas Tiesu sistēmas efektivitātes komisija (CEPEJ), 2012. gada 20. septembris.

finansēšanu. 2010.-2011. gadā LTMC veica pētījumu attiecībā uz iztiesāšanas kvalitāti (lietotāju aptaujas, kā arī tiesnešu lēmumu pašnovērtējums) un veica plašāku sabiedrības aptauju dažādos tiesu apgabalos, lai noteiktu sabiedrības uzticību tiesu sistēmai. Amatpersonas pēc vizītes ziņoja, ka 2013.gadā LTMC budžets tiks palielināts par 16,5%³⁸

147. Fakts, ka nepastāv regulāra, obligāta apmācība par ētikas, interešu konfliktu, godprātīguma un pretkorupcijas jautājumiem un ka piedāvāto apmācību apjoms ir atkarīgs no jauna finansējuma atrašanās, mazina tiesu varas spēju izveidot kontroli pār profesionālo attīstību šajās sfērās. Lai gan GET uzzināja, ka universitātē ir pieejami kursi un tie ir svarīgi, šie kursi parasti ir vispārīgāki nekā darbinieku apmācības kursi, kas nodrošina tiesnešu profesionālās izglītības turpināšanu un apskata problēmas, kas rodas ikdienas praksē. Šis darbs ir īpaši svarīgs, lai stiprinātu un aizsargātu tiesnešu neatkarību Latvijā.

148. Ir skaidrs, ka tiesneši efektīvāk izmanto Tiesnešu ētikas komisiju, lai meklētu atbildes par sevis atstatīšanas jautājumiem u.c. un ka komisija sūta savu viedokļu apkopojumu. Turklāt GET atzīst KNAB lomu, organizējot apmācības, lai labāk iepazīstinātu valsts amatpersonas (ieskaitot tiesnešus) ar pretkorupcijas jautājumiem. Tomēr tiesneši nav tik pārliecināti, kā viņi varētu būt, par potenciāliem konfliktiem vai ētiskām dilemmām un to, pie kā viņiem jāgriežas pēc padoma. Tiesnešu iedrošināšana atklāti runāt ar kolēģiem ir svarīga, bet ir arī svarīgi izveidot zināšanu bāzi tiesu varas ietvaros, lai risinātu specifiskas problēmas, kas rodas, un pienācīgi rīkotos, tām laika gaitā mainoties. Tas arī palīdzēs KNAB labāk izplatīt zināšanas un nodrošināt atbilstību Interesešu konflikta likuma regulējumam, kā arī veicinās šī likuma "pieņemšanu" tiesnešu vidū. Saistībā ar minēto, kā arī Latvijas tiesu sistēmas lomas stiprināšanas nolūkā **GRECO rekomendē (i) noteikt augstāku prioritāti korupcijas novēršanas, ētikas un godprātīguma profesionālajai apmācībai tiesu sistēmā, piešķirt tai atbilstošus līdzekļus un nodrošināt, ka tā tiek iekļauta tiesnešu regulāro apmācību programmā; (ii) izveidot specifisku apmācību tiesu priekšsēdētājiem, lai viņi labāk spētu tiesās risināt jautājumus, kas saistīti ar ētiku, interešu konfliktu, godprātību un citiem pretkorupcijas jautājumiem.**

³⁸ Precīzāk, amatpersonas pēc vizītes norādīja, ka 2012. gadā valsts piešķirtais finansējums LTMC bija 96 000 LAV (137 514 EUR) un 2013. gadā ir plānots palielināt valsts finansējumu līdz 115 000 LAV (164 730 EUR). Turklāt LTMC var saņemt arī ES finansējumu, lai sniegtu apmācību un izglītību un tādējādi kopējais centra budžets ir lielāks nekā augstāk minētās aplēses. Jāpiemin arī, ka prokurori un tiesneši piedalās apmācības semināros, ko organizē Tieslietu ministrija, vai semināros un konferencēs, ko organizē citas valstis.

VI. KORUPCIJAS NOVĒRŠANA ATTIECĪBĀ UZ PROKURORIEM

Prokuratūras iestāžu sistēmas pārskats

149. Latvijas prokuratūra ir vienota, centralizēta triju līmeņu sistēma (atbilstoši tiesu sistēmas trīs līmeņiem), kuru vada ģenerālprokurors. Tā sastāv no Ģenerālprokuratūras, sešām tiesu apgabalu prokuratūrām (ieskaitot vienu specializēto apgabala prokuratūru) un 37 rajonu (pilsētu) prokuratūrām (ieskaitot četrus specializētās rajona prokuratūras). Ģenerālprokuroram ir tiesības izveidot specializētās prokuratūras, kas darbojas konkrētās sfērās, un pašreiz ir piecas šādas prokuratūras: Organizētās noziedzības un citu nozaru specializētā prokuratūra (apgabala līmenī), Finanšu un ekonomisko noziegumu izmeklēšanas prokuratūra, Rīgas autotransporta prokuratūra, Specializētā vairāku nozaru prokuratūra un Narkotiku nelikumīgas aprites noziegumu izmeklēšanas prokuratūra (visas rajona līmenī). Korupcijas lietu izmeklēšana pārsvarā ietilpst Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta funkcijās.

150. Lai arī Latvijas Republikas Satversmē prokuratūra netiek atrunāta, likums „Par tiesu varu” nosaka, ka prokurori pieder tiesu sistēmai³⁹. Prokuratūras likums ir galvenais Latvijas normatīvais akts, kas regulē prokuratūras darbību un tā 1.pants skaidri nosaka, ka prokuratūra ir tiesu varas institūcija un tādējādi daļa no tiesu sistēmas. Šā likuma 2.un 6.pants norāda, ka prokurori savā darbībā ir neatkarīgi no citām institūcijām un amatpersonām (ieskaitot *inter alia* Saeimu, Ministru kabinetu, valsts un pašvaldību institūcijas un amatpersonas) un prokurori pakļaujas vienīgi likumam. Konkrētāk, likums nosaka, ka katrs prokurors lēmumus pieņem pastāvīgi un vienpersoniski, pamatojoties uz savu pārliecību un likumiem, ievērojot personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā, nevainīguma prezumpciju, patiesību un likumību.

151. Prokuratūras⁴⁰ un tās prokuroru uzdevumi ir: uzraudzīt pirmstiesas izmeklēšanas un operatīvās darbības, valsts drošības iestāžu izlūkošanas un pretizlūkošanas procesu un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas atbilstību likumiem (piemēram, Valsts policija un KNAB⁴¹); veikt pirmstiesas izmeklēšanu; uzsākt un veikt kriminālvajāšanu; uzturēt valsts apsūdzību; uzraudzīt sodu izpildi; aizsargāt personu un valsts tiesības un likumīgās intereses; iesniegt prasības pieteikumu vai iesniegumu tiesā; piedalīties lietu izskatīšanā tiesā⁴². Tādējādi, lai arī prokuratūra ir tiesu sistēmas daļa un ir institucionāli atdalīta no izpildvaras, tā veic vairākas izpildvaras funkcijas (*inter alia* izskatot iesniegumus un sūdzības, izsakot brīdinājumus un iesniedz protestus, ja tie netiek izskatīti, tad prokurors var vērsties tiesā utt.), kuru veikšana ir paredzēta *inter alia* Prokuratūras likumā, Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, Kriminālprocesa likumā, Civilprocesa likumā un Satversmes tiesas likumā.

152. Turklāt prokuroram ir pienākums iesniegt protestu par nelikumīgu vai netaisnīgu tiesas spriedumu krimināllietā⁴³, un viņš to var darīt tiesas sēdēs, kurās tiek spriests par soda izpildi vai civilīetā, vai administratīvā lietā. Tā kā šādi protesti “iesaldē” spriedumu, attiecīgais spriedums nestāsies spēkā līdz lietu nav izskatījusi augstākstāvoša tiesa, un turpmākajās lietās (piemēram, civilīetā vai administratīvajā lietā) prokuroram jāpiedalās kā vienai no pusēm.

³⁹ Likuma „Par tiesu varu” 106 pants.

⁴⁰ Prokuratūras likuma 2.pants.

⁴¹ Kriminālprocesa likuma 386. sadaļā kā izmeklēšanas institūcijas nosauktas šādas iestādes: Valsts policija, Drošības policija, Finanšu policija, Militārā policija, Ieslodzījumu vietu administrācija, KNAB, Muita un Robežsardze. Šīm institūcijām ir tiesības uzsākt un veikt izmeklēšanu, un prokurori uzrauga šo viņu darba aspektu. Tikai izņēmuma kārtā (ar Prokuratūras augstākā līmeņa lēmumu) prokurors tiks nozīmēts veikt izmeklēšanu kādā no šīm institūcijām.

⁴² Tas ietver informāciju, kas norāda uz a) kriminālu pārkāpumu; b) personu ar īpašām vajadzībām, invalīdu, nepilngadīgu personu, ieslodzīto vai citu līdzīgu personu tiesību pārkāpumu; c) valsts vai pašvaldību amatpersonas tiesību pārkāpumu vai gadījumu, kad d) ģenerālprokurors vai prokuratūras priekšsēdētājs to uzskata par nepieciešamu; e) ir pierādījumi par Valsts prezidenta likuma pārkāpumu, Saeima vai Ministru kabinets (skatiet Prokuratūras likuma 16. pantu un Kriminālprocesa likuma 36. (1.) pantu).

⁴³ Prokuratūras likuma 14.pants.

153. Ģenerālprokurors ir prokuratūras hierarhijas virsotnē, un viņš vada un kontrolē Prokuratūras darbu, nosaka tās iekšējo struktūru un štatus atbilstoši iedalītajiem budžeta līdzekļiem, kā arī tieši vada Ģenerālprokuratūras prokuroru darbu. Ģenerālprokuratūra ir sadalīta trīs departamentos, kas nodarbojas ar krimināllietām, civillietām un darbības un analīzes vadību. Šo departamentu priekšsēdētāji ir arī ģenerālprokurora vietnieki, kas ģenerālprokurora prombūtnes laikā var viņu aizvietot. Ģenerālprokuratūra pārrauga apgabala prokuratūras darbu, lai arī katru prokuratūru (piemēram, apgabala, rajona vai specializēto) vada prokuratūras priekšsēdētājs. Apgabala prokuratūras priekšsēdētāji kontrolē apgabala teritorijā esošo rajona (pilsētas) prokuratūras darbību. Prokuratūru finansē no valsts budžeta atsevišķas izdevumu sadaļas.

154. Latvijā ir 459 prokurori - 183 vīrieši un 276 sievietes⁴⁴. Visos prokuratūras līmeņos vairāk ir sieviešu prokuroru, lai arī attiecība ir augstāka apgabala prokuratūrās (196 sievietes un 106 vīrieši) nekā Ģenerālprokuratūrā (38 sievietes un 35 vīrieši). Neskatoties uz sieviešu prokuroru pārsvaru, visos līmeņos Latvijā prokuratūru priekšsēdētāju vairums ir vīrieši (23 vīrieši, 15 sievietes -priekšsēdētāji rajona prokuratūrās; 7 vīrieši, 2 sievietes - priekšsēdētāji apgabala prokuratūrās; 6 vīrieši, 4 sievietes - Ģenerālprokuratūras priekšsēdētāji)⁴⁵.

155. Prokuratūra kopā ar KNAB ir cieši sadarbojusies lietu izskatīšanā kopš biroja dibināšanas 2003.gadā. No ieinteresētajām pusēm neatkarīgā pretkorupcijas pārskatā, kas publicēts 2010.gadā, prokuratūra tika raksturota kā spēcīga institūcija, kuru neietekmē valdība un, kas cieši sadarbojas ar KNAB⁴⁶, un no 2003.gada līdz 2009.gadam Prokuratūras gada pārskatā tika iekļauta atsevišķa sadaļa par cīņu pret korupciju⁴⁷.

156. Tāpat kā visas valsts institūcijas arī Prokuratūru smagi ietekmēja ekonomiskā krīze Latvijā, lai gan komentētāji atzinuši, ka policijas darbs tika ietekmēts smagāk. Lai arī izskanējušas bažas par to, ka policijas darbinieki uzņemas papildu darbus ārpus saviem pienākumiem, prokuroru papildus darbības ir ierobežotas, tāpēc šis prokuratūrā nav bijis problēmjautājums. Prokurori apvienojās ar Latvijas tiesnešiem, lai veiksmīgi apstrīdētu Satversmes tiesā valdības plānus reformēt algas (skatiet 94.punktu plašākai informācijai). Tādējādi, lai arī samazinājums nav tik stipri skāris prokuroru algas, kuras tika iesaldētas, tomēr pašreizējais ģenerālprokurors 2010.gadā izteicās, ka neesot iespējai piedāvāt finansiālus labumus personālam, lai tas darbotos specializētās sfērās, nozīmē to, ka sarežģītāku, piemēram, ekonomisko noziegumu konstatēšana un izmeklēšana, ir būtiski samazināta⁴⁸. Tomēr, neskatoties uz to, GET vizītes laikā tika informēts, ka prokuratūra šogad (2012.gadā) saņēma rekordlielu skaitu pieteikumu darbam prokuratūrā, kas nozīmē, ka prokuratūra ir pievilcīga darbavieta jaunažiem juristiem.

157. GET uzzināja, ka prokuratūrā strādājošie ir pārliecināti par prokuratūras spēju nodrošināt korupcijas novēršanu. Tas daļēji varētu būt saistīts ar viņu darbības raksturu (t.i. darboties un pieņemt lēmumus sabiedrības vārdā, pareizi piemērojot likumu, īpaši Krimināllikumu) un/vai augsto atbildības līmeni, kā arī tāpēc, ka ģenerālprokuroram ir liela ietekme attiecībā uz prokuratūras budžetu un iekšējo prokuratūras struktūru. Bez tam GET nedzirdēja nekādas bažas par politisku vai citu nepieļaujamu ietekmi uz lēmumu pieņemšanu konkrētās lietās.

⁴⁴ Prokuratūras likuma 14.pants.

⁴⁵ Turklāt, saskaņā ar 2010.gada pētījumu, sievietēm un etniskajām minoritātēm ir vienlīdzīga pieeja augstākajai izglītībai, valsts pakalpojumiem un darbavietām Latvijā, un valsts ieņēma 18.vietu 2010.gada Globālās dzimumu atšķirības indeksā (lai gan 2008. gadā valsts ieņēma 10.vietu). Bertelsmann Stiftung, *BTI 2010 – Latvia Country Report*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, 2009, p. 6.

⁴⁶ Rusu, Alexandro. Latvia: Civil Society Against Corruption, Hertie School of Governance, Sep. 2010, p. 13.

⁴⁷ Ne 2010., ne 2011. gada pārskatā korupcija atsevišķi nav pieminēta.

⁴⁸ Latvijas Valstiskā godaprāta sistēmas novērtējums. Transparency International (2011. gads), 89. lpp.

Nodarbinātība, karjera un amata pildīšanas apstākļi

Pieņemšana darbā

158. Ģenerālprokurors tiek iecelts uz 5 gadu termiņu un var tikt izvēlēts no prokuroru vai tiesu institūciju vidus. Process, kā ģenerālprokurors tiek iecelts un pēc tam atkārtoti iecelts ir tāds pats. Proti, kandidātu izvirza Augstākās tiesas priekšsēdētājs un viņu apstiprina ar atklātu *Saeimas* balsojumu (skatiet 86.punktu par atklāto balsošanu). Latvijas ģenerālprokurora iecelšanas sistēmas vājā vieta atklājās, kad *Saeima* 2010.gadā uz otru termiņu neiecēla tā brīža ģenerālprokuroru. Presē tajā laikā tika izteikti minējumi par iespējamo motivāciju šādai rīcībai. Saistībā ar minēto GET atgādina, ka Venēcijas komisija savā ziņojumā par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmas neatkarību⁴⁹ pauda, ka ģenerālprokurora atkārtota iecelšana nav pieņemama, vismaz tad, ja to veic likumdevēja vara vai izpildvara, jo pastāv potenciāls risks, ka prokurors, kuru cenšas atkārtoti iecelt kāds politiskais spēks, rīkosies tā, lai iegūtu šīs partijas labvēlību vai vismaz tas tā tiks uztverts. GET tika informēts, ka ir bijuši centieni grozīt likumu, lai viena ģenerālprokurora kandidāta atkārtota iecelšana tiktu ierobežota līdz diviem termiņiem, bet tas GET skatījumā pietiekami nesamazinātu iepriekšminētos riskus. GET iedrošina amatpersonas vēlreiz pārdomāt šo jautājumu.

159. Visus citus prokurorus ieceļ ģenerālprokurors, kas arī izlemj par viņu virzīšanu, rotāciju un pārcelšanu. Pieņemot šādus lēmumus, ģenerālprokuroram jāņem vērā Prokuroru Atestācijas komisijas un Prokuroru Kvalifikācijas komisijas atzinums. Visi prokurori tiek iecelti uz pastāvīgu (t.i. nenoteiktu) termiņu, bet tie, kas prokuratūras iestāžu priekšsēdētājus un virsprokurorus ieceļ uz piecu gadu termiņu.

160. Atestācijas komisija un Kvalifikācijas komisijas ir iekšējas komisijas, kuras izveidojusi Ģenerālprokurora padome, kas ir koleģiāla institūcija, kuras izveidošana prokuratūras ietvaros noteikta likumā. Padome sniedz ieteikumus par prokuratūras organizācijas un darbības jautājumiem, kā arī izstrādā un pieņem prokuratūras pārraudzībā esošo valsts iestāžu nolikumus⁵⁰. Tās sastāvā ir Ģenerālprokuratūras departamentu un tiesu apgabala prokuratūru virsprokurori un prokuratūras administratīvais direktors, kā arī tās sastāvā var tikt iekļauti citi prokurori un prokuratūras pārraudzībā esošo valsts iestāžu (piemēram, Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas dienests) vadītāji.

161. Prokuroru Kvalifikācijas komisija pārrauga sākotnējo atlasī, stažēšanos, kvalifikācijas eksāmenu organizēšanu utt. jaunu prokuroru iecelšanas procesā un rekomendē kandidātus novērtēšanai Prokuroru Atestācijas komisijā. Prokuroru Atestācijas komisija novērtē eksāmenu rezultātus, profesionālo kvalifikāciju un kandidātu personību, pārskata karjeras izaugsmes procesu, prokuroru amata pakāpju piešķiršanu, sniedzot ģenerālprokuroram atzinumu par iecelšanu un virzīšanu. Atestācijas komisija arī izskata visas disciplinārlietas, sniedzot atzinumu par prokuroru atstādināšanu.

162. Vispārējās prasības kļūšanai par prokuroru Latvijā ir: Latvijas pilsonība un kriminālās sodāmības neesamība, augstākā līmeņa valsts valodas zināšanas un augstākā juridiskā izglītība; pabeigta stažēšanās prokuratūrā un nolikts kvalifikācijas eksāmens⁵¹. Arī virsprokuroru profesionālās spējas un kvalifikāciju novērtē Atestācijas komisija. Šiem pretendentiem jābūt ne mazāk kā triju gadu pieredzei prokurora amatā vai tiesneša amatā. Prokuroru kandidātiem nav atsevišķas godprātības pārbaudes.

⁴⁹ Pārskats par Eiropas standartiem attiecībā uz tiesu sistēmas neatkarību, II daļa - Prokuratūra, Eiropas Komisija demokrātijai caur likuma spēku (Venēcijas komisija), CDL-AD (2010)040.

⁵⁰ Prokuratūras likuma 29. pants.

⁵¹ Prokuratūras likuma 33. pants.

Karjera un dienesta nosacījumi

163. 2011.gada 1.janvārī ģenerālprokurora gada bruto alga bija 32 991 EUR (ekvivalents). Prokurors saņem 1 291 EUR mēnesī, kas ir 80% no tāda prokurora mēnešalgas, kas darbojas specializētā vai tiesu apgabala prokuratūrā. Prokurori saņem arī piemaksas par amata pakāpi, sākot no 7% līdz 35% no mēnešalgas. Amata pakāpes piešķir ģenerālprokurors, pamatojoties uz Atestācijas komisijas atzinumu. Prokuroru algas ir dažādas, atkarībā no tā, kāda līmeņa prokuratūrā viņš strādā un veicamajām funkcijām, bet tās ir sasaistītas ar tiesnešu algām. Informācija par reāli prokuroriem izmaksātajām algām ir pieejama Ģenerālprokuratūras mājas lapā.

164. Kopš 2012.gada prokurori, kas prokurora amatā nepārtraukti nostrādājuši līdz 10 gadiem, saņem atvaļinājuma pabalstu 8% apmērā no mēnešalgas, bet tiem, kas prokurora amatā nepārtraukti nostrādājuši ilgāk nekā 10 gadus, atvaļinājuma pabalsts ir 10% apmērā. Prokuroriem var tikt piešķirtas naudas balvas vai prēmijas par izciliem rezultātiem, bet par papildu pienākumu izpildi prokuroriem var tikt piešķirtas piemaksas no 4,4% līdz 8,3% no mēnešalgas (atkarībā no ieņemtā amata). Prokurori pensionējoties ir tiesīgi saņemt izdienas pensiju.

Lietu sadale un procedūra

165. Saskaņā ar likumu prokurors, kas ierosina kriminālvajāšanu un iesniedz lietu tiesā, turpina pārstāvēt valsti apelācijas instancē. Par atsevišķām noziedzīgu nodarījumu kategorijām (piemēram, saistībā ar narkotiku apkarošanu, finanšu noziegumiem) kriminālvajāšanu veic specializētās prokuratūras un Ģenerālprokuratūras departamenti (piemēram, organizētā noziedzība, noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā). Tomēr, lai sekotu darba slodzei un veiktspējai, prokuratūrā ir izstrādāti kritēriji darba novērtēšanai un salīdzināšanai visās prokuratūrās.

166. Amatā augstāks prokurors ir tiesīgs dot norādījumus valsts apsūdzības uzturētājam par pierādījumu pārbaudes taktiku un papildu pierādījumu avotu un izlemt valsts apsūdzības uzturētāja ierosinājumu atteikties no apsūdzības uzturēšanas tiesā, to apstiprinot vai uzdodot citam sev pakļautajam prokuroram uzturēt valsts apsūdzību, vai uzņemties to pašam. Amatā augstāks prokurors var arī:

- a) atcelt izmeklētāja, izmeklēšanas grupas dalībnieka vai amatā zemāka prokurora lēmumus;
- b) iecelt vai nomainīt uzraugošo prokuroru, prokuroru-procesa virzītāju, ja netiek pilnvērtīgi nodrošināta apsūdzības uzturēšana, vai uzņemties to pašam;
- c) izveidot izmeklēšanas grupu, ja darba apjoms apdraud kriminālprocesu pabeigšanu saprātīgā termiņā;
- d) pieprasīt cita tiesā izmeklētāja priekšnieka noteikšanu vai piešķirt krimināllietas izmeklēšanu citai izmeklēšanas institūcijai;
- e) izlemt, vai atteikšanās no apsūdzības ir pamatota un likumīga.

167. Bez tam prokurors var tikt iekļauts izmeklēšanas grupā, ja šādu norādījumu devis amatā augstāks prokurors, vai arī procesa virzītājs, lai veiktu vienu vai vairākas procesuālas darbības (Kriminālprocesa likuma 46.panta pirmā daļa).

168. Turklāt amatā augstāks prokurors ir tiesīgs iepazīties ar visiem kriminālprocesa materiāliem; dot norādījumus izmeklētājam, uzraugošajam prokuroram vai prokuroram-procesa virzītājam par procesa veida izvēli, pirmstiesas procesu virzību un izmeklēšanas darbību veikšanu; dot norādījumus valsts apsūdzības uzturētājam par pierādījumu pārbaudes taktiku un papildu pierādījumu iesniegšanu (Kriminālprocesa likuma 46.panta otrā daļa). Amatā augstāks prokurors nevar dot norādījumus vai uzdot prokuroram veikt darbības pret viņa pārliecību vai, ja tās ir pretrunā ar viņa pienākumiem (Prokuratūras likums 6.panta ceturtā un septītā daļa); tāpat amatā augstākstāvošais prokurors nevar sniegt norādījumus par to, kā kvalificēt apsūdzību. Lai arī Kriminālprocesa likums nenosaka,

ka norādījumiem no amatā augstāk stāvoša prokurora jābūt rakstveidā, tā ir kļuvusi par regulāru darba praksi.

169. Izmeklētāja vai prokurora lēmumu par attiešanos uzsākt kriminālprocesu, piemēram, var pārsūdzēt prokuroram vai attiecīgi amatā augstākam prokuroram, kura lēmums nav pārsūdzams⁵². Lēmumu par kriminālprocesa izbeigšanu var pārsūdzēt amatā augstākam prokuroram. Nav konkrēta sūdzību iesniegšanas mehānisma, kas būtu pieejams sabiedrībai, lai sūdzētos par prokuroru rīcību, piemēram, par amata pienākumu pārkāpšanu. Tā vietā pastāv vispārējs sūdzību iesniegšanas process attiecībā uz visu valsts amatpersonu rīcību, lai gan prokuratūras mājas lapā informācija par to nav atrodama. GET uzskata, ka sistēmu noteikti var uzlabot, un iedrošina amatpersonas veikt turpmākus pasākumus, lai atvieglotu sūdzību iesniegšanas procesu, turklāt, labāk informējot sabiedrību (piemēram, institūciju mājas lapās) par sūdzību iesniegšanas kārtību.

170. Tāpat kā tiesnešu gadījumā, Kriminālprocesa likums (14.pants) nosaka, ka prokurori nodrošina, ka tiek respektētas tiesības uz kriminālprocesa (procesuālā darbības) pabeigšanu saprātīgā termiņā (t.i. bez neattaisnotas novilcināšanās) un tiek izvēlēts atbilstošākais kriminālprocesa veids utt. atbilstoši lietas apstākļiem.

Ētikas principi un uzvedības noteikumi

171. Interesešu konflikta likums uzliek par pienākumu prokuroriem (tāpat kā visām valsts amatpersonām) ievērot savu profesionālo ētikas kodeksu. Prokuroru ētikas kodeksu izstrādāja prokurori un to 1998.gadā apstiprināja Ģenerālprokurora padome. Likumā noteikts, ka jebkurš kodeksa pārkāpums ir disciplinārs pārkāpums⁵³, un tas var tikt sodīts ar piezīmi, rājienu vai informatīvas vēstules nosūtīšana visām prokuratūras iestādēm. Būtisks ētikas kodeksa pārkāpums var būt par pamatu atlaišanai no amata. Kodeksa pārkāpumi tiek ņemti vērā, veicot prokuroru profesionālo novērtēšanu. Prokuroram var arī tikt samazināta mēnešalga, pamatojoties uz ģenerālprokurora lēmumu. GET konstatēja, ka sabiedrībai maz ir pieejama informācija par prokuroru disciplinārpārkāpumiem un sodiem (skatiet 199.punktu).

172. Tāpat kā visām valsts amatpersonām, prokuroram jāatsakās veikt jebkādas amata pienākumus, rīkoties vai ieņemt papildu (pieļaujamos) amatus visos gadījumos, kad var tikt apšaubīta tā darbības objektivitāte vai neitralitāte.

173. GET vizītes laikā uzzināja, ka, lai arī prokuratūra kā labu instrumentu labu prakses izplatīšanai atzīst Tiesnešu ētikas komisijas pieeju, padarot lēmumus par ētikas jautājumiem plaši pieejamus, prokuratūra pašreiz nav ieinteresēta izveidot līdzīgu komisiju.

Interesešu konflikti

174. Tāpat kā visām valsts amatpersonām arī visiem prokuroriem rakstveidā jāinformē augstākstāvošā persona vai koleģiāla institūcija par finansiālām vai komerciālām interesēm, kas pastāv viņam vai viņa radniekiem (kā norādīts 113.punktā), un šādas situācijas viņiem jāinformē amatā augstāks prokurors vai ģenerālprokurors vienmēr, kad rodas interesešu konflikts (*ad hoc* deklarācijas).

175. Prokuroram kā valsts amatpersonai jāziņo par visiem viņam zināmiem interesešu konfliktiem, kuros iesaistīti viņa kolēģi (Interesešu konflikta likuma 21¹.pants). GRECO jau ir norādījis nepieciešamību aizsargāt tās valsts amatpersonas, kas ziņo par šādiem konfliktiem un aizdomām par korupciju (t.i. ziņotāju aizsardzība). Tā bija viena no rekomendācijām Otrās novērtēšanas kārtas ziņojumā⁵⁴, tādējādi 2006.gadā Latvijas Darba likumā tika

⁵² Kriminālprocesa likuma 373.pants.

⁵³ Prokuratūras likums.

⁵⁴ [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval2\(2004\)4_Latvia_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round2/GrecoEval2(2004)4_Latvia_EN.pdf)

ieviesta norma, kas darba devējam aizliedz piemērot sankcijas un radīt apstākļus, kas tieši vai netieši izraisa nelabvēlīgas sekas darbiniekiem, kuri informē atbildīgās iestādes vai amatpersonas par novērotu noziedzīgu nodarījumu darba vietā⁵⁵. GET apsveic šo pasākumu un atzīmē, ka, ņemot vērā prokuroru nozīmīgās funkcijas cīņā pret korupciju, kā arī to darbību hierarhiskā struktūrā, prokuratūrai jānodrošina, lai prokurori praksē skaidri zinātu kārtību, kādā viņi var ziņot par šādām aizdomām, un par sagaidāmo rīcību.

Atstatīšanas un noraidīšanas kārtība

176. Prokuratūras likuma 8.pants nosaka, ka prokurors nevar piedalīties lietas izmeklēšanā vai iztiesāšanā, ja tiesnesis vai advokāts, vai persona, kuras darbības tiek pārbaudītas, ir prokurora laulātais vai radnieks taisnā līnijā, vai noteiktā pakāpē laulātā radnieks. Šādos gadījumos prokuroram sevi jāatstata no dalības lietā.

177. Kriminālprocesa likums nosaka, ka paziņojumu par sevis atstatīšanu no kriminālprocesa veikšanas interešu konflikta situācijā iesniedz:

- i. uzraugošais prokurors, procesa virzītājs kriminālvajāšanā un valsts apsūdzības uzturētājs—amatā augstākam prokuroram;
- ii. amatā augstāks prokurors — nākamajam amatā augstākam prokuroram;
- iii. izmeklēšanas tiesnesis — tiesas priekšsēdētājam;
- iv. tiesnesis līdz iztiesāšanas uzsākšanai vai pēc nolēmuma nodošanas izpildei — tiesas priekšsēdētājam;
- v. tiesnesis, iztiesājot krimināllietu, — tiesas sastāvam;
- vi. tiesas priekšsēdētājs — vienu līmeni augstākas tiesas priekšsēdētājam uzraugošajam prokuroram, personai, kas vada kriminālprocesa prāvas, vai valsts apsūdzības uzturētājam un jānodod pieprasījumu augstāka ranga prokuroram.

178. Ja prokurors sevi nav atstatījis, jebkurš, kura tiesības vai likumīgās intereses var tikt ietekmētas, var iesniegt iesniegumu par prokurora noraidījumu amatā augstākam prokuroram vai tiesai. Šāds noraidījums tiks izskatīts atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai un amatā augstāks prokurors var lemt par prokurora atstādināšanu no lietas no lietas izskatīšanas.

Noteiktu darbību aizliegšana vai ierobežošana

Amata savienošanas ierobežojumi un papildu aktivitātes

179. Prokuratūras likums (10.pants) nosaka prokuratūra politisko neitralitāti. Tādējādi prokuroriem nav ļauts būt piederīgiem kādai politiskai partijai vai organizācijai. Vienīgās papildu darbības, kuras prokuroriem atļauts veikt ārpus darba pienākumiem, ir pedagoģiskā (t.i. mācīšana), zinātniskā vai radošā darbība, un viņi var ieņemt amatu arodbiedrībā⁵⁶. Prokurori tāpat kā tiesneši var uzņemties papildu eksperta (konsultanta) pienākumus, ja tas palīdz ieviest vai dot ieguldījumu valsts vai starptautiskās programmās - t.i. sadarbībā ar starptautiskām vai citām tiesībsargājošām iestādēm, kā arī viņi var ieņemt amatu profesionālā asociācijā. Tomēr arī šādos gadījumos prokuroriem jānodrošina, ka šāds darbs vai amats neizraisa interešu konfliktu, un viņiem pirms citu darbu uzsākšanas jālūdz rakstveida atļauja ģenerālprokuroram.

Dāvanas

180. Prokuroriem tāpat kā citām valsts amatpersonām ir atļauts saņemt diplomātiskās dāvanas atbilstoši Interešu konflikta likuma 13.pantam, un tie paši noteikumi un

⁵⁵ Darba likums 9. pants.

⁵⁶ Iznēmums ir virsprokurori un ģenerālprokurors. Viņi nevar ieņemt amatus profesionālās asociācijās vai arodbiedrībās, bet viņi var ieņemt amatu neprofesionālās asociācijās (piemēram, mājokļa biedrībā vai vecāku biedrībā skolā, kuru apmeklē viņu pašu bērni).

ierobežojumi attiecībā uz ziedojumiem, kas attiecas uz visām valsts amatpersonām, attiecas arī uz prokuroriem (skatiet no 43. līdz 45.punktam). Prokurori nevar pieņemt dāvanas no personas, attiecībā uz kurām viņi veikuši savus amata pienākumus divu gadu laikā pirms dāvanas saņemšanas vai divus gadus pēc tās saņemšanas. Ziedojumi nav atļauti, izņemot, ja tie sniegti konkrētām profesionālām vajadzībām, piemēram, personāla apmācībai vai tehniskajam nodrošinājumam, bet pirms tam jāsaņem ģenerālprokurora atļauja.

Finansiālas intereses

181. Lai arī prokuroriem tāpat kā tiesnešiem un visām citām valsts amatpersonām var būt finansiālas intereses, pastāv daži ierobežojumi, un visas šādas intereses ir reizi gadā jādeklarē. Interesešu konflikta likuma 9.panta trešā daļa nosaka, ka valsts amatpersonai ir aizliegts gūt ienākumus no kapitāla daļām un akcijām, kā arī jebkāda cita veida vērtspapīriem komercsabiedrībās, kas reģistrētas beznodokļu vai zemu nodokļu valstīs un teritorijās.

Ierobežojumi pēc nodarbinātības beigām

182. Prokuroriem divus gadus pēc tam, kad tie beiguši pildīt valsts amatpersonas pienākumus, ir aizliegts iegūt tāda komersanta mantu vai iegūt citas intereses komercsabiedrībā, attiecībā uz kuru prokurors ir pieņēmis lēmumus vai veicis uzraudzības, kontroles vai sodīšanas funkcijas (Interesešu konflikta likuma 10.panta septītā daļa). Bez tam komerciālu darbību ierobežojumi valsts amatpersonām un viņu radniekiem ir spēkā divus gadus pēc amata pilnvaru beigām (t.i. viņiem nevar būt intereses uzņēmumos, kas saņem publiskos pasūtījumus, valsts līdzekļus, koncesijas u.c.)⁵⁷.

Trešo pušu kontakti, konfidenciāla informācija

183. Interesešu konflikta likuma 19.pants aizliedz prettiesiski izpaust informāciju, ka viņiem pieejama saskaņā ar valsts amatpersonas amata pienākumu pildīšanu vai izmantot to mērķiem, kas nav saistīti ar valsts amatpersonas amata pienākumu veikšanu vai konkrētu darba uzdevumu pildīšanu. Kriminālbildība iestājas par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu (Krimināllikuma 318.pants), par neizpaužamu ziņu izpaušanu (Krimināllikuma 329.pants) un neizpaužamu ziņu izpaušanu pēc amata atstāšanas (Krimināllikuma 330.pants).

184. Konfidencialitāte ir viens no galvenajiem Prokuroru ētikas kodeksa principiem, kas nosaka, ka prokuroriem jāievēro konfidencialitāte par informāciju, kuru viņš ieguvis, pildot savus profesionālos pienākumus, izņemot gadījumus, kad ar likumu noteiktas tiesības vai pienākums informāciju atklāt. Konfidencialitāte nav saistāma tikai ar informācijas neizpaušanu, tā nozīmē arī to, ka prokurori nedrīkst izmantot profesionālo pienākumu laikā iegūto informāciju savās personiskajās interesēs, ne arī pieļaut tās izmantošanu citu personu interesēs. Novērotāji ir norādījuši, ka šai jomā ir bijušas problēmas, jo konfidenciāla informācija ir nonākusi sabiedrības rīcībā un ir apdraudējusi personu kriminālvajāšanu korupcijas lietās. Tas ir būtisks iemesls nodrošināt, ka šādas problēmas tiek izrunātas, veicot apmācības prokuroriem par korupcijas novēršanas jautājumiem, par ko ir norādīts turpmāk.

Īpašumu, ienākumu, saistību un interešu deklarācija

185. Prokuroriem jāiesniedz ikgadējās valsts amatpersonu deklarācijas (deklarācija jāiesniedz arī, stājoties amatpersonas amatā un beidzot pildīt amata pienākumus, kā arī pēc tam, kad amata pienākumu pildīšana ir izbeigta). Deklarācijās jānorāda visa veida ienākumi un informācija par parādsaistībām vai aizdevumiem, vai veiktajiem darījumiem, ja to

⁵⁷ Interesešu konflikta likuma 10.pants otrā daļa

summas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas. Prokurori var iesniegt arī jebkuru papildinformāciju, kas nav norādīta citās deklarācijas sadaļās. Lai arī ģimenes locekļiem nav pienākums iesniegt deklarācijas, ja vien viņi nav valsts amatpersonas, kā minēts iepriekš, no 2012.gada marta visām privātpersonām (papildus valsts amatpersonām) bija jādeklarē savi līdzekļi.

186. Tālāk norādītā tabula sniedz pārskatu par interesēm, kas tiesnešiem jādeklarē, un to sliekšņiem (skatiet arī Pielikumu, lai salīdzinātu nosacījumus visām trīs grupām: SD, tiesnešiem un prokuroriem).

Reģistrējamo interešu un to sliekšņu tabula prokuroriem

Kategorija	Jādeklarē	Sliekšņi
Papildu amati (apmaksāts, neapmaksāts + tie, kurus pieļauj likums)	✓ (skatiet skaidrojumu sadaļā par aizliegumiem)	Viss deklarējams (informācija par visiem papildu amatiem, darba veikšanas līgumiem, pilnvarām utt.)
Komerciālas intereses (uzņēmumu daļas, akcijas, partnerība privātuzņēmējs)	✓	Viss deklarējams
Dāvanas	✓	Visas dāvanas, kas ir naudā jebkurā vērtībā, un citas dāvanas, ja pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Diplomātiskās dāvanas (oficiālā reģistrā)	✓	Valsts īpašums jāreģistrē oficiālajā reģistrā.
Zeme un īpašums (ieskaitot transportlīdzekļus)	✓	Informāciju par tās īpašumā, valdījumā, lietošanā esošajiem nekustamajiem īpašumiem. Informāciju par piederošajiem reģistrējamajiem transportlīdzekļiem, kā arī tiem transportlīdzekļiem, kuri ir valdījumā, lietošanā vai kuri iegādāti uz līzings līguma pamata
Ienākumi (ieskaitot uzkrājumus)	✓	Informācija par skaidras un bezskaidras naudas uzkrājumiem, ja to summa pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Parādsaistības, aizdevumi un finanšu darījumi	✓	Pilnīgi visi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas

Uzraudzība un likuma piemērošana

187. Kā jau minēts iepriekš, prokuratūra ir hierarhiska sistēma, kurā amatā augstāki prokurori uzrauga amatā zemāku prokuroru darbu atbilstoši prokuratūras struktūrai (t.i. centrālā prokuratūra uzrauga apgabala prokuratūras darbu, apgabala prokuratūras uzrauga rajonu prokuratūru darbu). Katru gadu prokuratūra definē savas prioritātes un darba plānu, pēc tam novērtējot sava darba rezultātus. Tā ir izstrādājusi speciālu metodoloģiju prokuroru individuālā darba novērtēšanai, kā arī regulāri analizē, kā prokurori ir piemērojuši likumu un procesuālās normas. Turklāt Atestācijas komisija novērtē katra prokurora individuāli paveikto, nosakot, vai prokuroram jāpiešķir augstāka amata pakāpe.

188. Virsprokurora pienākums ir pārskatīt pakļauto prokuroru darba kvalitāti un efektivitāti vismaz reizi trijos gados. Ja tiek konstatētas nozīmīgas problēmas, tiek veikts mērķtiecīgs kvalitātes uzlabošanas darbs. Reizi gadā ģenerālprokurors tiek ar virsprokuroriem, klātesot vairāku parlamenta komisiju locekļiem, tiesībsargājošo un valsts pārvaldes institūciju vadītājiem, kā arī mediju pārstāvjiem, lai novērtētu veiktspējas indikatorus un noteiktu prioritāros mērķa darbības virzienus nākamajam gadam. Pēdējā sanāksme notika 2012.gada 22.februārī.

189. Galvenās uzraudzības funkcijas par finanšu līdzekļu deklarāciju iesniegšanas un aizpildīšanas noteikumiem veic KNAB. Valsts ieņēmumu dienestam (VID) arī ir nozīmīga loma šajā sfērā, jo tā ir institūcija, kas kontrolē, vai finanšu līdzekļu deklarācijas aizpildītas noteiktā termiņā, kā arī veic gadījuma rakstura pārbaudes. Šīs kontroles funkcijas elementi jau aprakstīti šī ziņojuma 17. un 23.punktā. Ģenerālprokuratūra organizē regulāras ikgadējās sanāksmes ar VID un KNAB pārstāvjiem, lai risinātu problēmas saistībā ar deklarācijām, kā arī citiem pasākumiem, kas paredzēti, lai uzlabotu iekšējo kontroles/uzraudzības kārtību.

190. Saskaņā ar amatpersonu teikto, prokurori individuāli var prasīt padomu un ieteikumus augstākstāvošam prokuroram, un jautājumi saistībā ar korupciju, interešu konfliktiem un ētiku tiek diskutēti iestādes iekšējo sanāksmju ietvaros. Tomēr GET no aptaujātajām personām uzzināja, ka prokuroriem nepieciešama mērķtiecīga apmācība par ētikas un godprātības jautājumiem. Tas ir vēl jo svarīgāk tādā hierarhiskā sistēmā kā prokuratūra, kur pastāv risks, ka uzticība sistēmai var pasliktināt profesionālo attīstību un pašdisciplīnas pilnveidošanu.

Likuma piemērošana un imunitāte

191. Prokuroriem tāpat kā tiesnešiem ir imunitāte pret administratīvo atbildību. Visi administratīvie pārkāpumi, ieskaitot visām valsts amatpersonām saistošā Interešu konflikta likuma pārkāpumus, par kuriem prokurors jāatstādina no amata, ja pierādīta viņa vaina, tiek izskatīti kā iekšēja disciplinārlieta. Prokuroru var arī disciplināri sodīt par tīšu likuma pārkāpumu vai nolaidību, pildot amata pienākumus, par amata pienākumu tīšu nepildīšanu, par apkaunojošu rīcību, kas nav savienojama ar prokurora amatu, kā arī par Prokuroru ētikas kodeksa pārkāpumu.

192. Pamatojoties uz ģenerālprokurora un virsprokurora iesniegumu, Atestācijas komisija izskata lietu un visus apstākļus, un, ja tiek piemērots sods, tas tiek publiski izdiskutēts Atestācijas komisijas sanāksmē (Komisijas sanāksmes ir atklātas un atvērtas sabiedrības locekļiem), piemēram, lemjot, vai personai izteikt rājienu vai nosūtīt informatīvu vēstuli visām prokuratūras iestādēm. Atestācijas komisijai ir pieeja vairākām datu bāzēm un informācijas avotiem, un tai ir tiesības pieprasīt paskaidrojumus prokuroram, kura darbība vai uzvedība tiek izskatīta. Komisija pieņem lēmumus ar vienkāršu balsu vairākumu un šādi lēmumi ir kā "rekomendāciju" ģenerālprokuroram, kas pieņem galīgo lēmumu par disciplinārsoda piemērošanu.

193. Tāpat kā attiecībā uz tiesnešiem GET dzirdēja izskanam bažas saistībā ar disciplinārsodu par administratīvo pārkāpumu smagumu, kas ir devis iemeslu apšaubīt administratīvās imunitātes lietderīgumu. Lai arī prokuratūras interesēs ir veicināt godprātību un institūcijas reputāciju, pat ja prokurori tiek sodīti par administratīviem pārkāpumiem, GET ir skaidrs, ka administratīvo imunitāšu sistēma vairs nekalpo sākotnēji paredzētajam mērķim. Līdzīgi kā tiesnešu gadījumā, **GRECO rekomendē atcelt prokuroru administratīvās imunitātes sistēmu.**

194. Disciplinārlietas īsā noilguma perioda problēma, kas attiecas uz visu tiesu sistēmu (t.i. sodāmajai darbībai var būt iestājies noilgums vai nepietiek laika, lai to izskatītu, pirms beidzas disciplinārlietas izskatīšanas termiņš), nav radījusi kādus īpašus izaicinājumus efektīvai soda uzlikšanai, kad prokurora darbībā konstatēti pārkāpumi. GET tika informēts, ka Tieslietu ministrija jau strādā pie šī jautājuma un tiek plānots ieviest vienotu disciplināratbildības sistēmu gan tiesnešiem, gan prokuroriem. Šo reformu kontekstā piemērota ir 139.punktā izteiktā rekomendācija (xi).

195. Prokuroriem netiek piemēroti kādi īpaši procesi vai imunitātes saistībā ar kriminālvajāšanu. Kā noteikts Prokuratūras likuma 7.panta pirmajā daļā un Kriminālprocesa likuma 120.panta ceturtajā daļā, prokuroru var aizturēt, apcietināt, atvest piespiedu kārtā

un pakļaut kratišanai un saukt pie kriminālatbildības atbilstoši likumā noteiktajam vispārējam procesam. Par šādām darbībām nekavējoties jāpaziņo ģenerālprokuroram.

196. Informācija par piemērotajiem disciplinārsodiem tiek publicēta Prokuratūras gada pārskatos, kas ir pieejami (kopš 2006.gada) Ģenerālprokuratūras mājas lapā. Lai gan kopā ar piemēroto sodu norādīts sodīto prokuroru skaits un ieņemamais amats, nav ietverta informācija par pārkāpuma būtību.

197. Kā minēts iepriekš, visus apgalvojumus par interešu konfliktu vai kādiem Interešu konflikta likuma pārkāpumiem saistībā ar prokuroriem izskata KNAB.

Statistika

198. Amatpersonas apstiprināja, ka pēdējo triju gadu laikā nav ticis uzsākts neviens kriminālprocess pret prokuroriem par deklarācijas neiesniegšanu vai nepatiesu ziņu norādīšanu lielā apmērā vai par valsts amatpersonas ierobežojumu pārkāpšanu. Šī paša perioda laikā nav ticis uzsākts neviens administratīvs process pret prokuroriem par interešu konflikta likuma pārkāpumiem, deklarāciju neiesniegšanu vai nepatiesu ziņu norādīšanu.

199. Saskaņā ar 2011.gada Prokuratūras pārskatu, 17 prokurori 2011.gadā tika sodīti - tas ir gandrīz divreiz lielāks sodīto skaits nekā 2010.gadā (11) - un no tiem: pieciem tika izteikti brīdinājumi; septiņiem tika izteikts rājiens; trijiem tika samazinātas algas un divi tika pazemināti amatā. Statistika arī parāda sodīto personu sadalījumu atbilstoši prokuratūras iestāžu līmeņiem: vienpadsmit rajona (pilsētas) līmeņi, četri apgabalu līmeņi; un divi Ģenerālprokuratūrā. Tomēr, lai turpmāk veicinātu pārkāpumu identificēšanu un korupcijas novēršanu prokuratūrā, kā arī palielinātu sabiedrības informētību par darbībām, kas ir veiktas, ir nepieciešama informācija par pārkāpumu veidu. Konkrēti, iestādes varētu vēlēties vienlaicīgi ar statistiku par sodīto prokuroru skaitu un piemērotajiem sodiem publicēt informāciju par pārkāpumu veidiem; līdzīga rakstura informācija var tikt norādīta arī par noziedzīgiem nodarījumiem.

Konsultēšana, apmācības un informēšana

200. Lai arī prokuroriem nav īpašas mācību iestādes, 2011.gadā Latvijas Tiesnešu mācību centrs (LTMC) ieviesa pilotprojektu, lai nodrošinātu apmācību prokuroriem ētikas un juridiskās komunikācijas jautājumos. GET vizītes laikā tika informēts, ka prokurori paši vēlas vairāk piedalīties apmācībās, un šī vēlme ir jāatbalsta. 2011. gadā LTMC arī vadīja diskusijas ar ASV Augstākās tiesas tiesnešiem par ētisku rīcību ASV tiesu sistēmā.

201. Neskatoties uz iepriekš minēto, Darbības analīzes un vadības departamenta prokurors ir atbildīgs par apmācības organizēšanu visas prokuratūras ietvaros. Pārsvarā mācības notiek Rīgā, kur atrodas Ģenerālprokuratūra, bet tiek organizētas arī apmācības reģionos. Principā, tā kā nepastāv noteikta apmācības programma, prokurori brīvi var apmeklēt citas apmācības sesijas. Arī KNAB visām valsts amatpersonām piedāvā regulāru apmācību saistībā ar ētiku, korupcijas novēršanu un interešu konfliktiem. Tomēr GET uzskata, ka specializētu programmu izstrādei ir izšķiroša nozīme jautājumos par godprātīgumu un ētikas jautājumiem šajās profesijās un nozarēs. Lai arī GET atzīst prokuratūras centienus veikt apmācību, tomēr GET skatījumā apmācību nepārtrauktības līmenis korupcijas novēršanas sfērā joprojām šķiet mazliet nestabils, un šī iemesla dēļ **GRECO rekomendē piešķirt augstāku prioritāti apmācībai par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, kas paredzēta īpaši prokuroriem, kā arī piešķirt tam nepieciešamos resursus, lai apmācība veidotu stabilu regulārās programmas daļu.**

VII. REKOMENDĀCIJAS UN TURPMĀKIE DARBI

202. Ņemot vērā šī pārskata rezultātus, GRECO sniedz Latvijai šādas rekomendācijas:

Vispārēji

i. veikt pasākumus, lai stiprinātu KNAB neatkarību, tādējādi nodrošinot, ka iestāde var veikt savas funkcijas neatkarīgi un objektīvi (22.punkts);

Attiecībā uz parlamenta deputātiem

ii. ieviest normatīvo regulējumu, kas nosaka kārtību, kādā parlamenta deputāti komunicē ar lobētājiem un citām iesaistītajām pusēm, kas mēģina ietekmēt likumdošanas procesu (34.punkts);

iii. (i) pārskatīt un aktualizēt Ētikas kodeksu un (ii) papildināt to ar praktiskiem pasākumiem, kas sniegtu atbilstošas vadlīnijas un ieteikumus Saeimas locekļiem par regulējumu, kas saistīts ar ētiku un korupcijas novēršanu (38.punkts);

iv. atcelt izņēmumu Interesešu konflikta likumā, lai pilnībā aizliegtu Saeimas deputātiem noslēgt līgumus ar Valsts institūcijām (48.punkts);

v. tālāk attīstīt un skaidri noformulēt iekšējos Saeimas mehānismus Ētikas kodeksa ievērošanas nodrošināšanai, kā arī interešu konfliktu novēršanai, ar nolūku nodrošināt to aktīvu ieviešanu un efektivitāti (65.punkts);

vi. atcelt Saeimas deputātu administratīvo imunitāšu sistēmu (68.punkts);

Attiecībā uz tiesnešiem

vii. (i) stiprināt attiecīgu tiesu pašpārvaldes institūciju (piemēram, Tieslietu padome un Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija) izšķirošo ietekmi tiesnešu iecelšanā, atkārtotā iecelšanā un karjeras virzībā, un (ii) pārdomāt Saeimas pilnvaras šajā sfērā, it īpaši ierobežojot tās attiecībā uz tiesnešu apstiprināšanu, kā ieteikušas attiecīgās tiesu institūcijas, lai labāk kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem(89.punkts);

viii. institūcijām turpināt centienus, lai nodrošinātu, ka tiesas spriedumi sabiedrībai ir viegli pieejami un atrodami, ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt privātās dzīves aizsardzības prasības (106.punkts);

ix. palielināt Tiesnešu ētikas komisijas lomu un resursus, lai tālāk attīstītu tās darbu un nodrošinātu to, ka Tiesnešu ētikas kodekss tiek aktualizēts un regulāri tiek sniegti ieteikumi par tajā noteikto normu interpretēšanu (111.punkts);

x. atcelt tiesnešu administratīvās imunitātes sistēmu (138.punkts);

xi. veikt pasākumus, lai nodrošinātu, ka disciplinārlietas saistībā ar neatbilstošu tiesnešu rīcību tiek izlemtas pirms noilguma termiņa beigām, piemēram, paredzot sankciju piemērošanas perioda pagarināšanu no pārkāpuma atklāšanas brīža, noilguma perioda kā tāda pārskatīšanu, kā arī noilguma perioda apturēšanas paredzēšanu noteiktos apstākļos (139.punkts);

xii. (i) noteikt augstāku prioritāti korupcijas novēršanas, ētikas un godprātīguma profesionālajai apmācībai tiesu sistēmā, piešķirt tai atbilstošus līdzekļus un nodrošināt, ka tā tiek iekļauta tiesnešu regulāro apmācību programmā; (ii) izveidot specifisku apmācību tiesu priekšsēdētājiem, lai viņi labāk spētu tiesās risināt jautājumus, kas saistīti ar ētiku, interešu konfliktu, godprātību un citiem pretkorupcijas jautājumiem (148.punkts);

Attiecībā uz prokuroriem

xiii. atcelt prokuroru administratīvo imunitāšu sistēmu (193.punkts);

xiv. piešķirt augstāku prioritāti apmācībai par korupcijas novēršanas jautājumiem (ieskaitot jautājumus par konfidencialitātes nodrošināšanu un ziņošanu par pārkāpumiem) un ētikas un godprātības jautājumiem, kas paredzēta īpaši prokuroriem, kā arī piešķirt tam nepieciešamos resursus, lai apmācība veidotu stabilu regulārās programmas daļu (201.punkts).

203. Saskaņā ar Kārtības noteikumu 30.2 punktu, GRECO aicina Latvijas atbildīgas iestādes iesniegt pārskatu par augstākminēto rekomendāciju izpildi līdz 2014.gada 30.jūnijam.

204.GRECO aicina Latvijas varas institūcijas iespējami drīzā laikā atļaut ziņojuma publicēšanu, iztulkot to valsts valodā un nodrošināt šī tulkojumu publisku pieejamību.

PIELIKUMS: PĀRSKATS PAR INTEREŠU KONFLIKTA REGULĒJUMU

1. TABULA - REĢISTRĒJAMO INTEREŠU KATEGORIJAS

Kategorija	Saeimas deputāti (SD) *	Tiesneši	Prokurori
Papildu amati (apmaksāts, neapmaksāts + tie, kurus pieļauj likums)	✓	✓ (skatiet izskaidrojumu aizliegumu sadaļā)	✓
Komerčiālas intereses (uzņēmumu daļas, akcijas, partnerība, individuālais uzņēmējs)	✓	✓	✓
Dāvanas	✓	✓	✓
Diplomātiskās dāvanas (oficiālajā reģistrā)	✓	✓	✓
Zeme un īpašums (ieskaitot transportlīdzekļus)	✓	✓	✓
Ienākumi (ieskaitot uzkrājumus)	✓	✓	✓
Parādsaistības, aizdevumi un finanšu darījumi	✓	✓	✓
Finanšu darījumi	✓	✓	✓
Dažādi			
Citi vēlēti / valsts Amati	✓	✓ (biedrības, pirms tam saņemot atļauju, arodbiedrības)	✓ (biedrības, pirms tam saņemot atļauju, arodbiedrības)
Nefinansiālas intereses			

* Līdzīga informācija jādeklarē parlamenta deputātu kandidātiem, līdzko partija ir reģistrējusi savu kandidātu sarakstu Centrālajā vēlēšanu komisijā (CVK). Šīs deklarācijas jāiesniedz CVK.

TUVU RADINIEKU REĢISTRĒJAMĀS INTERESES (LAULĀTAIS, BĒRNI UTT.)

SD, tiesneši, prokurori – Tuviem radniekiem nav noteikta prasība iesniegt deklarācijas (izņemot tos, kas paši ir valsts amatpersonas), bet visiem, kas minēti deklarācijā, var tikt prasīts sniegt plašāku informāciju. Tomēr valsts amatpersonām rakstveidā jāinformē augstākstāvoša vai koleģiāla institūcija par:

- 1) jebkādu ieinteresētību (finansiālu vai personisko) attiecībā uz jebkādas darbības veikšanu savu amata oficiālo pienākumu ietvaros⁵⁸;
- 2) komercsabiedrībām, kuru dalībnieks, akcionārs, biedrs, pārraudzības, kontroles vai izpildinstitūcijas loceklis ir šī valsts amatpersona vai tās radnieks, vai par to, ka pati valsts amatpersona vai tās radnieks ir individuālais komersants, kas saņem attiecīgās valsts vai pašvaldības institūcijas pasūtījumu par iepirkumu valsts vai pašvaldības vajadzībām, valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļus, valsts vai pašvaldības garantētus kredītus vai valsts vai pašvaldības privatizācijas fonda līdzekļus, izņemot gadījumus, kad tos piešķir atklāta konkursa rezultātā. Jebkādām. Piezīme: komerciālu darbību ierobežojumi valsts amatpersonām un viņu radniekiem ir spēkā divus gadus pēc amata pilnvaru beigām (t.i.

⁵⁸ Interesešu konflikta likuma 21.pants.

viņiem nevar būt intereses uzņēmumos, kas saņem publiskos iepirkumus, koncesijas, privatizācijas fonda līdzekļus u.c.)⁵⁹.

Kopš 2012. gada 1.marta visām privātpersonām Latvijā jāiesniedz finanšu līdzekļu deklarācija atbilstoši noteiktajiem kritērijiem un sliekšņiem. Valsts amatpersonai jādeklarē savs vārds, personas kods, dzīvesvieta un laulātā dzīvesbiedra, vecāku, vecvecāku, māsu, brāļu, bērnu un mazbērnu vārdi.

⁵⁹ Interesešu konflikta likums, 10. pants, 2. rindkopa.

2. TABULA - SLIEKŠŅI INTEREŠU REGISTRĒŠANAI NOTEIKTĀS KATEGORIJĀS

Kategorija	Saeimas deputāti (SD) *	Tiesneši	Prokurori
Bruto mēnešalgas* (Piezīme: vidējā bruto mēnešalga Latvijā ir €655) *Algu līmeņi uz 2011. gada 1.janvāri	€2 016	Bruto gada alga no jauna ieceltam tiesnesim €19 752 un Augstākās tiesas tiesnešiem €31 849. Algas pieaugums atkarībā no kvalifikācijas klases (no 7% līdz 35% ⁶⁰)	Bruto mēnešalga €1 291 un ģenerālprokurora gada alga €32 991 Algas pieaugums atkarībā no amata pakāpes (no 7% līdz 35%) + atvaļinājuma nauda, bez pārtraukuma ieņemot amatu 10+ gadus (8% pēc 10 gadiem, 10% pēc 10+ gadiem) -un- darbības / papildu pienākumu bonuss (no 4,4% līdz 8,3% no algas).
Papildu amati (apmaksāts, neapmaksāts + tie, kurus pieļauj likums)	Informācija par visiem papildu amatiem, uzņēmuma līgumiem, pilnvarām	Informācija par visiem papildu amatiem, uzņēmuma līgumiem, pilnvarām	Informācija par visiem papildu amatiem, uzņēmuma līgumiem, pilnvarām
Dāvanas	Visas dāvanas naudā jebkurā vērtībā un citas dāvanas, ja pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Visas dāvanas naudā jebkurā vērtībā un citas dāvanas, ja pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Visas dāvanas naudā jebkurā vērtībā un citas dāvanas, ja pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Ienākumi	Ieskaitot skaidras naudas vai bezskaidras naudas uzkrājumus, ja tie pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Ieskaitot skaidras naudas vai bezskaidras naudas uzkrājumus, ja tie pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Ieskaitot skaidras naudas vai bezskaidras naudas uzkrājumus, ja tie pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Parādsaistības, aizdevumi un finanšu darījumi	Pilnīgi visi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Pilnīgi visi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas	Pilnīgi visi, kas pārsniedz 20 minimālās mēnešalgas
Zeme un īpašums (ieskaitot transportlīdzekļus)	Nekustamais īpašums, kas atrodas īpašumā, valdījumā, lietošanā, īrēts Īpašumā, valdījumā un lietošanā esošie transportlīdzekļi	Nekustamais īpašums, kas atrodas īpašumā, valdījumā, lietošanā, īrēts Īpašumā, valdījumā un lietošanā esošie transportlīdzekļi	Nekustamais īpašums, kas atrodas īpašumā, valdījumā, lietošanā, īrēts Īpašumā, valdījumā un lietošanā esošie transportlīdzekļi
Kapitāldaļas un citas komerciālas intereses	Informācija par to, ka tā ir individuālais komersants, par komercsabiedrībām, kuru dalībnieks, akcionārs vai biedrs tā ir, kā arī par tai piederošajām kapitāla daļām, akcijām un vērtspapīriem	Informāciju par to, ka tā ir individuālais komersants, par komercsabiedrībām, kuru dalībnieks, akcionārs vai biedrs tā ir, kā arī par tai piederošajām kapitāla daļām, akcijām un vērtspapīriem	Informāciju par to, ka tā ir individuālais komersants, par komercsabiedrībām, kuru dalībnieks, akcionārs vai biedrs tā ir, kā arī par tai piederošajām kapitāla daļām, akcijām un vērtspapīriem

⁶⁰ Augstākais algas pieaugums (t.i. 35%) var tikt piešķirts tikai pēc 5 gadiem tiesneša amatā ar augstāko kvalifikāciju.

AIZLIEGUMI

Dāvanas:

SD, tiesneši, prokurori – aizliegts pieņemt dāvanu no jebkuras personas ārpus amata pienākumu pildīšanas, ja attiecībā uz dāvanas devēju pēdējo divu gadu laikā pirms dāvanas saņemšanas valsts amatpersona ir veikusi amata pienākumu izpildi (izdevusi administratīvos aktus, veikusi uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas darbību)⁶¹. Šis aizliegums turpina darboties divus gadus pēc dāvanas saņemšanas – *vispārējs noteikums visām valsts amatpersonām*

Prokurori – *Prokuroru ētikas kodekss* aizliedz prokuroriem pieņemt jebkādu dāvanu, aizdevumu vai pakalpojumu no personas, kas atrodas prokurora ietekmju sfērā uz lietas izskatīšanas brīdi un kas kādā veidā varētu ietekmēt prokurora darba pienākumu izpildi vai lēmuma pieņemšanu

Ziedojumi:

SD, tiesneši, prokurori – aizliegts pieņemt ziedojumus (t.i. preču, pakalpojumu vai naudas bezatlīdzības piešķiršana), ja tas ietekmē lēmuma pieņemšanu. Ziedojums saskaņā ar likumu var tikt pieņemts valsts vai pašvaldības institūcijas vajadzībām (t.i. personāla apmācība, tehniskais nodrošinājums)⁶².

Komerčiāli ienākumi:

SD, tiesneši, prokurori – aizliegts saņemt jebkādus ienākumus no kapitāla daļām un akcijām, kā arī jebkāda veida vērtspapīriem komercsabiedrībās, kas reģistrētas beznodokļu vai zemo nodokļu valstīs – *vispārējs noteikums visām valsts amatpersonām*

SD, tiesneši, prokurori – aizliegtas jebkādas biznesa intereses un aizliegts būt par individuālo uzņēmēju (vienīgo īpašnieku) uzņēmumos, kas saņem publiskos pasūtījumus, koncesijas, privatizācijas fondu līdzekļus, izņemot gadījumus, kad tie piešķirti atklāta konkursa rezultātā

Papildu amati / darbības:

Tiesneši, prokurori – aizliegts ieņemt papildu amatus vai apvienot savus pienākumus ar vēlētu amatu. Savu valsts amatpersonas amatu viņi var apvienot tikai ar:

- 1) amatu, kuru viņi ieņem saskaņā ar likumu vai Saeimas apstiprinātajiem starptautiskajiem līgumiem, Ministru kabineta noteikumiem un rīkojumiem;
- 2) pedagoga, zinātnieka, profesionāla sportista un radošo darbu, un
- 3) eksperta (konsultanta) darbu, kura izpildes vieta ir citas valsts administrācija, starptautiskā organizācija vai tās pārstāvniecība (misija).

Saskaņā ar Interesu konflikta likuma 2012.gada jūlija grozījumiem, tiesneši un prokurori var ieņemt amatu kādā biedrībā, ja tas nerada interešu konflikta situāciju un ja ir saņemta atļauja. Viņi var arī ieņemt amatus arodbiedrībā - šajā gadījumā nav nepieciešama iepriekšēja atļauja. Tiesu priekšsēdētāji un prokuratūru priekšsēdētāji nevar ieņemt amatus profesionālās biedrībās vai arodbiedrībās.

Tiesneši – *Latvijas Tiesnešu ētikas kodekss* aizliedz tiesnesim būt par kādas politiskās partijas biedru, teikt runas vai lūgt līdzekļus, lai atbalstītu partiju vai kandidātu.

Tiesnesis var piedalīties kā kandidāts un palikt amatā pirmsvēlēšanu kampaņas laikā, bet ievēlēšanas gadījumā tam ir jāpārtrauc tiesneša pienākumu izpilde. Tiesneši nevar praktizēt savā sfērā (bet var dot juridiskus padomus ģimenes locekļiem). Likums „Par tiesu varu” (86.panta trešā daļa) nosaka, ka tiesneša amats nevar tikt apvienots ar dalību partijā vai citā politiskā organizācijā.

⁶¹ Interesu konflikta likums, 13. pants, 1. un 2. rindkopa.

⁶² Interesu konflikta likums, 14. pants.

Prokurori – Prokuratūras likums (40.pants). Prokurors var tikt atlaists no amata, ja viņš atsakās pārtraukt savu piederību pie partijām vai politiskajām organizācijām. Likuma 10.pants nosaka, ka prokurora amats nav savienojams ar piederību pie partijām vai citām politiskajām organizācijām.

3. TABULA - INSTITŪCIJAS, KAS IESAISTĪTAS AMATA PĀRKĀPUMU, LIKUMA PĀRKĀPUMU, VALSTS AMATPERSONU DEKLARĀCIJU UZRAUDZĪBĀ

Uzraudzības tips	Saeimas deputāti (SD)	Tiesneši	Prokurori
Amata pārkāpumi un disciplinārpārkāpumi	Mandātu, iesniegumu un ētikas Komisija	Tiesnešu disciplinārkolēģija	Prokuratūras atestācijas komisija
Interesešu konflikta likuma pārkāpumi un koruptīvi pārkāpumi	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB)	KNAB	KNAB
Deklarāciju patiesums un termiņu ievērošana	Valsts Ieņēmumu dienests (VID)	VID	VID

Par GRECO

Starpvalstu pretkorupcijas grupa (GRECO) uzrauga tās 49 dalībvalstu atbilstību Eiropas Padomes pretkorupcijas instrumentiem. GRECO uzraudzība ietver "novērtēšanas procedūru", kuras pamatā ir valsts atbildes uz aptaujas jautājumiem un vizītes klātienē, kam seko novērtēšanas procedūra ("atbilstības procedūra"), kuras ietvaros tiek izvērtēti veiktie pasākumi, lai ieviestu valsts novērtēšanas laikā izteiktās rekomendācijas. Tiek pielietots dinamisks savstarpējas novērtēšanas un līdzvērtīgas ietekmes process, apvienojot praktizējošus speciālistus, kas darbojas kā novērtētāji, un valsts pārstāvjus, kas piedalās plenārsēdēs.

GRECO veiktā darba rezultātā ir pieņemti vairāki ziņojumi, kuros ietverta bagātīga satura informācija un fakti par Eiropas pretkorupcijas politiku un praksi. Ziņojumos tiek konstatēti sasniegumi un trūkumi nacionālajā likumdošanā, regulējumā, politikā un institucionālajā struktūrā un tiek ietvertas rekomendācijas, kas paredzētas, lai uzlabotu valstu spēju cīnīties ar korupciju un veicinātu godprātīgumu.

Dalība GRECO uz vienlīdzīgiem noteikumiem ir pieejama gan Eiropas Padomes dalībvalstīm, gan valstīm, kas nav dalībvalstis. GRECO pieņemtie ziņojumi un atbilstības pārskati, kā arī cita informācija par GRECO ir pieejama www.coe.int/greco.